

JUGOSLOVENSKI PREGLED

INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI

JUL 1957

7

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GOD. I — JUL 1957

Urednički odbor

Predsjednik NIKOLA MINČEV. *Članovi*: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, dr HERBERT KRAUS, SMILJA MESARIĆ, JOVAN POPOVIĆ, MILADA RAJTER, VOJO RAKIĆ, NIKOLA ROT, ALEKSANDAR ŠOKORAC, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA, JOŽE ZEMLJAK.

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD Terasije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Društveno upravljanje javnim službama	313—318
Sednica Saveznog izvršnog veća	319
Zasedanje Savezne narodne skupštine	320

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savez studenata Jugoslavije	321—323
Savez inženjera i tehničara Jugoslavije	323—324

PRIVREDA

Tekstilna industrija	325—328
Trgovina	329—334
Turizam	335—338
Privreda u I polугоду 1957	339—342
Industrija nameštaja	343—346

KULTURA

Gimnazije	347—348
Muzeji	349—350

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Korisnici socijalne zaštite	351—353
-----------------------------------	---------

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Škole za obrazovanje nastavnika fizičke kulture	353
Streljački savez Jugoslavije	354—355
Studentski sport	355—356
Druga gimnastrada	356

SPOLJNA POLITIKA

Diplomatsko-konzularna predstavništva u FNRJ	357—359
Ratifikovani međunarodni sporazumi	360

DRUŠTVENO UPRAVLJANJE JAVNIM SLUŽBAMA

Posle ostvarenja radničkog samoupravljanja u oblasti privrede 1950 g. društveno upravljanje je počelo da se uvodi i u ostale oblasti: prosvetu, kulturu, zdravlje, socijalne službe. Društveno upravljanje zahvata razne ustanove koje obavljaju javne službe: škole, univerzitete, pozorišta, biblioteke, muzeje, bolnice i druge zdravstvene ustanove, zavode socijalnog osiguranja, socijalne ustanove, stanbene zgrade itd. Ove ustanove su počele da obrazuju razne savete, odbore, skupštine i druga tela sastavljena delom od članova njihovih radnih kolektiva a delom od građana van tih kolektiva. Kao organi upravljanja, poput radničkih saveta, oni su u tim ustanovama preuzimali sve osnovne poslove upravljanja, uključujući i one koje su dotle obavljali razni državni organi i ustanove. Time su te ustanove počele da gube dotadašnji državni karakter, a javna služba koju one obavljaju dobijala je sve više društvena obeležja i karakter društvene službe.

Organizacione i druge promene državnih organa su ne samo omogućavale već i ubrzavale proces podruštvljavanja. Posle uvođenja radničkog samoupravljanja u privredi, reorganizovali su se državni organi u cilju decentralizacije. »Vlast« se nije prenosila samo sa državnih na društvene organe, već se ona sa saveznih i republičkih državnih organa prenosila na lokalne organe — narodne odbore.

Taj proces je doveo do uvođenja samoupravljanja radnog naroda u skoro svim oblastima života. Otuda se ono, i u tom procesu, izrazilo u dva osnovna oblika: u komunalnom uređenju opštine i sreza, sa svim njegovim raznovrsnim vidovima neposrednog upravljanja, i u društvenom samoupravljanju, sa veoma širokim domenom i raznovrsnim oblicima upravljanja.

Kroz propise, praksu i teoriju socijalistička demokratija je krčila sebi puteve i uobličavala se u sistem, koji je našao konkretan izraz u Ustavnom zakonu od 1953 g. Komunalno uređenje, kao njen sastavni deo, razrađeno je u zakonima o narodnim odborima a naročito u zakonima o uređenju opština i srezova, koji su doneti 1955 godine. Uobličavanje sistema društvenog upravljanja¹ još je u toku.

Začeci i razvoj sistema društvenog upravljanja

Krajem 1950 g. izvršena je reorganizacija lokalnih državnih organa u oblasti prosvete i kulture. Jednim uputstvom tadašnjeg Saveta za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti Vlade FNRJ, od 25 septembra 1950 g. u svim narodnim odborima su osnovani saveti kao posebni kolegijalni organi za poslove u tim oblastima. »To je učinjeno, kaže se u tom uputstvu, u cilju dalje demokratizacije narodne vlasti.« Savete su sačinjavali članovi koje je imenovao narodni odbor iz redova odbornika i građana — kulturno-prosvetnih i drugih javnih radnika koji imaju interesovanja i sposobnosti za rad u oblasti prosvete i kulture. Ovakvi organi — saveti kasnije su uvedeni i za ostale oblasti u narodnim odborima, pa i u republičkim i saveznm državnim organima. Oni su u narodnim odborima ostali dosada kao oblik političko-izvršnih organa, a u republikama su se zadržali takođe kao političko-izvršni organi samo u oblastima društvenih službi.

U prvo vreme saveti su bili državno-društveni organi, koji su zamenili dotadašnje poverenike u narodnim odborima, i ministre u republikama. Zbog početnih teškoća a i zbog toga što je na njihovom čelu, kao predsednik saveta, bio poverenik odnosno ministar, saveti su praktično bili

više državni nego društveni organi. Njima je vršeno podruštvljavanje državnog mehanizma odnosno demokratizacija političke vlasti. Sastav i društveni karakter saveta uticali su na društveno upravljanje u oblastima koje su im bile poverene.

Društveno upravljanje je prvo uspostavljeno u službi socijalnog osiguranja. Uredbom o osnivanju zavoda za socijalno osiguranje i o privremenom upravljanju sredstvima socijalnog osiguranja, koja je doneta 2 juna 1952 g., ustanove ove službe predate su na upravljanje korisnicima socijalnog osiguranja, skupštinama osiguranika. Ove skupštine birali su osiguranici iz svoje sredine, posrednim putem, preko izabranih delegata. Organi upravljanja bili su izvršni odbori i direktori zavoda za socijalno osiguranje.

Stupanjem na snagu novog Ustavnog zakona, početkom 1953 g., počele su pripreme za uspostavljanje društvenog upravljanja i u ostalim oblastima društvenog života. Uredbom o upravljanju zdravstvenim ustanovama, donetom 27 jula 1953 g., društveno upravljanje je uvedeno i u oblasti narodnog zdravlja. Upravljanje zdravstvenim ustanovama je povereno upravnim odborima, koje su sačinjavali građani imenovani od narodnog odbora, zatim predstavnici socijalnog osiguranja, čiji su zavodi bili zainteresovani za rad tih ustanova, i predstavnici radnih kolektiva zdravstvenih ustanova.

Osnovna uredba o ustanovama sa samostalnim finansiranjem, doneta 23 decembra 1953 g., sadržala je osnovne postavke o položaju i organizaciji ustanova koje vrše javnu službu. Uredbom je predviđeno da organi upravljanja tim ustanovama mogu biti sastavljeni tako da u njima jednu trećinu čine članovi njihovih kolektiva, a dve trećine građani van radnog kolektiva. Iako fakultativna, ova odredba je veoma primenjivana, tako da su skoro sve ustanove sa samostalnim finansiranjem uvele takve organe upravljanja, a time i društveno upravljanje.

Uredbom o upravljanju stanbenim zgradama, donetom 23 decembra 1953 g., sve stanbene zgrade koje imaju društveni značaj (zgrade sa više od dva stana) predate su na upravljanje njihovim korisnicima (stanarima). Organi upravljanja su kućni saveti, čiji su članovi korisnici stanova. Time je dotadašnje upravljanje državnih organa i privatnih vlasnika preneto na korisnike stanova. Kao organizacioni oblici društvenog upravljanja obrazovane su stanbene zajednice, koje predstavljaju skup stanbenih zgrada i poseban organ upravljanja — savet stanbene zajednice, koji sačinjavaju predstavnici kućnih saveta. Kao poseban organ upravljanja uvedena je i stanbena uprava, koja je organ narodnog odbora i radi pod nadzorom saveta stanbene zajednice. Sistem upravljanja stanbenim zgradama i problemi koji su vezani za tzv. stanbeno pitanje još nisu konačno regulisani, ali su Rezolucijom Savezne narodne skupštine, donetom početkom 1957 g., date osnovne postavke za to regulisanje, pa i za društveno upravljanje u toj oblasti. (Vidi »Zasedanje SNS«, »Jugoslovenski pregled«, februar 1957, str. 71—72).

Uporedo sa saveznm propisima donošeni su i razni republički propisi, bilo o načelima društvenog upravljanja (Hrvatska) bilo o društvenom upravljanju u pojedinim društvenim službama. I neki narodni odbori (Narodni odbor Beograda) donosili su propise iz tih oblasti.

Društveno upravljanje je krčilo sebi put u praksi kroz razne organizacione oblike.

Opštim zakonom o univerzitetima, donetim 12 juna 1954 g., pored ostalih pitanja, regulisano je i upravljanje univerzitetima. Donošenje ovog Zakona je od posebnog značaja, jer se prvi put u njemu ozakonjuje društveno upravljanje pod tim nazivom. U čl. 2 Zakona se kaže da su univerziteti i fakulteti ustanove »zasnovane na načelima društvenog upravljanja«.

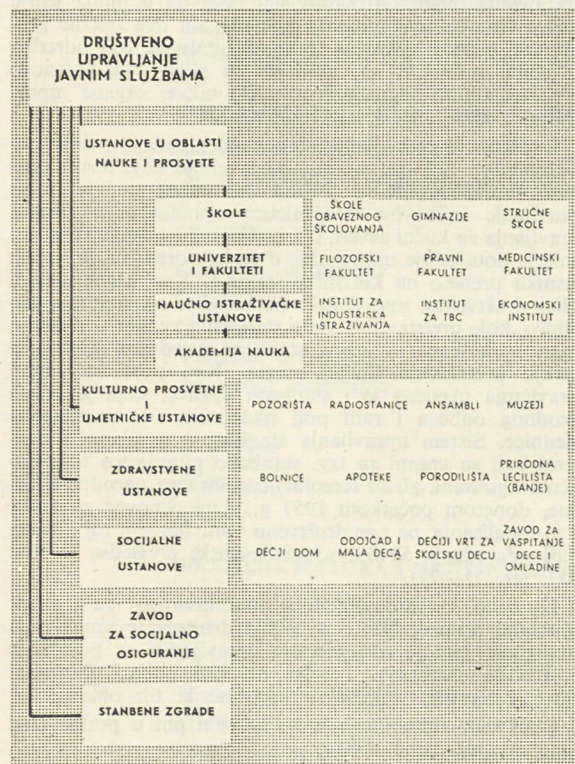
Opšti zakon o upravljanju školama donet je 9 marta 1955 g. Osnovni organ društvenog upravljanja u školama je školski odbor, koji je pod tim imenom već postojao u prošlosti i praksi, ali sa drugim karakterom i zadacima. Pored školskih odbora, organi upravljanja školama su nastavnička veća i direktori (upravnici) škola. Društveno

¹ Društveno upravljanje u širem smislu obuhvata sve oblike samoupravljanja radnog naroda van domena države, dakle i radničko samoupravljanje i društveno upravljanje u užem smislu, tj. u oblasti javnih službi, koje su takođe van domena države, ali u kojima ona još obavlja neke funkcije (prosveta, kultura, zdravlje, socijalne službe). Kad je reč o društvenom upravljanju u užem smislu, obično se misli na upravljanje u oblasti prosvete, kulture, zdravlja i socijalnih službi. Pod javnim (društvenim) službama podrazumevaju se ustanove koje u tim oblastima obavljaju takvu službu i organi tih službi.

upravljanje je uvedeno u svim osmogodišnjim (osnovnim) i svim srednjim i stručnim školama, tako da su van sistema propisanog saveznim propisima ostale samo tzv. više škole.

Zakon o upravnim školama, donet 25 jula 1956 g., uveo je takvu vrstu škola u postojeći sistem školstva i ujedno odredio organe društvenog upravljanja.

Izgradnja sistema društvenog upravljanja nastavljena je i saveznim propisima o nekim kulturno-umetničkim i drugim ustanovama. Tako je društveno upravljanje uvedeno u pozorištima Opštim zakonom o pozorištima, donetim 27 marta 1956 g., koji je uputio i ovlastio republičko zakonodavstvo da na osnovu postavljenih načela uvede takvo upravljanje i u ostalim scensko-umetničkim ustanovama: filharmonijama, simfoniskim orkestrima, ansamblima narodnih igara, horovima, lutkarskim pozorištima itd. Zakonom o radiodifuznim stanicama, donetim 10 novembra 1955 g., uvedeno je društveno upravljanje i u radio-difuznim stanicama. Ovim zakonima, pored saveta kao osnovnog organa društvenog upravljanja, pored direktora odnosno upravnika ovih ustanova, predviđeni su i upravni odbori, čije članove bira radni kolektiv iz svoje sredine. Time je pružena šira mogućnost radnim kolektivima ovakvih ustanova da se što više uključe u njihov rad, a donekle i da onemoguće eventualne birokratske tendencije koje bi se mogle pojaviti kao ostatak sistema individualnog rukovođenja.

Društveno upravljanje je uvedeno saveznim propisima i u nekim privrednim preduzećima, čija delatnost ima i prosvetno-kulturni i kulturno-umetnički značaj, kao što su: preduzeća za snimanje, za promet i za prikazivanje filmova, novinska preduzeća, izdavačka preduzeća. Organi društvenog upravljanja (filmski savet, savet za izbor filmova, savet za program, izdavački savet) postoje u tim preduzećima pored organa radničkog samoupravljanja, a zadatak im je da, s obzirom na karakter delatnosti ovih preduzeća, usklađuju njihove interese sa društvenim interesima. Tako, izdavački savet u izdavačkim preduzećima sastavlja program

izdanja, a u novinskim preduzećima donosi zaključke o osnovnim pitanjima za izdavanje lista i razmatra u opštim linijama delatnost preduzeća. U preduzećima za snimanje filmova filmski savet na predlog upravnog odbora preduzeća sastavlja program proizvodnje, odobrava scenario za film i saglašuje se sa odlukom o određivanju direktora i režisera filma. Savet za izbor filmova u preduzećima za promet filmova daje saglasnost na izbor filmova prilikom njihove nabavke u zemlji ili inostranstvu. Slična je uloga i saveta za program u preduzećima za prikazivanje filmova. Ako između organa društvenog upravljanja i radničkih saveta preduzeća dode do nesaglasnosti, spor se rešava arbitražnim putem, a odluka arbitražne komisije je konačna. Propisima koji regulišu upravljanje u ovim preduzećima obuhvaćene su i ustanove koje se bave takvim delatnostima: ustanove za kulturno-prosvetne i dokumentarne filmove, kinoteke, izdavačke ustanove itd.

Ustanove u oblasti prosvete, nauke, kulture, zdravstva i socijalnih službi posle uvođenja društvenog upravljanja nisu više u organskom sastavu državnih organa. Ovi organi imaju prema tim ustanovama samo određena prava nadzora, koja se uglavnom svode na nadzor nad zakonitošću njihovog rada. Samostalnost tih ustanova prema državnim organima ogleda se i u tome što one imaju svoje na poseban način konstituisane organe upravljanja sa određenim društvenim funkcijama. Po svom sastavu i ovlašćenjima, a naročito po međusobnim odnosima, ovi organi imaju karakter organa društvenog upravljanja, počev od saveta, odbora, skupština, pa do direktora ili upravnika, a same ustanove karakter samostalnih i samoupravnih društvenih ustanova.

Značaj i osnovni principi društvenog upravljanja

Društveno upravljanje predstavlja sredstvo i oblik deatizacije, tj. ograničavanja državne intervencije u prosveti, nauci, kulturi, zaštiti narodnog zdravlja, u socijalnim i drugim društvenim službama. Ono označava i proces prenošenja poslova državnih organa na društvene organe. Sistem društvenog upravljanja omogućuje široko i neposredno učešće radnih ljudi u obavljanju društvenih poslova i u odlučivanju o radu društvenih ustanova koje vrše javnu službu. Otuda društveno upravljanje predstavlja nova politička, demokratska prava građana, koja ih dovode u položaj neposrednih upravljača javnim i društvenim poslovima. Time im se ujedno pruža mogućnost da se uče »veštini« upravljanja i da se osposobljavaju za upravljanje u određenim oblastima društvenog života.

Takva uloga građana kao društvenih funkcionera sa određenim pravima i dužnostima pruža im mogućnost da ušestvuju i odlučuju o nizu osnovnih pitanja iz života i rada samostalnih društvenih ustanova. Odluke koje oni donose i mere koje preduzimaju lakše se ostvaruju, jer ih građani bolje prihvataju, uvereni u njihovu opravdanost. Društveno upravljanje obezbeđuje pozitivan uticaj naprednih društvenih snaga na rad ustanova javne službe i nameće potrebu povezivanja društva i samih ustanova, kako bi se odgovornost ovih ustanova pred društvom podigla na viši stepen.

Samoupravnost društvenih ustanova sastoji se u tome da sama ustanova preko svojih organa upravlja svim svojim poslovima. Ta samoupravnost se ogleda: u pravu upravljanja određenom imovinom namenjenom za svrhe ustanove, u pravu uređivanja svih unutrašnjih odnosa ustanova, ukoliko to nisu opšti društveni odnosi, u pravu stupanja u odnose sa drugim organizacijama i ustanovama, u pravu samostalnog planiranja svoje delatnosti, u rukovođenju procesom rada, u poslovanju itd.

Samoupravnost ustanova ne znači prekidanje svih veza sa propisima. Organi društvenog upravljanja su deo sistema i mehanizma socijalističke demokratije. Oni su dužni da se u svom poslovanju i raspolaganju društvenom imovinom pridržavaju normi društvene zajednice, koje su doneli njeni predstavnici u komuni, republici ili Federaciji.

Organi društvenog upravljanja sami upravljaju imovinom koja služi delatnosti ustanove. Takvo upravljanje još nije dovoljno razvijeno, jer ono pretpostavlja samostalne i stabilne izvore prihoda koji služe za podmirenje troškova delatnosti ustanove. A u praksi se većina ustanova još, bar delimično, finansira iz budžeta.

U odnosu na ustanove koje se osnivaju radi obavljanja određene javne službe, osnivači mogu zadržati izvesna prava. Osnivači ne upravljaju tim ustanovama, ali mogu zadržati sledeća prava: da rešavaju tzv. statusna pitanja ustanove, što, uglavnom, znači da potvrđuju njen statut ili pravila, jer to i nije stvar redovnog upravljanja, već tu odlučujući značaj ima interes osnivača za funkcionisanje ustanove; da učestvuju u određivanju predračuna ustanove, jer su obavezni da joj, po zakonu, obezbeđuju sredstva i da jemče za pravilno funkcionisanje službe, (ali oni nemaju prava da učestvuju u upravljanju imovinom koja je ustanovi data radi obavljanja njene delatnosti, već samo da intervenišu ako se sredstva koja su joj data troše za druge svrhe); da učestvuju u određivanju organa upravljanja; da imaju pravo na određene usluge, pogotovo ako je ustanova u tu svrhu i osnovana.

Ovlašćenja organa upravljanja

Mehanizam organa društvenog upravljanja čine uglavnom: osnovni, tj. predstavnički organi upravljanja (skupštine, saveti, upravni odbori itd.), upravni organi (uprave, upravni odbori, veća itd.) i direktor (upravnik).

Osnovni (predstavnički) organi upravljanja obavljaju uglavnom ove poslove:

- donose statute i druga statutarna akta;
- utvrđuju predračune, planove rada i obavljaju druge poslove kojima se daju opšte smernice za rad ustanova u određenom vremenu;

- postavljaju najviše funkcionere ustanova;

- donose one akte raspolaganja imovinom koji po svom značaju opredeljuju rad ustanove za duže vreme ili angažuju veći deo imovine;

- utvrđuju osnovna prava službenika i radnika putem donošenja pravilnika o platama, i

- vrše nadzor nad radom upravnih organa i direktora.

S obzirom na ovakve poslove i zadatke i na karakter ovih organa određuje se i njihov sastav. U praksi se najčešće u te organe imenuju ljudi koji se stručno razumeju u rad ustanove.

Organi koji se obrazuju uglavnom iz redova članova radnih kolektiva obavljaju ove poslove:

- izvršavaju zaključke osnovnih organa;
- vrše izvesne akte samostalnog upravljanja;
- pripremaju akte za predstavničke organe (osnovne);
- vrše nadzor nad radom tehničkih službi i administracije ustanove;

- učestvuju u rešavanju pitanja iz radnog i službeničkog odnosa.

Funkcije ovih organa zavise uglavnom od karaktera same ustanove, jer postoji niz funkcija odnosno akata upravljanja u kojima ne učestvuju osnovni organi upravljanja, kao što su personalne i disciplinske stvari, raspolaganje imovinom itd. Ti organi obavljaju poslove upravljanja koji nisu povezani sa procesom rada, ali određuju metod i cilj osnovne delatnosti ustanove. Otuda i potreba da u te organe ulaze stručni, pa i rukovodeći službenici i radnici ustanove.

Direktor (upravnik), koji rukovodi procesom rada, obavlja ove poslove:

- utvrđuje dnevne zadatke ustanove;
- izdaje naloge u vezi s radom i disciplinom;
- neposredno raspolaze finansiskim sredstvima;
- vrši akte stručnog poslovanja;
- saobraća sa drugim organizacijama i ustanovama;
- donosi pravne akte, predstavlja i zastupa ustanovu;
- stara se o zakonitosti rada ustanove.

Funkcija direktora (upravnika) ima karakter samostalne funkcije. Pored zakona i propisa, direktor je dužan da se pri-

država zaključaka osnovnih organa i organa koji se obrazuju uglavnom od članova radnog kolektiva, naravno ako su u skladu sa propisima. Funkcija direktora ima i svoju drugu stranu: on jedino može da obaveže ustanovu prema trećim licima, jer to zahteva princip pravnog saobraćaja i pravne sigurnosti. Direktor je i javni službenik, tako da i s te strane ima određene obaveze prema društvenoj zajednici, uglavnom kao čuvar zakonitosti. On je administrativni izvršilac odluka osnovnih i upravnih organa ustanove.

U tako kompleksnoj funkciji direktor (upravnik) se oslanja na administraciju, tj. na starešine organizacionih jedinica ustanove, koji su mu hijerarhijski potčinjeni.

Funkcije organa upravljanja u pojedinim oblastima društvenih službi

Organi upravljanja na univerzitetima i fakultetima. Organi upravljanja na univerzitetu su: univerzitetski savet, univerzitetska uprava i rektor. Na fakultetima organi upravljanja su: fakultetski savet, fakultetska uprava i dekan.

Univerzitetski savet čine članovi koje bira republička narodna skupština iz redova naučnih i drugih javnih radnika, jedan član koga bira fakultetska uprava svakog fakulteta, jedan član koga bira narodni odbor grada u kome je sedište univerziteta, jedan član koga biraju studenti iz svoje sredine, i po položaju rektor i prorektor. Predsednik saveta se bira tajnim glasanjem iz redova članova saveta.

Univerzitetsku upravu sačinjavaju dekan i prodekan svih fakulteta, kao i rektor i prorektor. U ovom organu upravljanja studenti nisu zastupljeni, ali oni imaju pravo da prisustvuju sednicama uprave i da iznose svoja mišljenja kada se na dnevnom redu nalaze problemi iz njihovog života i rada. Sednicama univerzitetske uprave predsedava rektor, a u njegovom odsustvu prorektor.

Fakultetski savet sačinjava određeni broj naučnih, stručnih i drugih društvenih radnika, koje bira republička narodna skupština. Određeni broj članova saveta bira fakultetska uprava. Asistenti i drugi stručni saradnici na fakultetu takođe biraju određeni broj svojih predstavnika u savetu. Član saveta je i jedan predstavnik studenata, koga biraju sami studenti. Dekan i prodekan su po svome položaju članovi saveta.

Sednicama fakultetskog saveta predsedava predsednik saveta, koji se bira tajnim glasanjem između članova saveta. Dekan i prodekan ne mogu biti izabrani za predsednika saveta.

Fakultetsku upravu čine svi nastavnici na određenom fakultetu (uključujući i honorarne) i određen broj predstavnika asistenata i naučnih saradnika. Kao i kod univerzitetske uprave, na sednice mogu biti pozivani predstavnici studenata koji imaju pravo da iznose svoja mišljenja o određenim pitanjima iz studentskog života i rada.

Univerzitetska odnosno fakultetska skupština nije organ upravljanja, već posebno telo koje, pored nekih izbornih funkcija (izbor rektora i prorektora), ima i zadatak da se redovno sastane na početku svake školske godine i razmotri izveštaj o radu univerziteta u protekloj godini. Skupština se može sazvati i radi pretresanja drugih pitanja od opšteg značaja za univerzitet.

Fakultetska skupština se održava na kraju svake školske godine i nju sačinjavaju svi nastavnici, fakultetski saradnici i studenti. Na skupštini fakultetska uprava podnosi izveštaj o radu nastavno-naučnog kolektiva i studenata. Time se javnosti pruža mogućnost da se neposredno upozna sa osnovnim problemima i rezultatima rada fakulteta.

Raspodela poslova između saveta i uprave na univerzitetu odnosno fakultetu kao organa društvenog upravljanja izvršen je u skladu sa već istaknutim principima. Univerzitetski savet svojim opštim aktima utvrđuje univerzitetsku politiku, a univerzitetska uprava usklađuje nastavno-naučni rad na univerzitetu. Iz tih razloga u nadležnosti saveta se nalazi, naprimer, utvrđivanje statuta i predračuna univerziteta, davanje mišljenja o statutima i predračunima na fakultetima, potvrda izbora nastavnika, naučnih saradnika i rukovodilaca univerzitetskih ustanova i sl. U delo-

krug saveta spada isto tako i donošenje zaključaka i preporuka o pitanjima od zajedničkog značaja za upravljanje fakultetima, organizaciju nastave i naučnog rada, potvrđivanje fakultetskih odluka o osnivanju, spajanju i ukidanju njihovih ustanova i vršenje nadzora nad korišćenjem opšte-društvene imovine kojom upravljaju fakulteti i univerzitetska uprava. Slične poslove obavlja i fakultetski savet.

Univerzitetska uprava i fakultetske uprave obavljaju poslove koji se odnose na rešavanje pitanja neposredno vezanih za obavljanje nastavno-naučnog rada i uopšte za organizaciju nastave na univerzitetu i fakultetima.

Organi upravljanja u oblasti školstva. Za razliku od ostalih samostalnih ustanova, škole imaju režim upravljanja koji se izražava: neposrednom delatnošću određenih organa društvenog upravljanja školama i vršenjem određenih prava i dužnosti u upravljanju školama od strane državnih organa (narodnih odbora, saveta za školstvo narodnih odbora i saveta za školstvo narodnih republika). To znači da ovi organi ulaze u sistem organa koji upravljaju školama, ali suštinu društvenog upravljanja čini delatnost organa neposrednog upravljanja — školskih organa, dok ostali organi upravljaju kao organi same službe.

Školski odbor. Broj članova školskog odbora utvrđuje narodni odbor opštine odnosno sreza svojom odlukom u skladu sa veličinom i vrstom škola. Narodni odbor isto tako određuje koliko članova školskog odbora iz redova građana bira on sam, koliko njih biraju zborovi birača odnosno nastavnički savet, kao i radnički savet pojedinih privrednih organizacija, kada je u pitanju formiranje školskog odbora stručne škole. Isto tako odlukom narodnog odbora određuje se koji zborovi birača, odnosno koji radnički saveti vrše ovo biranje.

Školski odbor sprovodi i obezbeđuje određenu politiku u školi i preduzimanjem mera ostvaruje povezivanje društva i škole. On se stara za celokupni život i rad u školi, za zdravstvenu i socijalnu zaštitu učenika, za obavezno pohađanje škole, za stručno uzdizanje i obezbeđenje uslova za rad u praksi (kod učenika u privredi), obezbeđenje saradnje i povezivanje škole sa privrednim i kulturnim organizacijama, kao i sa organizacijama za fizičko, kulturno i tehničko vaspitanje omladine. Školski odbor donosi pravila za unutrašnje uređenje i rad škole, rešava o trošenju materijalnih i finansijskih sredstava, vrši nadzor nad izvršenjem predračuna i korišćenjem opštenarodne imovine, koja je data na upravljanje školi.

Tabela 1

RAD ŠKOLSKIH ODBORA I PITANJA RAZMATRANA NA SEDNICAMA*

Vrsta škole	Broj anketiranih odbora	Prosečno sednica na odbor	Razmatrana pitanja na sednicama							
			Ukupno	Pohađanje škole	Disciplina učenika	Staranje o uslovima rada učenika	Školski uspeh i mere za unapređenje rada	Vanškolski rad učenika	Unapređenje materijalnih uslova i predračun	Ostalo
Škole obaveznog školovanja	4.450	3,4	11.440	2.352	2.009	24	2.164	648	2.234	2.009
Gimnazije	899	3,9	2.350	231	399	6	504	326	411	473
Stručne škole	2.821	3,1	9.338	1.241	1.499	1.023	1.685	1.000	1.485	1.405
Škole za učenike u privredi	1.350	2,8	4.999	775	843	850	778	493	664	596
Stručne škole sa praktičnom obukom	723	3,3	2.193	258	342	147	456	228	396	366
Srednje stručne škole	748	3,3	2.146	208	314	26	451	279	425	443

* Podaci se odnose na rad organa upravljanja pomenutih ustanova u drugom polугоду 1955 g. i početkom 1956 g. (mesec januar i februar «Statistički bilten» br. 57, Beograd, 1956 g.).

Nastavničko veće čine svi nastavnici škole. U njegovu nadležnost spadaju svi poslovi oko izvođenja nastave i poslovi koji se odnose na neposredan rad sa učenicima. Ono se stara o izvođenju, unapređenju i usklađivanju rada na vaspitanju i obrazovanju učenika u školi i o razviku pogodnih formi nastave i vaspitnog rada, koji potstiče inicijativu, aktivnost i odgovornost učenika. Nastavničko veće razrađuje nastavne programe, brine se o njihovom izvođenju i daje predloge za njihovo poboljšanje. Ono se isto tako stara o društvenom, kulturnom i zabavnom životu, kao i vladanju učenika.

Organi upravljanja kulturno-prosvetnim i umetničkim ustanovama. Društveno upravljanje kulturno-prosvetnim i umetničkim ustanovama razrađeno je u nizu saveznih i republičkih zakona i drugih propisa. Od saveznih zakona su: Opšti zakon o pozorištima i Zakon o radiodifuznim stanicama. Neke republičke skupštine donele su zakone o upravljanju kulturno-prosvetnim i umetničkim ustanovama, u kojima su postavile opšte principe, prepuštajući da same ustanove svojim statutima bliže odrede organizaciju i funkcionisanje organa upravljanja.

Organi upravljanja ovim ustanovama su savet, upravni odbor i direktor (upravnik). U nekim ustanovama postoje i posebna tela, kao što su stručni kolegijumi odnosno stručna veća, koji imaju posebna ovlašćenja.

Savet kulturno-prosvetne ili umetničke ustanove čine članovi koje imenuje osnivač iz redova društvenih radnika i članovi koje neposredno biraju radni kolektivi ustanove.

Kod nekih ustanova pretstavnike kolektiva imenuje osnivač na predlog radnog kolektiva.

U delokrugu saveta određene kulturno-prosvetne odnosno umetničke ustanove nalaze se svi poslovi vođenja politike i staranja zajednice za uspešan razvoj ustanove. Naprimer, savet pozorišta obavlja sve one poslove kojima se obezbeđuje vođenje pravilne repertoarske politike u pozorištu. On vrši nadzor nad trošenjem sredstava i pretresa rad pozorišta u celini. Savet utvrđuje predlog predračuna prihoda i rashoda i program investicija, a rešava i o rasporedu fondova za nagrade radnika i službenika. Dalje, on utvrđuje plan gostovanja pozorišta u zemlji i inostranstvu i sl.

Upravni odbor u pozorištu stara se o pravilnom sprovođenju repertoarske politike i pruža pomoć upravniku u sprovođenju zaključaka i smernica saveta. Slične poslove obavljaju i upravni odbori drugih kulturno-prosvetnih i umetničkih ustanova.

Organi upravljanja zdravstvenih i socijalnih ustanova. Organi upravljanja zdravstvenih i socijalnih ustanova su upravni odbori, koji se obrazuju na taj način što u njih ulazi određeni broj građana, koje imenuje osnivač odnosno narodni odbor i određeni broj pretstavnika radnog kolektiva. U upravni odbor zdravstvenih ustanova ulazi i pretstavnik zavoda za socijalno osiguranje. U ovim ustanovama izvesne upravne funkcije date su i njihovom stručnom kolegijumu.

Tabela 2

RAD IZVRŠNIH ODBORA ZDRAVSTVENIH USTANOVA*

Vrsta ustanove	Pitanja rešavana na sednicama upravnih odbora										
	Upravni odbori	Održane sednice	Donošenje pravila i organizacije ustanove	Donošenje predračuna i zavišnog računa	Utvrdjivanje cena	Upotreba sredstava fondova	Investicije i nabavka osnovnih sredstava	Službenički i radni odnosi	Odnosi službenika prema građanima	Sporovi u službeničkim odnosima	Ostalo
Jugoslavija	937	8.086	1.595	1.785	1.276	1.328	2.097	3.652	778	759	4.565
Opšte i kliničke bolnice	127	1.265	299	299	250	303	449	634	170	179	739
Specijalne bolnice	67	617	123	162	107	115	219	301	20	70	398
Higijenski zavodi	53	384	80	98	12	28	85	288	12	28	212
Domovi narodnog zdravlja	290	2.845	567	615	447	448	690	1.370	299	267	1.634
Zdravstvene stanice	274	1.943	374	403	343	268	375	644	188	148	1.007
Prirodna lečilišta	52	431	63	84	73	87	114	111	25	26	220
Stanice za hitnu pomoć	17	132	31	25	17	33	49	71	12	6	91
Zavodi za transfuziju krvi	5	38	14	11	8	5	15	22	14	2	17
Antituberkulozni dispanzeri	20	142	24	29	6	20	30	59	10	15	87
Centri za rehabilitaciju	5	43	13	11	5	5	15	14	2	1	19
Dispanzeri za decu	22	190	43	33	—	3	40	94	21	9	98
Dispanzeri za žene	2	24	6	4	2	—	3	12	1	—	16
Zubne ambulante	3	32	8	11	6	13	13	32	4	8	27

Tabela 3

RAD UPRAVNIH ODBORA SOCIJALNIH USTANOVA*

Narodna republika	Upravni odbor	Održane sednice upravnog odbora	Prosečno sednica po odboru	Raspravljana pitanja				
				Prijem i otpust štćenika	Vaspitanje štćenika	Odnos službenika ustanove prema štćenicima	Cena koštanja izdržavanja štćenika	Ostala pitanja
Jugoslavija	1.031	5.654	5,1	1.476	2.225	1.269	1.572	2.767
Srbija	302	1.699	5,2	381	478	289	387	888
Hrvatska	319	1.579	4,9	359	628	313	385	728
Slovenija	266	1.427	4,6	503	758	465	566	829
Bosna i Hercegovina	99	699	7,1	173	280	149	173	212
Makedonija	34	228	6,7	58	70	49	54	89
Crna Gora	11	22	2,0	2	11	4	7	21

Organi upravljanja zavoda za socijalno osiguranje. Organi upravljanja zavoda za socijalno osiguranje su: skupština zavoda, izvršni odbor skupštine i direktor zavoda.

Skupština zavoda je najviši organ upravljanja. Broj članova skupštine utvrđuje se statutom zavoda prema broju osiguranika na području zavoda. Članove skupštine biraju radnici i službenici, uživaoci penzije i invalidnine i drugi osiguranici koji, prema statutu zavoda, imaju prava na izbor. Svaka skupština sreskog odnosno opštinskog zavoda

ima svoj izvršni odbor sa određenim brojem članova, koji se utvrđuje statutom zavoda ili odlukom skupštine. Za izvršenje određenih poslova izvršni odbor može imati svoje odbore i komisije.

Za razliku od skupština sreskih odnosno opštinskih zavoda, skupštine republičkih zavoda odnosno skupštine Saveznog zavoda konstituišu se na taj način što se njihovi članovi biraju posredno, i to tako što članove skupštine republičkih zavoda biraju skupštine opštinskih odnosno

Tabela 4

RAD ORGANA SAMOUPRAVLJANJA U SOCIJALNOM OSIGURANJU*

Narodna republika	Rad skupštine		Rad izvršnog odbora skupštine						
	Održane sednice	Poništene odluke skupštine	Održane sednice	Prosečan broj prisutnih	Broj odloženih sednica	Pitanja rešavana na sednicama			
						Fondovi	Način ostvarivanja prava	Lečenje osigur. i odnos sa zdrav. ustan.	Higijensko tehnička zaštita
Jugoslavija	228	10	714	7	12	242	238	108	220
Srbija	112	8	263	7	3	73	64	32	91
Hrvatska	92	—	169	7	1	63	72	36	53
Slovenija	19	2	125	7	3	59	62	26	28
Bosna i Hercegovina	39	—	88	8	3	28	29	8	32
Makedonija	16	—	41	7	2	12	9	5	10
Crna Gora	10	—	28	7	—	3	2	1	6

* Podaci se odnose na rad organa upravljanja pomenutih ustanova u drugom polugodu 1955 g. i početkom 1956 g. (mesec januar i februar) (»Statistički bilten« br. 57. Beograd 1956 g.).

sreskih zavoda, članove skupštine Saveznog zavoda — skupštine republičkih zavoda.

Skupštine zavoda donose statute i opšte odluke o pravima osiguranika, kada su na to zakonom ovlašćene. One donose predračune prihoda i rashoda zavoda i primaju završni račun, donose odluke o osnivanju i upotrebi fondova sa određenom namenom, o osnivanju ustanova i sl.

Izvršni odbor skupštine utvrđuje predloge predračuna prihoda i rashoda, završnog računa, sistematizacije službeničkih mesta i druge predloge odluka iz nadležnosti skupštine zavoda. Izvršni odbor daje smernice za rad direktoru zavoda i drugim upravnim organima zavoda i vrši nadzor nad njihovim radom. On donosi odluke o zaključivanju ugovora sa zdravstvenim ustanovama, o zajmovima i kreditima, kao i o priznavanju prava iz socijalnog osiguranja u određenim slučajevima i kada je to propisima izričito utvrđeno.

Upravljanje stanbenim zgradama. Uredbom o upravljanju stanbenim zgradama 288.613 stanbenih zgrada uključeno je u stanbene zajednice i time je proširen sistem društvenog upravljanja još na jedno važno društveno područje. Korisnici stanova konstituišu svoje organe upravljanja stanbenim zgradama, koje su uključene u stanbene zajednice — kućne savete i savete stanbenih zajednica.

Kućni saveti. Za svaku stanbenu zgradu koja se nalazi u sastavu stanbene zajednice obrazuje se kućni savet kao organ društvenog upravljanja. U manjim zgradama savet sačinjavaju svi korisnici stanova. Članove saveta biraju sami korisnici stanova, tj. lica koja imaju ugovor o korišćenju stana. Kućni savet se stara o održavanju zgrade i o njenom racionalnom korišćenju. On postavlja nastojnika zgrade i vrši nadzor nad njegovim radom. Isto tako, on otklanja nesuglasice između korisnika stanova zbog korišćenja zajedničkih uređaja i sl. Kućni savet takođe obavlja sve administrativne poslove u vezi sa upravljanjem, naplaćuje kiriju, izdaje priznanice o naplati i donosi zaključke o upotrebi sredstava iz fonda za održavanje zgrada i amortizacionog fonda. Članova 40.333 kućna saveta u 1956 g. bilo je 140.385, od toga žena 37.624.

Savet stanbene zajednice. Za određen broj zgrada, koje se nalaze pod društvenim upravljanjem, narodni odbor obrazuje stanbene zajednice. Ovim stanbenim zajednicama upravljaју saveti sastavljeni od predstavnika kućnih saveta.

Tabela 5

BROJ ORGANA DRUŠTVENOG UPRAVLJANJA I ČLANOVI PO POLU I SOCIJALNOM SASTAVU*

	Upravni (izvršni) odbori i saveti	Članovi odbora								
		ukupno	žene	radnici	službenici	poljoprivrednici	zanatlije	slobodne profesije	penzioneri	ostali
Razne vrste škola**	14.851	129.484	15.908	16.772	48.410	54.550	3.284	—	1.646	4.822
Zdravstvene ustanove	2.402	15.939	3.238	1.780	11.110	875	411	252	514	997
Socijalne ustanove	1.113	9.090	3.516	1.011	5.467	250	194	243	360	1.565
Socijalno osiguranje	325	2.864	201	823	1.768	—	—	—	—	273

* Podaci se odnose na ustanove obuhvaćene redovnim godišnjim statističkim izveštajima organa društvenog upravljanja, objavljenim u Statističkom godišnjaku 1957, Beograd, 1957 g. Ovi podaci prikazuju stanje krajem 1956 g., a za škole krajem školske 1955/56 godine.

** Obuhvaćeni školski odbori i saveti visokih škola.

Sistem društvenog upravljanja obezbeđuje da desetine i stotine hiljada građana dođu u položaj upravljača određenim javnim i društvenim poslovima.

Građani izabrani u organe društvenog upravljanja mogu biti opozvani i pre isteka mandatnog roka. Opozivanje predstavlja sredstvo kontrole društva nad radom izabranih građana u organima upravljanja ustanova, koje vrše društvene službe, i način da se zamene oni građani koji ne pokazuju smisla ni interesovanja za određene društvene funkcije. S druge strane, u ime zajednice određeni državni organi mogu raspuštati pojedine organe upravljanja koji su svojim radom pokazali krajnju nebrizljivost u vršenju svojih funkcija i time naneli štetu radu samih ustanova.

A. H.

U savetu mogu da učestvuju i pretstavnici radničkih saveta određenih preduzeća, ukoliko na području dotične stanbene zajednice ima više stanbenih zgrada podignutih za stanovanje radnika i službenika tih preduzeća. Iz redova svojih članova savet bira pretседnika i sekretara.

Savet stanbenih zajednica vrši nadzor nad radom stanbene uprave, donosi godišnji predračun i podnosi ga na odobrenje narodnom odboru. Savet određuje visinu plate šefu stanbene uprave i drugim službenicima u granicama propisa narodnog odbora i sl. On takođe rešava u drugom stepenu po žalbama protiv rešenja kućnih saveta o troškovima koji su potrebni za funkcionisanje zajedničkih uređaja, a koje snose korisnici stanova. Članova 191 saveta stanbenih zajednica bilo je u 1956 g. 7.365.

Stanbena uprava je organ narodnog odbora koji postoji u svakoj stanbenoj zajednici. Stanbena uprava vodi evidenciju o stanovima i stanbenim prostorijama, odlučuje o zaključivanju ugovora o korišćenju stanova, vrši nadzor poslovanja kućnih saveta i obavlja administrativne poslove stanbene zajednice. Stanbena uprava ima određeni broj službenika sa šefom uprave na čelu. Šef stanbene uprave se stara o zakonitosti rada saveta stanbene zajednice i kućnih saveta i ima pravo da obustavi izvršenje njihovih nezakonitih akata.

Status izabranih građana i njihov mandat

Svi članovi koji su izabrani u organe upravljanja od strane izbornih tela i oni koji su imenovani od određenih predstavničkih tela ili koje bira radni kolektiv iz svojih redova ravnopravni su i smatraju se mandatorima društva, a ne određenih grupa ili radnog kolektiva. Iz tih razloga i međusobni odnosi na različit način konstituiranih organa upravljanja ne zasnivaju se na principu hijerarhije i podređenosti jednih drugima, već na principu uzajamne saradnje i koordinacije.

Građani izabrani u organe društvenog upravljanja ne dobijaju nikakvu nagradu za svoj rad. Jedino imaju pravo na naknadu stvarnih troškova učinjenih prilikom vršenja svojih funkcija u tim organima.

Svojim radom u organima upravljanja samostalnih ustanova građani vrše javne, društvene funkcije. Kao takvi oni nisu administratori, već društveni funkcioneri. Sličan status imaju i službenici iz ustanova kada učestvuju u organima upravljanja.

IZVORI:

Opšti zakon o univerzitetima (»Službeni list FNRJ«, br. 21/54); Opšti zakon o upravljanju školama (»Službeni list FNRJ«, br. 11/55); Zakon o radiodifuznim stanicama (»Službeni list FNRJ«, br. 52/55); Opšti zakon o pozorištima (»Službeni list FNRJ«, br. 16/56); Osnovni zakon o izdavačkim preduzećima i izdavačkim ustanovama (»Službeni list FNRJ«, br. 11/55); Osnovni zakon o filmu (»Službeni list FNRJ«, br. 17/55); Osnovni zakon o novinskim preduzećima i ustanovama (»Službeni list FNRJ«, br. 29/56); Zakon o upravljanju kulturno-prosvetnim, umetničkim i naučnim ustanovama (»Službeni glasnik NR Srbije«, br. 57/55); Zakon za upravljanje so kulturno-prosvetne, umetničke i naučne ustanovi (»Službeni vesnik na NRM«, br. 9/56); Uredba o upravljanju zdravstvenim ustanovama (»Službeni list FNRJ«, br. 30/53); Uredba o organizaciji zavoda za socijalno osiguranje (»Službeni list FNRJ«, br. 12/55); Uredba o upravljanju stanbenim zgradama (»Službeni list FNRJ«, br. 29/54); Uredba o ustanovama sa samostalnim finansiranjem (»Službeni list FNRJ«, br. 51/53).

SEDNICA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

9 jula 1957 godine

Na sednici Saveznog izvršnog veća, održanoj 9 jula 1957 g., pod predsedništvom Svetozara Vukmanovića, potpredsednika Saveznog izvršnog veća, razmatrani su stanje i osnovni problemi i prihvaćene smernice za razvoj trgovine, ugostiteljstva i turizma.

Savezno izvršno veće je takođe usvojilo nacrt Zakona o Fondu Moše Pijade.

Savezno izvršno veće je donelo i nekoliko uredbi, odluka, rešenja i naredbi iz oblasti prometa žitarica:

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o trgovinskoj delatnosti i trgovinskim preduzećima i radnjama (izmenama i dopunama rešavanje pitanja cena žitarica na unutrašnjem tržištu preneto je na Državni sekretarijat za poslove robnog prometa, koji će, uz saglasnost Državnog sekretarijata za poslove finansija i Sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo Saveznog izvršnog veća, donositi odgovarajuće propise);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o prometu žitarica (izmenama i dopunama ovlašćen je Državni sekretarijat za poslove robnog prometa da, uz saglasnost Državnog sekretarijata za poslove finansija, propisuje prodajne cene žitarica i njihovih preradovina, odnosno način obrazovanja prodajnih cena ovih proizvoda);

Odluku o izravnavanju cena u prometu žitarica i Odluku o uplati doprinosa za promet za unapređenje proizvodnje i prometa žitarica.

Pored toga, Savezno izvršno veće je donelo sledeće uredbе, odluke i rešenja:

Odluku o ukidanju Odluke o delu sopstvenih sredstava koji korisnici zajmova iz opštinskog fonda za kreditiranje stanbene izgradnje moraju uložiti u stanbenu izgradnju (postojeća Odluka je ukinuta, jer ovo pitanje, kao i stanbena izgradnja uopšte, spada u nadležnost komuna);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o izvršenju Zakona o doprinosu za stanbenu izgradnju (izmenama i dopunama je predviđeno da ubuduće narodni odbori opština propisuju visinu sopstvenih sredstava koje su korisnici zajmova dužni da obezbede da bi mogli dobiti zajam iz fonda za stanbenu izgradnju; rok za otplatu zajmova za opravke postojećih stanbenih zgrada produžen je od 20 na 30 godina);

Odluku o ovlašćenju za donošenje tehničkih propisa za projektovanje, građenje i održavanje puteva (Odlukom se ovlašćuje Sekretarijat za saobraćaj i veze Saveznog izvršnog veća da može, uz saglasnost Sekretarijata za industriju Saveznog izvršnog veća, propisivati elemente i osnovne uslove za projektovanje puteva i mostova na putevima, a da Savezna uprava za puteve može, uz saglasnost pomenuta dva sekretarijata, propisivati svojim pravilnicima tehničke uslove i mere u pogledu projektovanja, građenja i održavanja puteva itd.);

Rešenje o odobrenju investicionog programa izgradnje osnovne kanalske mreže Hidrosistema Dunav — Tisa — Dunav sa objektima na njemu (rešenjem su odobreni investicioni program izgradnje i vrednost investicionih radova osnovne kanalske mreže i objekata);

Rešenje o odobrenju investicionog programa za nabavku železničkih vozniha sredstava i opreme (na osnovu Rešenja Generalna direkcija Jugoslovenskih železnica moći će u toku od 1957 g. do 1961 g. da nabavi određen broj električnih i dizel-lokomotiva, šinobusa, putničkih i teretnih kola, kola za spavanje i ručavanje, vagona hladnjača i cisterni, električnih potstanica i signalnih uređaja);

Uredbu o Institutu društvenih nauka (Institut će, kao samostalna naučna ustanova sa sedištem u Beogradu, vršiti naučno proučavanje društvenih pojava, potsticati i organizovati istraživačke metode u društvenim naukama, raditi na usavršavanju naučnih kadrova i pripremanju naučnog pod-

mlatka; Institutom će upravljati savet kao društveni organ, čiju jednu polovinu članova imenuje Savezno izvršno veće, a drugu polovinu bira naučno-stručni kolektiv Instituta iz svoje sredine; u Institutu će raditi redovni i dopisni članovi iz redova javnih i naučnih radnika);

Uredbu o upravljanju Saveznim fondom za unapređivanje kulturnih delatnosti (Uredbom je predviđeno da se sredstva Fonda mogu upotrebljavati za pomaganje akcija opštejugoslovenskog kulturnog značaja, međurepubličkih i međunarodnih kulturnih i naučnih manifestacija i za unapređivanje umetničkih i drugih kulturnih delatnosti; Fondom upravlja upravni odbor, a predsednika i članove odbora imenuje Savezno izvršno veće);

Uredbu o dopunama Uredbe o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (izmenama i dopunama je predviđeno da državni sekretari i sekretari u Saveznom izvršnom veću, koji nisu članovi Veća a po položaju su državni potsekretari, imaju pravo i dužnost da prisustvuju sednicama Veća kad su na dnevnom redu pitanja iz delokruga državnog sekretarijata odnosno sekretarijata Saveznog izvršnog veća, u kome ovi rade, i da učestvuju u pretresanju i odlučivanju o tim pitanjima; ista prava i dužnosti imaju i drugi savezni funkcioneri koji imaju položaj državnog sekretara i državni potsekretari koji su postavljeni za zamenike državnih sekretara; svi ovi funkcioneri imaju prava i dužnosti članova Veća, kada po nalogu ili ovlašćenju Saveznog izvršnog veća vrše svoju dužnost u zemlji ili inostranstvu);

Uredbu o izmenama i dopunama Uredbe o zvanjima i platama službenika Narodne banke FNRJ (izmenama i dopunama je predviđeno da se dopunske plate službenika Narodne banke isplaćuju na teret redovnih ličnih rashoda, a nagrade iz fonda za nagrađivanje službenika i radnika, čija se sredstva obrazuju iz ostvarenog viška prihoda nad rashodima po odobrenom završnom računu);

Uredbu o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet; Odluku o dopuni Odluke o raspodeli ukupnog prihoda privrednih organizacija koje izvede investicione radove u inostranstvu; Odluku o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi Federacije za isplatu državnih obveznica izdatih na ime naknade za eksproprisanu imovinu; Odluku o isplati obveznica za naknadu eksproprisanе imovine; Odluku o odobrenju predračuna Saveznog fonda za kadrove u privredi za 1957 godinu; Odluku o odobrenju predračuna Fonda za kadrove pri Generalnoj direkciji Jugoslovenskih železnica za 1957 godinu; Odluku o odobrenju predračuna Fonda za kadrove pri Generalnoj direkciji pošta, telegrafa i telefona za 1957 godinu; Odluku o odobrenju predračuna Fonda za kadrove pri Upravi za poslove vojne industrije Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane za 1957 godinu; Odluku o odobrenju dopunskog programa i predračuna Saveznog fonda za unapređivanje građevinarstva za 1957 godinu; Odluku o odobrenju hladnjačama da isplate anuiteta vrše iz sredstava amortizacionog fonda; Rešenje o nadležnosti za odobrenje investicionih programa za određene investicione radove preduzeća vojne industrije; Odluku o probnoj proizvodnji privrednih organizacija; Uredbu o izmeni Uredbe o upravljanju osnovnim sredstvima privrednih organizacija; Odluku o načinu izdvajanja dela dobiti za sredstva za samostalno raspolaganje za spolnotrgovinska preduzeća; Odluku o odobrenju Pravila Fonda za kadrove pri Upravi za poslove vojne industrije Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane; Rešenje o odobrenju investicionog programa izgradnje pruge normalnog koloseka Sarajevo — Ploče; Odluku o izmeni i dopuni Odluke o ovlašćenju odbora Saveznog izvršnog veća za davanje saglasnosti na pravilnike i druge akte saveznih organa uprave i samostalnih ustanova i organizacija.

Savezno izvršno veće je razmotrilo i odobrilo izveštaj Jugoslovenske investicione banke o novoj grupi odobrenih zajmova za dovršavanje i rekonstrukcije objekata iz oblasti industrije i rudarstva.

Savezno izvršno veće je takođe ratifikovalo tri međunarodna sporazuma.

R-M. M.

ZASEDANJE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

8 i 9 jula 1957 godine

Savezno veće na svojoj 58 sednici i Veće proizvođača na svojoj 49 sednici, održanim 8 jula, stavili su na dnevni red, a na istoj, 58 sednici (Savezno veće), odnosno 50 sednici (Veće proizvođača), održanoj 9 jula, usvojili Zakon o vinu, Odluku o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi Federacije za davanje dotacije proizvođačima koka i Odluku o potvrdi uređaba Saveznog izvršnog veća.

Zakon o vinu utvrđuje da se vino i druge prerađevine od grožđa i vina mogu proizvoditi i stavljati u promet samo pod uslovima predviđenim ovim Zakonom; prema režimu koji važi u pogledu proizvodnje, prerade i prometa razlikuju se prirodna, specijalna, penušava i vina od direktno rodnih hibrida; pri proizvodnji vina zabranjena je upotreba alkohola, vode, šećera, kiselina itd. i svako falsifikovanje vina; prilikom proizvodnje specijalnih i penušavih vina mogu se upotrebljavati i izvesni sastojci koji nisu dopušteni pri proizvodnji prirodnih vina (naprimjer šećer, alkohol), pod uslovom da nisu škodljivi po zdravlje, a njihovom proizvodnjom i preradom mogu se baviti samo privredne organizacije koje imaju odobrenje za tu delatnost; preradom grožđa u vino mogu se baviti neposredni proizvođači i privredne organizacije, a prometom alkoholnih pića samo one privredne organizacije koje, pored opštih uslova, ispunjavaju i posebne uslove u pogledu stručnog kadra, odgovarajućih uređaja za manipulaciju vinom i propisanih prostorijskih za uskladištenje vina; vino koje se stavlja u promet mora nositi opšti naziv i oznaku jačine, vrste ili porekla; Savezno izvršno veće je ovlašćeno da može dozvoliti proizvodnju alkoholnih pića koja nisu ni prirodna ni specijalna vina, s tim što se ne mogu stavljati u promet pod nazivom »vino« ni pod drugim nazivom uobičajenim za prirodna vina.

Savezno veće, kao isključivo nadležno, usvojilo je na svojoj 58 sednici, 8 jula, Zakon o izmenama i dopunama Opšteg zakona o uređenju opština i srezova, a na 59 sednici, 9 jula, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o ratnim vojnim invalidima, Zakon o autorskom pravu, Zakon o organizaciji naučnog rada i Zakon o Višoj železničkoj saobraćajnoj školi.

Zakonom o izmenama i dopunama Opšteg zakona o uređenju opština i srezova razrađuje se i usavršava postojeći izborni sistem za narodne odbore i pruža se osnov za ukidanje srezova u NR Crnoj Gori; odredbama o izbornom sistemu predviđa se uvođenje veća proizvođača u svim opštinama, s tim da se veća proizvođača u narodnim odborima opština obrazuju na istim principima kao i veća proizvođača narodnih odbora srezova; zatim se predviđa da se i narodni odbori opština biraju na četiri godine i uvodi delegatski princip za izbor odbornika u sresko veće i veće proizvođača narodnih odbora srezova, tako što će njih birati opštinska veća iz redova svojih članova odnosno članovi veća proizvođača opština izabrani u odgovarajućoj proizvođačkoj grupi; odredbama kojima se pruža osnov za ukidanje srezova u NR Crnoj Gori predviđeno je da će posle ukidanja srezova opštine u NR Crnoj

Gori imati iste funkcije, prava i dužnosti kao i ostale opštine u drugim republikama; zatim da se svi poslovi iz nadležnosti narodnog odbora sreza (izuzev nekih posebno navedenih) prenose na odgovarajuće republičke organe i da ukidanje srezova ne dira u postojanje sreskih organa i institucija kao što su sreski sudovi, javna tužilaštva, zavodi za socijalno osiguranje i sl.

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o ratnim vojnim invalidima priznaje se pravo na punu invalidninu kad jedno lice ispunjava uslove po dva ili više osnova po svakom osnovu; iznos osnovne invalidnine (lične i porodične) zajedno sa invalidskim dodatkom određuje se samim Zakonom; ovlašćuje se Savezno izvršno veće da može propisati povoljnije uslove za priznanje invalidskih prava deci palih boraca u NOB; za one koji se isključivo ili pretežno izdržavaju od invalidnine, uveden je invalidski dodatak; uvedeno je posebno pravo koje mogu koristiti svi ratni vojni invalidi koji ispunjavaju uslove za to — stručno osposobljavanje ratnih vojnih invalida; ratni vojni invalidi su pod posebnom zaštitom u pogledu zaposlenja i zaštite radnih odnosa i pružena su još mnoga prava uživao-cima lične i porodične invalidnine.

Zakon o autorskom pravu obrađuje autorsko svojstvo zapisivača i snimatelja narodnih, književnih i umetničkih tvorevina, autorsko delo stvoreno u radnom odnosu i autorstvo u kinematografskim delima; regulisana su pitanja prethodnog traženja dozvole za izvođenje i prikazivanje autorskih dela, naknade moralne štete za povredu autorskog prava, posebnog prava autora izvornih umetničkih dela i izvornih rukopisa, zatim bliže razrade pojedinih autorskih grana, kodifikovanja ugovora o korišćenju autorskih dela i autorske zaštite umetnika-izvođača; zaštita inostranih autora proširena je i na slučajeve faktičkog reciprociteta, za autorsko delo je proglašena svaka duhovna tvorevina, a zaštitu dobija i naslov autorskog dela.

Zakon o organizaciji naučnog rada predviđa organe društvenog upravljanja naučnih ustanova; u pogledu finansiranja predviđeno je obrazovanje raznih fondova u naučnoj ustanovi i van nje, koji će osiguravati neprekidan naučni rad i stimulirati naučne kadrove; predviđeno je osnivanje Saveznog saveta za naučni rad kao društvenog tela čije članove bira odnosno imenuje Savezno izvršno veće iz redova istaknutih naučnih, stručnih i javnih radnika, i obrazovanje republičkih saveta tamo gde za to postoji potreba.

Zakonom o Višoj železničkoj saobraćajnoj školi daje se osnov za stvaranje takve škole čiji će zadatak biti spremanje kadrova za vršenje poslova iz oblasti eksploatacije železnica a u koju će se primati isključivo službenici Jugoslovenskih železnica sa višegodišnjom stručnom praksom.

Na 43 zajedničkoj sednici oba doma, održanoj 9 jula, Skupština je izabrala delegaciju, koja će posetiti NR Kinu i odlučila da skupštinski odmor traje od 15 jula do 15 septembra 1957 godine.

U delegaciju za posetu NR Kini izabrani su: pretsednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić, narodni poslanici Saveznog veća dr Marijan Brecelj, Filip Bajković, Krste Markovski, Grujo Novaković, Mileva Planojević, Franjo Gaži, Stevan Doronjski, Sinan Hasani i narodni poslanik Veća proizvođača Josip Cazi.

R - M . M.

SAVEZ STUDENATA JUGOSLAVIJE

Karakter organizacije

Savez studenata Jugoslavije (SSJ) je politička i vaspitna organizacija studenata univerziteta, visokih škola i akademija. Savez studenata radi na uzdizanju svesti studenata i razvijanju i jačanju njihovog političkog i ideološkog jedinstva, zasnovanog na borbi za izgradnju socijalizma u našoj zemlji, i vaspitava socijalističku inteligenciju odanu svome narodu. (Čl. 1 i 5 Statuta SSJ).

Između dva rata napredni studentski pokret igrao je veoma važnu ulogu i bio jedan od najaktivnijih faktora u naprednom omladinskom pokretu. Kao rezultat snažnog razvika studentskog pokreta osnovana je, u aprilu 1938 g., na kongresu 30 studentskih udruženja, Ujedinjena studentska omladina. Osnovni program bilo je akciono jedinstvo studenata u borbi za slobodu i autonomiju univerziteta, u borbi protiv fašizacije univerziteta, protiv hapšenja i maltretiranja studenata, a za punu slobodu nauke i političkih ubeđenja, za poboljšanje ekonomskog položaja studenata, za socijalnu pravdu i nezavisnost zemlje, za nacionalnu ravnopravnost naroda Jugoslavije i otpor prema fašizmu. Ovakav program obuhvatio je široke mase studenata, a univerziteti su postali jedno od glavnih uporišta naprednih misli i žarišta revolucionarnog rada.

Nadahnuti idejama borbe za novu, ravnopravnu zajednicu naših naroda i borbe protiv fašizma, studenti su — zajedno sa ostalom omladinom — masovno učestvovali u Narodnoj revoluciji od 1941 do 1945 godine.

Posle oslobođenja zemlje, u okviru Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije, a docnije Narodne omladine Jugoslavije, jedinstvene vaspitno-političke omladinske organizacije, delovala je Narodna studentska omladina koja je imala svoje organizacije i rukovodstva na svim univerzitetima i fakultetima.

Sve veći porast broja studenata, njihovi specifični ekonomski i životni uslovi i raznovrsne forme vaspitno-političkog, stručnog i kulturnog uzdizanja — sve je to zahtevalo formiranje posebne studentske organizacije. Zbog toga je u aprilu 1951 g. u Beogradu osnovan Savez studenata Jugoslavije. Prvi kongres Saveza studenata održan je 11 marta 1952 g. u Zagrebu.

Radeći na tome da studenti usvoje materijalistički pogled na svet i ostvarujući svoju vaspitnu ulogu, Savez studenata nastoji da studentima pomogne da postanu kako dobri stručnjaci tako i aktivni društveni radnici sa širokim pogledima i kulturom, oslobođeni svake ukalupljenosti misli. Vaspitavajući ih kao aktivne društvene radnike, Savez studenata stvara kod njih osećanje odgovornosti za izvršenje obaveza prema školi i društvenoj zajednici.

Savez studenata radi na rešavanju problema studija i nastave i zalaže se za aktivno učešće studenata u svim oblicima upravljanja na univerzitetima, visokim školama i akademijama.

Savez studenata se brine o socijalnim, zdravstvenim i ekonomskim uslovima života i rada studenata i o njihovim potrebama. Savez studenata aktivno učestvuje u radu univerzitetskih i fakultetskih organa u cilju materijalnog obezbeđenja i zdravstvene zaštite studenata. (Čl. 9 Statuta SSJ).

Savez studenata Jugoslavije je samostalna organizacija, organizovana na demokratskim principima. Svi organi su izborni i biraju se tajnim glasanjem, a prijem u članstvo se vrši na principu dobrovoljnosti. (Čl. 2 Statuta SSJ).

Usvajajući i sprovodeći program Saveza komunista Jugoslavije i Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Savez studenata Jugoslavije ostvaruje jedinstvo studentske omladine sa radnim narodom Jugoslavije u socijalističkoj izgradnji zemlje. Organizacije Saveza studenata, kao samostalni deo Narodne omladine Jugoslavije, preko raznih zajedničkih oblika praktične aktivnosti ostvaruju akciono jedinstvo radničke, seoske, srednjoškolske i studentske omladine u borbi za izgradnju socijalizma. (Čl. 3 i 4 Statuta SSJ).

Organizaciona struktura

Savez studenata Jugoslavije je zasnovan na principu dobrovoljnosti. Članovi mogu biti studenti koji prihvataju i sprovode načela i zadatke Saveza studenata Jugoslavije,

i to: pristupom na osnovu ranijeg članstva u Narodnoj omladini Jugoslavije ili Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije, ili na osnovu prijema koji obavlja dotično udruženje Saveza studenata Jugoslavije. Statutom Saveza studenata zagarantovana su prava i određene dužnosti članova.

U 1956 g. Savez studenata Jugoslavije imao je 55.035 članova ili 79,7% od ukupnog broja redovnih studenata.

Osnovna organizacija Saveza studenata je udruženje koje se formira na fakultetima, visokim školama i akademijama, na godinama jednorodnih fakulteta i osecima i grupama na fakultetima raznorodnih studija. (Čl. 19 i 20 Statuta SSJ). Naprimera, na Veterinarskom fakultetu u Beogradu postoji samo jedno udruženje, na Pravnom fakultetu ima onoliko udruženja koliko ima nastavnih godina, dok su na Filozofskom fakultetu udruženja osnovana po grupama studija — udruženje studenata istorije, filozofije itd.

Udruženja Saveza studenata organizuju političku, društvenu i ostalu aktivnost studenata. Prema odredbama Statuta SSJ i zaključaka univerzitetske i fakultetske skupštine, udruženja su samostalna u rešavanju svih pitanja. (Čl. 20 Statuta SSJ).

Najviši organ Saveza studenata na fakultetu je fakultetska skupština koju sačinjavaju svi članovi, a ako to nije moguće zbog velikog broja, onda samo izabrani delegati udruženja studenata. Na fakultetskoj skupštini (održava se najmanje jednom godišnje) donose se zaključci o radu organizacije i bira fakultetski odbor koji rukovodi fakultetskom organizacijom između dve skupštine.

Najviši organ Saveza studenata u univerzitetskom centru je univerzitetska skupština, koju sačinjavaju delegati izabrani na godišnjim skupštinama udruženja studenata. Univerzitetska skupština se održava svake školske godine. Ona donosi zaključke o radu Saveza studenata univerziteta i bira univerzitetski odbor koji predstavlja organizaciju, rukovodi i pomaže u radu fakultetskim organizacijama SSJ i brine se o sprovođenju Statuta SSJ i zaključaka univerzitetske skupštine.

Univerzitetski odbori Saveza studenata postoje u — Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Skopju i Novom Sadu. Svaki univerzitetski odbor bira predsedništvo od 7 do 11 članova.

Pri univerzitetskim odborima postoje i komisije (za ideološko-politički rad, za školska pitanja, za kulturno-zabavni rad, socijalno-ekonomska komisija, sportski odbor, odeljenje za međunarodne veze), koje sačinjavaju članovi univerzitetskog odbora i članovi Saveza studenata sa pojedinih fakulteta. Njeni članovi nemaju nikakvih novčanih prinalležnosti.

Kongres je najviši organ Saveza studenata Jugoslavije. Sastaje se jednom u dve godine. Delegati za kongres biraju se na univerzitetskim skupštinama. Kongres donosi zaključke o radu Saveza studenata u narednom periodu i bira Centralni odbor i Nadzornu komisiju.

Centralni odbor Saveza studenata je rukovodeći organ između dva kongresa. On se brine o sprovođenju odluka kongresa, koordinira rad univerzitetskih organizacija, predstavlja Savez studenata Jugoslavije u zemlji i inostranstvu i donosi odluke opštejugoslovenskog značaja. Centralni odbor ima 37 članova koji između sebe biraju predsednika, potpredsednika, sekretara i šest članova Predsedništva. Od 8 oktobra 1956 g. predsednik Saveza studenata je Vukašin Stambolić, potpredsednik Pero Ivačić, a sekretar Milan Zjalić. Pored njih, u Predsedništvo ulazi i po jedan član Centralnog odbora Saveza studenata sa svakog univerziteta.

Pri Centralnom odboru Saveza studenata postoji Sportski odbor studenata Jugoslavije koji koordinira rad studentskih sportskih organizacija na univerzitetima.

U Savezu studenata Jugoslavije plaćeni su četiri izborna lica i administrativno osoblje Centralnog odbora i univerzitetskih odbora Saveza studenata.

Aktivnost organizacije

U zaključcima Trećeg kongresa Saveza studenata Jugoslavije, održanog u oktobru 1956 g., istaknuti su sledeći zadaci: stalno i sistematsko ideološko uzdizanje i političko vaspitavanje studenata, aktivno učešće u razvijanju i izgradnji sistema društvenog upravljanja na univerzitetima, razvijanje kulturnog, društveno-zabavnog i sportskog života studenata, pomoć u rešavanju ekonomsko-materijalnog obezbeđenja i zdravstvene zaštite studenata, pružanje stalne i sistematske pomoći raznim samostalnim društvenim organizacijama studenata itd. Isto tako, i u rešavanju niza drugih praktičnih pitanja, vezanih za život i rad studenata, svakodnevno se angažuju organizacije Saveza studenata na univerzitetima i fakultetima.

Ideološki i vaspitno-politički rad Saveza studenata usmeren je na upoznavanje studenata sa savremenim političkim zbivanjima u svetu, međunarodnim odnosima i spoljnom politikom Jugoslavije i na razvijanje interesovanja za proučavanje teoretskih osnova i praktičnih oblika izgradnje socijalizma.

Posebno mesto zauzima izučavanje marksizma i upoznavanje materijalističkog pogleda na svet. Plenum Centralnog odbora SSJ, održan u martu 1957 g., tražio je da se na svim fakultetima uvede predmet Osnovi društvenih nauka.

Sprovođenje ideološko-političkog rada je različito i zavisi od specifičnih uslova na pojedinim fakultetima i univerzitetima. Debatni klubovi u okviru pojedinih godina ili fakulteta stalno organizuju predavanja i diskusije o raznim aktuelnim teoretskim i praktičnim pitanjima, a povremeno i kurseve i cikluse predavanja. U Beogradu, Zagrebu i Ljubljani postoje univerzitetski debatni klubovi koji organizuju diskusije i predavanja u okviru univerziteta.

Katedre za opšte obrazovanje studenata na većini fakulteta egzaktih nauka omogućavaju studentima izučavanje teoretskih problema vezanih za struku.

Radi ideološko-političkog uzdizanja rukovodećeg aktiva Saveza studenata univerzitetski odbori organizuju seminare. U toku 1956 g. na seminarima u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Skopju učestvovalo je 420 studenata.

Sve ove forme čine jedan razgranat i učvršćen sistem široke delatnosti koja je često povezana sa sličnim formama u organizacijama Narodne omladine i drugim društvenim organizacijama van univerziteta.

Učešće u rešavanju školskih pitanja. Opštim zakonom o univerzitetima (donesenim 1954 g.), postavljeni su temelji društvenog upravljanja na univerzitetima i fakultetima i određeni su mesto i uloga studenata u društvenom upravljanju ovim ustanovama. Prema čl. 34 i 46 OZU, u univerzitetski i fakultetski savet, kao organe društvenog upravljanja, ulazi i »... jedan član koga biraju studenti iz svojih redova«.

Učešće u društvenom upravljanju omogućeno je, prema Opštem zakonu o univerzitetima svim studentima, nezavisno od njihovog članstva u organizaciji.

Savez studenata nastoji da se u organe društvenog upravljanja biraju najbolji studenti, da oni pred ove organe iznose najvažnija pitanja i redovno informišu studente o radu organa društvenog upravljanja.

Savez studenata postavlja određene zahteve i predloge univerzitetskim i fakultetskim upravama. »Sednici univerzitetske uprave imaju pravo prisustvovati i izložiti mišljenja predstavnici studenata kada se na dnevnom redu nalazi pitanje o materijalnom stanju studenata i druga pitanja od interesa za studente.« (Čl. 40 Opšteg zakona). »Predstavnici studenata imaju pravo prisustvovati sednicama fakultetske uprave kada se razmatraju pitanja izvođenja nastave i sprovođenja pravila studija, i iznositi svoja mišljenja i davati svoje predloge.« (Čl. 53 Opšteg zakona).

Tokom poslednjih dve godine Savez studenata je učestvovao u rešavanju sledećih pitanja: ustaljivanja sistema studija, donošenja univerzitetskih i fakultetskih statuta i nastavnih planova i programa, modernizovanja nastave, skraćivanja studija, izdavanja udžbenika, prilagođavanja programa univerzitetske nastave potrebama i mogućnostima zemlje.

Aktivnost Saveza studenata ogledala se i u upoznavanju javnosti i organa društvenog upravljanja sa problematikom univerziteta.

Razvijanjem saradnje između univerziteta i fakulteta Savez studenata pomaže da univerziteti dobiju u što većoj meri jugoslovenski karakter.

Savez studenata organizuje stručne klubove i sekcije i stručnu praksu studenata u inostranstvu i na taj način pomaže upotpunjavanje stručne spreme studenata. U 1956 g. na raznim fakultetima radilo je 59 stručnih klubova i sekcija sa 3.910 studenata, a na stručnoj praksi u inostranstvu bilo je 567 studenata sa raznih fakulteta.

Društvenu i kulturno-zabavnu delatnost studenata organizuju društveni klubovi i kulturno-umetnička društva i sekcije.

Društveni klubovi organizuju predavanja, seminare, kurseve, diskusije, priredbe, koncerte i literarne, zabavne i druge večeri. U 1956 g. na fakultetima je bilo 50 društvenih klubova: u Beogradu 22, Zagrebu 5, Ljubljani 1, Sarajevu 11, Skopju 10 i Novom Sadu 1. Društveni klubovi u Beogradu su u toku 1956 g. organizovali 245 raznih priredbi i predavanja koje je posetilo oko 90.000 studenata. U sastavu društvenih klubova rade i samostalne literarne sekcije, sekcije za likovnu umetnost, sekcije prijatelja muzike, koje omogućuju talentovanim studentima da razvijaju svoje umetničke sposobnosti. Pored društvenih klubova na fakultetima, u Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Novom Sadu postoje i centralni univerzitetski društveni klubovi.

Kulturno-umetnička društva organizuju kulturno-umetnički rad. U 1956 g. na svim univerzitetima je bilo devet kulturno-umetničkih društava i jedanaest samostalnih sekcija sa 2.800 studenata. Na fakultetima postoje kulturno-umetničke grupe i sekcije. Značajan potstajac za rad kulturno-umetničkih društava i sekcija su festivali koji se organizuju svake godine u pojedinim univerzitetskim centrima. U Zagrebu je »Majski festival« postao tradicija. Ovi festivali dobijaju karakter smotre ne samo kulturno-umetničke delatnosti, nego i celokupne aktivnosti Saveza studenata Jugoslavije.

Zdravstveno-ekonomsko obezbeđenje studenata. Na inicijativu Saveza studenata stvorene su pri univerzitetskim upravama komisije za materijalna pitanja i zdravstvenu zaštitu studenata, čiji su članovi profesori i studenti. Ove komisije nadziru rad studentskih domova, restorana i poliklinika.

Studentskim domovima upravljaju odbori sastavljeni od predstavnika studenata i osoblja doma. Predstavnici studenata se biraju na konferencijama stanara domova. Pri studentskim restoranima postoje upravni odbori koji se biraju po istom principu kao i upravni odbori studentskih domova. Savez studenata se brine o tome da domovi i restorani racionalno posluju, da se ne povišavaju cene i da se održi kvalitet usluga.

Status studentskih zdravstvenih ustanova nije isti u svim univerzitetskim centrima, niti je sistem zdravstvene zaštite jedinstven na svim univerzitetima. Savez studenata nastoji da se uvede jedinstven sistem zdravstvene zaštite studenata. Treći kongres SSJ tražio je uvođenje zdravstvenih knjižica, usavršavanje polikliničke službe i poboljšanje higijenskih uslova života i rada studenata. U Beogradu, Zagrebu i Skopju studenti su, u skladu sa statusom studentskih poliklinika, članovi upravnih odbora tih ustanova.

Zdravstveno-potpornim fondovima, koji se stvaraju od semestralnih uplata studenata, upravljaju upravni odbori čiji su članovi studenti. Savez studenata pomaže da se sredstva iz ovih fondova što pravilnije iskoriste za organizovanje letovališta i oporavišta, za lečenje studenata koji nisu socijalno osigurani i za dodeljivanje jednokratne mesečne pomoći siromašnim studentima.

Savez studenata delegira svoje članove u sreske, republičke i fakultetske komisije za stipendije. Predstavnici Saveza studenata nastoje da se stipendije dodeljuju onim studentima kojima su najpotrebnije.

Početkom 1957 g.-u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani osnovani su uredi za honorarno zapošljavanje studenata. U Ljubljani oko 100 studenata radi po 54 časa mesečno u saobraćajnoj miliciji. U Zagrebu se studenti zapošljavaju na velesajmu i kao turistički vodiči, a preko godine kao kelneri u studentskim menzama. U Beogradu Studentska zadruga za male poslove zapošljava studente za obavljanje sitnih usluga i opravki u domaćinstvima.

Aktivnost u samostalnim organizacijama. Početkom 1957 g. na svim univerzitetima bila su 282 sportska društva i kluba sa 19.009 članova. U 1956 g. održana su 3.643 sportska susreta u kojima su učestvovala 28.152 studenta.

Sportskom delatnošću studenata na univerzitetu rukovodi Univerzitetski sportski odbor u kome su i članovi Univerzitetskog odbora Saveza studenata.

Ferijalni savez ima 68 društva na fakultetima sa oko 12.000 studenata. U 1956 g. u letovalištima Ferijalnog saveza letovalo je 10.798 studenata, a organizovano je i više ekskurzija i turističkih putovanja.

U 36 klubova Narodne tehnike — Saveza za tehničko vaspitanje studenata — okuplja se 3.643 studenta. Studentski klubovi Narodne tehnike povezani su organizaciono sa Narodnom tehnikom, a uživaju podršku i pomoć Saveza studenata u celokupnoj svojoj aktivnosti. Kroz razne tečajeve i kurseve koje organizuju klubovi prođe prosečno oko 1.000 studenata godišnje.

Međunarodna aktivnost Saveza studenata. Međunarodna aktivnost Saveza studenata Jugoslavije zasnovana je na principu da se međunarodna saradnja studenata može razvijati samo na osnovu potpune ravnopravnosti svih nacionalnih studentskih organizacija, a bez ideološke i političke pristrasnosti i isključivosti.

Savez studenata smatra da je prevazilaženje sadašnje podeljenosti u međunarodnom studentskom svetu jedan od najznačajnijih zadataka studentskih organizacija svih zemalja. Nastojeći da doprinese otklanjanju podeljenosti u studentskom svetu, Savez studenata najaktivnije pomaže a i sam preduzima akcije koje vode univerzalnosti u međunarodnoj studentskoj saradnji. U međunarodnoj aktivnosti najkorisniju ulogu imaju bilateralna saradnja i međunarodna aktivnost nacionalnih studentskih organizacija. razni oblici regionalne saradnje i međunarodni susreti rukovodilaca nacionalnih studentskih organizacija koje pripadaju ili sarađuju u različitim međunarodnim organizacijama ili telima.

Savez studenata Jugoslavije održava redovne veze sa 63 nacionalne studentske unije. Oblici saradnje su vrlo raznovrsni: redovna korespondencija, razmena informacija, materijala i studentske štampe; učešće na seminarima i učešće na sportskim ili kulturnim manifestacijama; razmena studentskih grupa i predavača; organizovanje ekskurzija i stručne prakse; saradnja između univerzitetskih organizacija; razmena delegacija i prisustvovanje nacionalnim konferencijama i kongresima.

Primer međunarodne saradnje Saveza studenata jeste i organizovanje Međunarodnog studentskog centra u Dubrovniku, u kome je u 1956 g. održan međunarodni studentski susret 70 studenata i studentskih rukovodilaca iz 26 zemalja i seminar jugoslovenskog studentskog saveza za Ujedinjene nacije sa temom »Aktivna miroljubiva koegzistencija među državama«, kome je prisustvovalo 75 studenata iz 17 zemalja. Univerzitetski odbor SSJ Ljubljanskog univerziteta organizuje svake godine međunarodni studentski susret u Ljubljani, kome prisustvuje oko 100 studenata iz 20 zemalja.

Savez studenata sarađuje i sa socijalističkim studentskim organizacijama iz raznih zemalja na organizovanju diskusija o značajnim pitanjima, a najčešće o problemima izgradnje socijalizma.

SAVEZ INŽENJERA I TEHNIČARA JUGOSLAVIJE

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije (SITJ) je sveobuhvatna, samostalna i dobrovoljna društveno-stručna organizacija koja na svom programu okuplja inženjere i tehničare.¹ Savez inženjera i tehničara je kolektivni član Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije.

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije ima dvostruku organizacionu liniju: stručnu, specijalističku i opštu, teritorijalnu. Stručna počinje od podružnica u opštini i srezu (može i u preduzeću) i ide preko republičkog stručnog društva do stručnog saveza. Opšta, teritorijalna linija počinje od sreskog (i opštinskog) društva inženjera i tehničara (čije su stručne sekcije ujedno i podružnice republičkih stručnih društava) i ide preko republičkih saveza inženjera i tehničara do SITJ. Republička društva horizontalno su povezana sa republičkim savezima, a stručni savezi sa SITJ. Osnovne organizacije su republička stručna društva. Savez inženjera i tehničara nema profesionalnih funkcionera.

Redovni članovi Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije su: 10 stručnih saveza — mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara, rudara i metalurga, tehnologa i hemičara, tekstilaca, arhitekata, građevinaca, geodeta, agronoma, šumara i saobraćajnih inženjera i tehničara; 6 republičkih saveza inženjera i tehničara — Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore.

U Savezu inženjera i tehničara Srbije učlanjen je i SIT AP Vojvodine i dve specijalizovane organizacije — Savez društava za zaštitu materijala i Jugoslovensko društvo za mehaniku.

U stručne saveze je učlanjeno po jedno ili više republičkih stručnih društava.² Pri stručnim savezima postoje i nacionalni

¹ Još pre Prvog svetskog rata na teritoriji današnje Jugoslavije postojalo je 5 inženjerskih društava: u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Splitu. Godine 1919 društva su se spojila u centralizovano udruženje jugoslovenskih inženjera i tehničara, a 1940 g. Udruženje se pretvorilo u Savez inženjerskih društava — Beograd, Novi Sad, Zagreb, Ljubljana, Split, Sarajevo i Skopje. Tehničari su bili zasebno organizovani pošto tada nisu bile dozvoljene zajedničke organizacije.

Organizacije inženjera i tehničara imale su znatne uspehe u borbi za prava i interese inženjera i tehničara, a poslednjih godina pred rat igrane su značajnu ulogu u mobilisanju tehničke inteligencije za borbu protiv fašizma i za odbranu zemlje. Veliki broj inženjera i tehničara učestvovao je u Narodnooslobodilačkom ratu.

Posle rata obnovljene su organizacije inženjera i tehničara, sada kao zajedničke.

² U nekim republikama nema stručnih društava za svaku struku. U drugima opet ima više društava iste struke, naprimer Društvo mašinskih inženjera i Društvo elektrotehničkih inženjera. Postoji i Društvo brodogradilišnih inženjera i tehničara (u Hrvatskoj) i specijalizovana društva koja još nemaju svoje saveze (Slovenija — Društvo livaca, Društvo kožaraca i sl.).

Savez studenata sarađuje sa devet međunarodnih studentskih organizacija (Međunarodnom studentskom konferencijom, Međunarodnom federacijom za univerzitetski sport, Svetskom univerzitetskom službom, Međunarodnim studentskim pokretom za Ujedinjene nacije, Međunarodnom unijom studenata veterine, Međunarodnom federacijom studenata medicine, Međunarodnom federacijom studenata farmacije, Međunarodnim udruženjem studenata ekonomskih i komercijalnih nauka i Međunarodnim udruženjem za razmenu studenata za tehničku praksu). U toku 1955/56 školske godine Jugoslaviju je posetilo 3.368 stranih studenata, a u inostranstvu je bilo 2.369 jugoslovenskih studenata.

Publikacije. Univerzitetske organizacije Saveza studenata izdaju u toku školske godine listove: »Student« (Beograd, izlazi nedeljno), »Studentski list« (Zagreb, izlazi petnaestodnevno), »Tribunu« (Ljubljana, izlazi petnaestodnevno) i »Studentski zbor« (Skopje, izlazi petnaestodnevno). Univerzitetski odbori izdaju jednom godišnje informativne biltenne namenjene inostranstvu. Centralni odbor Saveza studenata izdaje na ruskom i engleskom jeziku šest puta godišnje bilten za inostranstvo u ukupnom tiražu od 4.200 primeraka.

U Beogradu izlaze »Vidici«, časopis za književnost i umetnost, koji izdaju studenti Filozofskog fakulteta. Univerzitetski odbor Saveza studenata u Skopju izdaje časopis »Mlada literatura«. Studenti književnosti iz Zagreba izdaju dvomesečni časopis za književnost »Dodirji«. Studenti veterine iz Zagreba, Beograda i Sarajeva izdaju jednom semestralno časopis »Veterinar«, koji tretira stručnu, društvenu i političku aktivnost studenata veterine.

R. B. — M. Z.

IZVORI:

Materijali sa I, II i III Kongresa Saveza studenata Jugoslavije; Statut Saveza studenata Jugoslavije; Opšti zakon o univerzitetima (OZU).

komiteti i komisije odgovarajućih međunarodnih specijalizovanih organizacija iz dotične struke. Naprimer Savez mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara ima nacionalnu komisiju Međunarodne konferencije za velike električne mreže (CIGRE), nacionalni komitet Svetske konferencije za energiju WPC.

U republičke saveze inženjera i tehničara učlanjen je različit broj republičkih stručnih i sreskih društava inženjera i tehničara, što zavisi od broja inženjera i tehničara po strukama i političko-teritorijalnim jedinicama.

Savez inženjera i tehničara Srbije ima 11 stručnih društava, jedno specijalizovano društvo, 12 sreskih i 4 opštinska društva.

Savez inženjera i tehničara Hrvatske ima 12 stručnih društava, jedno specijalizovano društvo, 10 sreskih i jedno opštinsko društvo.

Savez inženjera i tehničara Slovenije ima 12 stručnih društava, 3 specijalizovana društva, 5 sreskih i 6 opštinskih društava.

Savez inženjera i tehničara Bosne i Hercegovine ima 11 stručnih društava, jedno specijalizovano društvo, 10 sreskih i 12 opštinskih društava.

Savez inženjera i tehničara Makedonije ima 10 stručnih društava.

Savez inženjera i tehničara Crne Gore ima 7 stručnih društava i jedno specijalizovano društvo.

Društva. Redovni članovi društava su inženjeri i tehničari sa odgovarajućim školskom spremom. Vanredni članovi su tehnički stručnjaci bez odgovarajućih školskih kvalifikacija koji u praksi uspešno obavljaju poslove inženjera i tehničara. Kolektivni članovi su privredne i društvene organizacije koje sudeležuju u radu organizacija inženjera i tehničara i pomažu ostvarenje njihovih zadataka.

Broj članova^a prikazuju tabele 1 i 2.

Tabela 1 po republikama:

	Inženjeri	Tehničari	Ostali*	Ukupno
Srbija	5.174	6.719	422	12.315
Hrvatska	2.493	5.867	—	8.360
Slovenija	1.865	3.022	3.095	7.982
B i H	1.319	3.072	471	4.862
Makedonija	625	1.851	—	2.476
Crna Gora	214	671	30	915
Ukupno:	11.690	21.202	4.018	36.910

* U kolonu »Ostali« ušli su članovi koji obavljaju poslove inženjera i tehničara u praksi, iako nemaju odgovarajuće školske kvalifikacije. Pored toga ušao je i izvestan broj radnika specijalista učlanjenih u to vreme u specijalizovana društva (naročito u Sloveniji).

^a Popis je izvršen uoči Četvrtog kongresa inženjera i tehničara Jugoslavije, koji je održan od 13 do 17 novembra 1955 g. u Sarajevu.

Tabela 2 po strukama:

	Inženjeri	Tehničari	Ostali*	Ukupno
Građevinci	1.844	3.240	71	5.155
Tehnolozi i hemičari	835	560	254	1.649
Elektromašinci	2.929	4.465	542	7.936
Agronomi	2.338	3.849	209	6.396
Šumari	1.149	2.713	911	4.773
Arhitekti	1.053	751	—	1.784
Geodeti	250	2.515	30	2.795
Rudari i metalurzi	813	632	326	1.771
Tekstilci	115	1.377	88	1.580
Saobraćajci	171	787	40	998
Brodograditelji	78	119	—	197
Kožari	10	35	116	161
Varioci	80	97	666	843
Livci	45	62	765	872
Ukupno:	11.690	21.202	4.018	36.910

* Vidi tabelu 1

Upravni organi SITJ su: kongres, plenum i nadzorni odbor. Kongres sačinjavaju delegati svih stručnih društava i članovi plenuma. Na njemu se bira predsednik, 10 članova plenuma, 3 člana i 3 zamenika člana nadzornog odbora. U plenum, pored toga, stručni savezi delegiraju po jednog, a republički savezi po dva člana. Plenum bira iz svojih redova predsedništvo koje obavlja tekuće poslove između dva zasedanja plenuma.

Plenum osniva prema potrebi stalne i povremene komisije. Sada deluju sledeće stalne komisije: za probleme naučno-istraživačke delatnosti, za tehničke i privredne propise, za tehničke kadrove, za tehničku štampu, za produktivnost rada i Sekretarijat za međunarodne veze.

Upravni i pomoćni organi stručnih saveza i republičkih saveza slični su kao kod SITJ. Stručna društva imaju godišnje skupštine, upravne i nadzorne odbore, a i razne stručne komisije. Pri stručnim društvima i savezima postoje sudovi časti.

Ciljevi saveza su: stalnim usavršavanjem tehničke prakse, razvijanjem nauke i tehničkih istraživanja, podizanjem stručnosti članova, kvalifikovanjem i obučavanjem radnika, stvaranjem opšte tehničke kulture u narodu postići visok nivo proizvodnih snaga i korišćenja prirodnih bogatstava zemlje i time doprineti izgradnji socijalističkog društva u zemlji; dati što više za tehnički progres svih zemalja u svetu i time doprineti opštem blagostanju i miru; uspostaviti prijateljske stručne veze sa istim i sličnim organizacijama u drugim zemljama i međunarodnim organizacijama.

Zadaci saveza su: pomaganje društvenih i državnih organa Federacije, republika, autonomnih jedinica, srezova i opština i privrednih organizacija pri rešavanju tehničkih, tehnoloških, organizacionih i ekonomskih problema privrednih i neprivrednih delatnosti; saradivanje sa društvenim organizacijama koje imaju slične zadatke; neprekidan rad na popularizaciji i unapređenju tehnike i tehničkom opismenjavanju i širenju tehničke kulture u narodu; briga za neprekidno usavršavanje članova, za njihova materijalna prava i interese u okviru opštih mogućnosti i za moralni lik inženjera i tehničara.

Aktivnost

Glavna društvena aktivnost inženjera i tehničara razvija se preko teritorijalnih i stručnih organizacija. Teritorijalna (lokalna) društva pomažu po potrebi organe sresa i opština u izradi perspektivnih i tekućih programa razvoja privrednih grana, u rešavanju aktualnih pitanja privrede i

delatnosti u kojima se javlja tehnika. Aktivnost se razvija učešćem u odborima, komisijama, društvenim organima upravljanja i slično. Lokalna društva brinu se za opšte tehničko, a preko stručnih sekcija, i za stručno usavršavanje članstva putem predavanja, seminara, stručnih ekskurzija i raznih priredaba.

Stručna društva pružaju stručnu pomoć republičkim organima nadležnim za određene struke pri izradi propisa, planova i programa, daju mišljenja o nastavnim programima i planovima tehničkih škola, učestvuju u raznim stručnim komisijama i društvenim organima upravljanja škola, fakulteta i instituta i organizuju stručna savetovanja o aktualnim problemima struke. Većina stručnih društava izdaje stručne časopise.

Stručni savezi brinu se za unapređenje svoje struke. Oni pomažu savezne organe nadležne za pojedine struke i organizatori su brojnih stručnih savetovanja. Stručni savezi organizuju i simpozijume, a i seminare za stručno usavršavanje članova i obučavanje radnika. Stručni savezi izdaju stručne časopise.

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije pomaže savezne organe pri donošenju zakona i propisa od opšteg tehničkog i privrednog značaja, predlaže sam takve propise, organizuje izučavanje opštih tehničkih problema i problema koji su zajednički za više struka, i široka savetovanja o važnijim aktuelnim privrednim i tehničkim pitanjima (naprimer savetovanje o problemima saobraćaja, ili savetovanje o tehničkim problemima poljoprivrede, ili savetovanje o produktivnosti rada); proučava i razrađuje organizaciona pitanja, oblike i metode rada organizacija inženjera i tehničara

SITJ izdaje časopis »Tehniku« koji pored opšteg dela ima separate iz oblasti: građevinarstva, rudarstva i metalurgije, mašinstva, elektro-tehnike, hemiske industrije, prehrambene industrije, saobraćaja i organizacije rada.

Republički savezi obavljaju poslove SITJ na svojoj teritoriji. Za svoj dosadašnji uspešan rad Savez inženjera i tehničara Jugoslavije dobio je najviše priznanje i odlikovan je Ordenom zasluge za narod prvog reda.

SITJ i njegove organizacije sarađuju ili pomažu u radu sledeće društvene organizacije: Savez sindikata Jugoslavije, Savez društava ekonomista Jugoslavije, Savez za tehničko vaspitanje naroda »Narodna tehnika«, Vazduhoplovni savez, Udruženje nastavnika srednjih škola, Udruženje univerzitetskih nastavnika, Kulturno-prosvetno veće Jugoslavije, komore, udruženja proizvođača, tehnički, narodni i radnički univerziteti i dr.

Međunarodne veze. U 1952 g. Savez inženjera i tehničara Jugoslavije bio je učlanjen u 7, u 1954 g. u 11, a u 1955 g. u 21 međunarodnu organizaciju. Ove organizacije su sledeće: Evropska federacija nacionalnih saveza inženjera (FEANI), Međunarodni institut za zavarivanje, Međunarodna unija arhitekata, Međunarodna federacija za stanove i urbanizam, Međunarodni savez laboratorija za ispitivanje materijala (RILEM), Međunarodno društvo za mehaniku tla i fundiranje, Međunarodna komisija za visoke brane, Međunarodno društvo za kontrolu plovidbe, Stalno međunarodno udruženje kongresa za puteve, Međunarodno društvo za fotogrametriju, Međunarodna federacija geometara, Međunarodna konferencija za velike električne mreže, Međunarodni biro za elektrotermiju, Svetska konferencija za energiju (WPC), Konferencija poljoprivrednih inženjera i tehničara (CITA), Evropska federacija zootehničara, Međunarodno društvo za industrijsku hemiju i Međunarodno hemisko društvo.

U 1954 g. upućeno je 25 delegata na 20 stručnih sastanaka, u 1955 g. — 58 delegata na 41 sastanak u 10 zemalja, a u 1956 g. 44 delegata u 12 zemalja.

SITJ održava veze sa srodnim organizacijama u: Austriji, Bugarskoj, Grčkoj, Egiptu, Italiji, Kini, Mađarskoj, Istočnoj Nemačkoj, Poljskoj, Rumuniji, Finskoj, Turskoj, SSSR-u, Francuskoj, Čehoslovačkoj i Švajcarskoj. Savez inženjera i tehničara i stručni savezi vrše razmenu svojih časopisa sa organizacijama u inostranstvu.

Br. Š. — Lj. B.

IZVORI:

Izveštaj o radu Organizacija saveza inženjera i tehničara Jugoslavije; Statut SITJ; Dokumentacija SITJ.

TEKSTILNA INDUSTRIJA

Posleratni razvoj tekstilne industrije omogućio je proširenje kapaciteta te industrije i stvorio osnove za njihovo dalje proširenje u skladu sa rastućim potrebama stanovništva za proizvodima ove vrste.

Tekstilna industrija pre rata nije predstavljala skladno razvijenu celinu. Razvoj tekstilne industrije nosio je obeležje teritorijalne neravnomernosti. Dok je u severozapadnim oblastima bio izrazito brz uspon u pamučarskom sektoru, u jugoistočnim u sektoru prerade vune, dotle centralna, jugozapadna i južna područja Jugoslavije nisu imala tekstilne industrije.

Godine 1939 tekstilna industrija u Jugoslaviji raspolagala je sledećim kapacitetima:*

Proizvod	Jedinica mere	Količina
Vuneno predivo	tona	16.280
Pamučno predivo	"	32.820
Kudelino predivo	"	5.564
Juteno predivo	"	3.336
Vunene tkanine	milijon m ²	31
Pamučne tkanine	" m ²	210
Kudeljne i jutene tkanine	" m ²	16
Svilene tkanine	" m ²	17
Trikotaža, čarape i pozamanterija	tona	10.165

* Prema podacima Udruženja preduzeća tekstilne industrije.

Tekstilna industrija je pre rata imala ukupno 491 preduzeće (pretežno sitna i manji broj srednjih preduzeća).

U posleratnom periodu pristupilo se, paralelno sa otklanjanjem posledica ratnih oštećenja, koncentraciji preduzeća tekstilne industrije. Veliki deo sitnih preduzeća spojen je u krupna preduzeća.

Tekstilna industrija posle rata brzo se razvijala. To pokazuje indeks porasta proizvodnje prikazan u tabeli 1.

Tabela 1 (Indeks baza 1953=100)

Godina	Indeks	Godina	Indeks
1939	86	1951	113
1946*	69	1952	103
1947	106	1953	100
1948	134	1954	123
1949	137	1955	141
1950	130	1956	148

* Godine 1946 osposobljavali su se kapaciteti za normalan rad.

Sirovinska baza

U Jugoslaviji postoje dobri preduslovi za proizvodnju tekstilnih sirovina, kako biljnog tako i životinjskog porekla. Međutim, usled sporog razvoja poljoprivrede, tekstilna industrija zavisi od uvoza sirovina, jer domaće sirovine pokrivaju svega 23% potreba tekstilne industrije. (Vidi »Proizvodnja, fondovi i proizvođači u poljoprivredi«, »Jugoslavenski pregled«, maj 1957, str. 231—242 i »Industrija«, »Jugoslavenski pregled«, jun 1957, str. 277—288.)

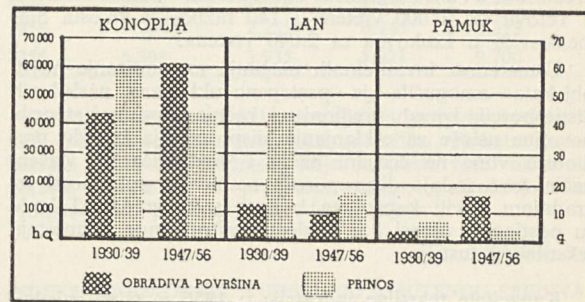
U razvoju sirovinske baze u pogledu kudelje, lana i pamuka nisu postignuti veći rezultati posle rata. Prosečni prinosi za period od 1947 g. do 1956 g. po jedinici površine u odnosu na predratni prosek za vreme od 1930 g. do 1939 g. opali su kod kudelje na 73%, kod lana na 40% i kod pamuka na 53%. (Vidi »Industrija«, »Jugoslavenski pregled«, jun 1957, str. 277—288.)

Proizvodnja vune po količini srazmerno je visoka, ali po asortimanu ne zadovoljava. Broj ovaca uglavnom je isti (11,200.000 grla) kao i pre rata. Proizvodnja vune

pri prosečnom prinosu po grlu od 1,40 kg iznosi 16.300 tona neprane odnosno 9.320 tona prane vune godišnje. Prosečni posleratni otkup iznosi 6.800 tona neprane odnosno 3.800 tona prane vune, što predstavlja 41% od ukupnog prinosa. Preko 51% ukupne proizvodnje vune preraduje se u domaćoj radinosti na selu u proizvode lične potrošnje, a proizvodnja tabačke vune od oko 750 tona, tj. 8% izvozi se. (Vidi »Industrija«, »Jugoslavenski pregled«, jun 1957, str. 277—288.) Oko 13% od ukupno proizvedene vune otpada na vunu od merino, polumerino, cigaja i jezero solčavskih ovaca, oko 21% na runu pramenku, 58% na gruboruno pramenku i 8% na tabačku vunu.

Grafikon 1

POVRŠINA I PROIZVODNJA TEKSTILNIH BILJAKA PROSEK ZA 1930—1939 G. I ZA 1947—1956 G.*

* Za konoplju i lan prinos suve pamučne stabljike a za pamuk prinos semena i vlakna zajedno.

Na osnovu sadašnjeg stanja potrebe tekstilne industrije podmiruju se:

(U procentima)

	Iz uvoza	Iz domaćih sirovina
Pamučna vlakna	95	5
Cel vlakna pamučnog tipa	100	—
Juta	100	—
Kudelja	—	100
Cel vlakna vunenog tipa	100	—
Predivo veštačke svile	100	—
Vuna	70	30
Lan	25	75

Kapaciteti i investicije

Krajem 1956 g. tekstilna industrija imala je 280 preduzeća (tabela 2).

Tabela 2

	Broj preduzeća	Zaposleno osoblje
Do 30 radnika	9	252
Od 31—60 radnika	22	1.001
Od 61—126 radnika	59	5.278
Od 127—250 radnika	64	11.153
Od 251—500 radnika	65	24.128
Od 501—1.000 radnika	34	24.176
Preko 1.000 radnika	27	41.743
Svega:	280	101.731

Od 1947 g. do 1956 g. ukupno je u tekstilnu industriju investirano 69.480 miliona dinara (po cenama iz 1955 godine)¹.

Ulagalo se pretežno u nove objekte dok je zapostavljeno održavanje i rekonstrukcija postojećih kapaciteta. Zbog toga tekstilna industrija, izuzev novih kapaciteta radi sa

¹ Obračun Ekonomskog instituta FNRI, prema podacima Jugoslovske investicione banke, Beograd 1957 godine.

srazmerno zaostalim mašinskim parkom, čija se istrošenost kreće između 76% kod predionica i tkačnica tvrdih vlakana i skoro 50% kod predionica i tkačnica pamuka i svile.²

U svim vrstama tekstilne industrije izgrađena su nova preduzeća. Podignuto je sedam pamučnih predionica sa kapacitetom od 14.205 tona pamučnog prediva i 2 predionice vunenog prediva sa kapacitetom od 1.672 tone češljanog vunenog prediva. Nove predionice pamuka su »Kosovka« u Prištini sa 20.048 vretena za kardirano predivo, »Dalmatinka« u Sinju sa 20.704 vretena za češljano predivo, »Vrapčići« u Mostaru sa 35.840 vretena za češljano predivo, »Makedonka« u Štipu sa 28.896 vretena za kardirano predivo, »Raška« u Novom Pazaru sa 12.096 vretena za kardirano predivo, »Cveta Dabić« u Titovom Užicu sa 6.480 vretena za kardirano predivo i pamučna predionica »Zagreb« sa 13.788 vretena za kardirano predivo. Od predionica »Vune« izgrađene su »Fabrika vunениh tkanina« u Tetovu sa 10.000 vretena i 140 razboja i »Kosta Stamenković« u Leskovcu sa 2.040 vretena.

Usmerenost investicionih ulaganja na podizanje novih objekata omogućila je postepeno uklanjanje nasleđenih disproporcija između predionica i tkačnica pamuka i stvorila povoljne uslove za otklanjanje disproporcija između predionica vune na češljani način i predionica na vlačeni način (ove zadnje disproporcije nestaju u potpunosti izgradnjom novih kapaciteta koji se sada grade). Takođe su postignuti uspesi i u pogledu teritorijalnog razmeštaja tekstilne industrije.

Kapacitete tekstilne industrije u 1956 g. (i to zajedno pamučarski, vunarski, lanarski, kudeljarski i juteni) prikazuje tabela 3.

Tabela 3*

	Jedinica mere	Kapaciteti 1956 g.
Predionice	tona	68.918
Tkačnice	hiljadu m ²	294.751
Vlačare	tona	40.610
Končare	„	1.595
Trikotaža	„	6.610
Konfekcija	hiljadu m ²	47.859
Ostalo	tona	11.102

* Podaci: Udruženje preduzeća tekstilne industrije.

Sa ukupno 489.000 vretena i 17.000 razboja Jugoslavija još uvek zaostaje za evropskim zemljama.³ Na 1.000 stanovnika⁴ u Jugoslaviji ima 27 vretena i 0,9 razboja, a u Zapadnoj Nemačkoj 146 vretena i 3,2 razboja, u Austriji 115 i 2,5, u Italiji 155 i 3,3, a u Grčkoj 65,7 vretena i 1,8 razboja. Sem toga sadašnji kapaciteti tekstilne industrije koji su znatno manji od većine razvijenih evropskih zemalja, nisu dovoljno iskorišćeni, jer tekstilna industrija zavisi od sirovina.

Stepen korišćenja kapaciteta tekstilne industrije prikazan je u tabeli 4.

Tabela 4*

Pogoni	1952	1954	1956
Predionice	83,1	77,0	91,3
Tkačnice	52,1	72,0	73,6
Vlačare	41,3	38,5	72,3
Končare	95,2	44,9	53,9
Trikotaže	54,1	56,4	69,5
Konfekcija	44,3	61,1	76,0

* Podaci: »Godišnjak« za 1956 g. Ekonomskog instituta FNRJ.

² Prema podacima iz procene osnovnih sredstava 1953 g.; Savezni zavod za privredno planiranje.

³ U 489.000 vretena i 17.000 razboja uključen je samo pamučarski i vunarski sektor.

⁴ Broj vretena i razboja na 1.000 stanovnika odnosi se isključivo na pamučarska i vunarska.

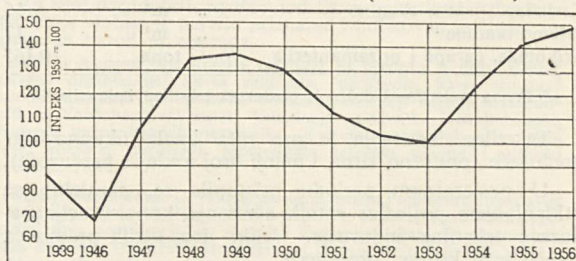
Proizvodnja

Proizvodnja tekstilne industrije kretala se do 1949 g. po uzlaznoj liniji. U 1947 g. proizvodnja tekstilne industrije veća je od proizvodnje u 1939 g. za 24% a u 1949 g. za 59%. Posle 1950 g. sve do 1953 g. proizvodnja opada i u 1953 g. ona je za svega 17% veća od proizvodnje u 1939 godini. Znatno smanjenje proizvodnje u periodu od 1950 g. do 1953 g. posledica je privrednih teškoća (ekonomska blokada, dve sušne godine). Sušne godine, pogađajući direktno poljoprivrednu proizvodnju, posebno su se odrazile na proizvodnju tekstilne industrije preko smanjenja prinosa iz sirovinke baze za tekstilnu industriju i smanjenja fonda inostranih platežnih sredstava, koja bi mogla biti utrošena za nabavku tekstilnih sirovina. Izrazito smanjena proizvodnja u poljoprivredi prouzrokovana sušama imala je uticaja na razvoj tekstilne industrije u 1952, 1953 i 1954 godini. Od 1954 g. do 1956 g. proizvodnja tekstilne industrije ponovo raste, i u 1956 g. veća je za 73% nego u 1939 godini.

Grafikon 2

INDEKS PORASTA PROIZVODNJE TEKSTILNE INDUSTRIJE U VREMENU OD 1946 G.* DO 1956 G.

(BAZA 1939=100)

* Godine 1946 osposobljavali su se kapaciteti za normalan rad

Industrija za preradu vune. U posleratnom periodu povećani su kapaciteti u proizvodnji industrije za preradu vune. Povećanje proizvodnje industrije za preradu vune, koje zavisi od mogućnosti uvoza sirovina, prikazuje tabela 5.

Tabela 5

Godina	Predivo	Tkanine
	Količina u tonama	Količina u milionima m ²
1939	6.216	12,4
1946	8.907	16,0
1948	13.032	28,7
1950	13.925	24,9
1952	10.290	20,0
1954	8.717	19,8
1956	11.273	27,6

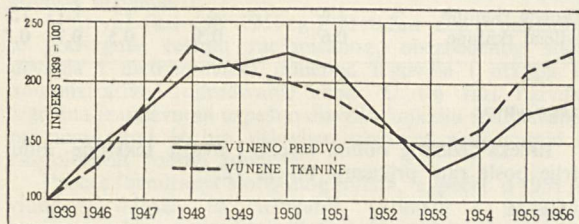
Industrija za preradu vune povećavala je proizvodnju sve do 1949 g. Međutim, forsirana proizvodnja se negativno odražavala na kvalitet i asortiman proizvoda. Docnije dolazi do osetnog smanjenja proizvodnje koje se produžilo do 1953 g. Slobodno tržište je povoljno delovalo na poboljšanje kvaliteta i proširenje asortimana. Tako je dobrim delom kompenzirano smanjenje proizvodnje koje je nastupilo posle 1950 godine.

Među najveće vunarske tkačnice spadaju »Varteks« u Varaždinu sa 4,4 miliona m² tkanina, »Teteks« u Tetovu

sa 3 miliona m², »Ivan Milutinović« u Zemunu sa 2,6 miliona m², »Oktobarska sloboda« u Beogradu sa 2,2 miliona m², Vunarska industrija u Karlovcu sa 1,2 miliona m², Vunarska industrija u Krapini sa oko 840.000 m², »Seteks« u Leskovcu sa oko 890.000 m² tkanina i dr.

Grafikon 3

INDEKS PROIZVODNJE VUNENOG PREDIVA I VUNENIH TKANINA

Industrija za preradu pamuka i svile. Najveći deo posleratnih investicionih sredstava, namenjen tekstilnoj industriji, uloženi je u industriju za preradu pamuka.

Kao i u vunarskoj industriji, i u industriji za preradu pamuka i svile razvoj proizvodnje zavisio je od uvoza sirovina. U tabeli 6 prikazano je kretanje proizvodnje industrije za preradu pamuka i svile.

Tabela 6

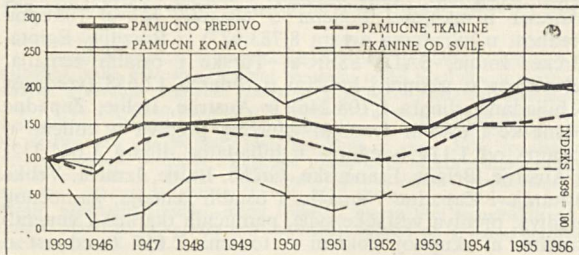
Godina	Pamučno predivo	Pamučni konac	Pamučne tkanine	Tkanine od veštačke svile
	Tona	Tona	Miliona m ²	Miliona m ²
1939	18.947	405	111	14
1946	23.670	354	89	1,3
1948	27.776	866	161	10,3
1950	29.936	721	146	6,6
1952	25.909	705	112	6,8
1954	34.102	659	166	8,5
1956	39.758	815	183	12,3

Posle relativno visoke proizvodnje u vremenu od 1947 g. do 1950 g., proizvodnja industrije za preradu pamuka i svile počela je da opada što je uslovljeno poluzaposlenošću tekstilne industrije u celini i izrazitim sušama u tom periodu. Puštanje u pogon novih predionica dalo je rezultate u ovoj industriji tek 1954 godine.

Među veća preduzeća pamučnih tkanina spadaju »Duga Resa«, sa oko 1,5 miliona m² tkanina, Maribor sa 1,8 miliona m² tkanina, »Inteks« u Kranju sa 704.000 m², Tržić sa oko 820.000 m², »Ratko Pavlović« u Nišu sa oko 580.000 m² tkanine i druga.

Grafikon 4

INDEKS PROIZVODNJE PAMUČNOG PREDIVA, PAMUČNOG KONCA, PAMUČNIH TKANINA I TKANINA OD SVILE

Industrija za preradu kudelje i jute. Kudeljstvo se pre rata u Jugoslaviji stihijno razvijalo. Napori posle rata bili su usmereni u prvom redu na uklanjanje posledica ranijeg stihijnog razvoja kudeljstva. Smanjen je broj predratnih kudeljara, odstranjeni nepotrebn i stvoreni takvi kapaciteti koji su mogli da odgovore potrebama. Ovakve promene dovele su do znatnog povećanja proizvodnje.

Kudeljstvo u Jugoslaviji počiva na veoma razvijenoj sirovinskoj osnovi. Razvoj sirovinske baze potstiče razvoj industrije za preradu kudelje.

Kapaciteti za preradu jute uglavnom su neizmenjeni. Ta industrija isključivo je upućena na uvoz.

Kretanje proizvodnje industrije za preradu kudelje i jute prikazano je u tabeli 7.

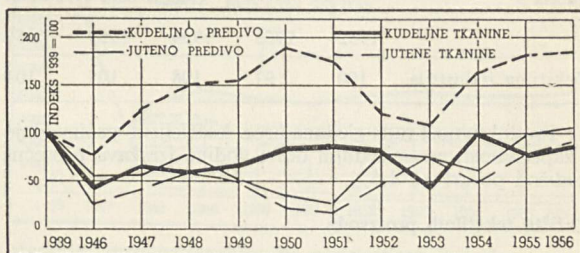
Tabela 7

Godina	Predivo		Tkanine	
	Kudeljno	Juteno	Kudeljne	Jutene
	Tona	Tona	Hiljada m ²	Hiljada m ²
1939	3.159	3.785	6.685	10.779
1946	2.399	2.026	3.201	3.001
1948	4.723	2.874	4.044	6.361
1950	5.946	1.249	5.400	2.411
1952	3.937	2.882	5.337	4.884
1954	5.084	2.273	6.743	5.353
1956	5.398	3.935	5.921	9.706

Godišnja proizvodnja industrije za preradu kudelje i jute znatno oscilira u zavisnosti od tržišta. Potrebe kudeljarskih i jutjenih tkačnica, koje su posle rata naročito porasle u odnosu na predratno stanje, podmirivane su proizvodnjom prediva proizvedenog u zemlji.

Grafikon 5

INDEKS PROIZVODNJE KUDELJNOG I JUTENOG PREDIVA, KUDELJNIH I JUTENIH TKANINA

Konfekcija rublja, konfekcija odeće i proizvodnja čarapa. Porast proizvodnje kapaciteta za konfekciju rublja, odeće i čarapa je veoma znatan. Naročito su porasli industrijski kapaciteti za konfekciju odeće.

Pored preduzeća čija je izgradnja finansirana iz opšte-društvenih fondova, u velikom broju gradskih naselja osnivanja su preduzeća na zadružnoj osnovi. Iako nisu prerasla uslužni karakter, ona predstavljaju ozbiljan faktor proizvodnje konfekcija. U proizvodnju čarapa nisu vršena velika investiciona ulaganja, ali je koncentracija preduzeća posle rata uticala na povećanje kapaciteta.

Porast proizvodnje u ovim delatnostima tekstilne industrije prikazan je u tabeli 8.

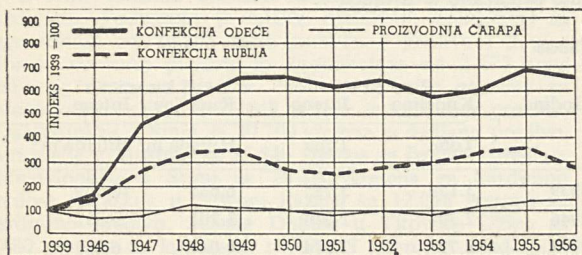
Tabela 8

Godina	Konfekcija rublja	Konfekcija odeće	Proizvodnja čarapa
	Hiljada m ²	Hiljada m ²	Hiljada par
1939	5.498	1.360	23.401
1946	7.288	2.143	14.328
1948	19.210	7.720	25.916
1950	15.765	9.215	24.103
1952	15.741	9.027	22.635
1954	18.687	8.385	25.685
1956	16.066	9.201	30.206

Visoka proizvodnja konfekcije, odeće i rublja posle rata znatno je potisla zanatstvo u toj oblasti i obezbedila proizvodnju mnogo jeftinijih artikala.

Grafikon 6

INDEKS PROIZVODNJE KONFEKCIJE ODEĆE, KONFEKCIJE RUBLJA I ČARAPA

Produktivnost rada i zaposleno osoblje.

Broj zaposlenih u tekstilnoj industriji je rastao uporedo sa porastom proizvodnje. U 1939 g. u tekstilnoj industriji bilo je zaposleno oko 54.000 radnika ili 27,4% od prosečno zaposlenih u celoj industriji. U 1947 g. u tekstilnoj industriji bilo je zaposlenih oko 93.000, u 1948 g. oko 112.000. Od 1948 g. broj zaposlenih opada i u 1952 g. iznosi 74.000. Posle toga ponovo raste i u 1956 g. bilo je zaposleno 107.731 radnika i službenika.

Kretanje proizvodnje, broja radnika i produktivnosti za poslednjih pet godina u tekstilnoj industriji prikazano je u tabeli 9.

Tabela 9 (Indeks baza 1952=100)

	1952	1953	1954	1955	1956
Tekstilna industrija	100	97	108	105	104

Produktivnost rada gledana kroz koeficijent proizvodnje i zaposlenosti za poslednjih deset godina izražava prosečni godišnji porast od 1,5%.

Tržište tekstilnih proizvoda

Za tržište i potrošnju tekstilnih proizvoda karakteristična su posle rata tri perioda: prvi period neposredno posle završetka rata, drugi period od 1951 g. do 1953 g. i treći period koji počinje 1953 godine.

Indeksi prometa tekstila u trgovini na malo prikazani su u tabeli 10.

Tabela 10

	Pamučne tkanine	Vunene tkanine	Svilene tkanine
1948	100	100	100
1949	79,1	83,7	141,1
1950	60,7	86,3	122,3
1951	36,6	53,0	59,2
1952	38,3	60,1	59,1
1953	42,1	56,6	76,0
1954	51,4	99,6	120,4
1955	56,8	106,4	134,7
1956	55,2	97,9	138,0

U vremenu od 1947 g. do 1951 g. potrošnja je u odnosu na period od 1951 g. do 1953 g. srazmerno visoka. Međutim, tada asortiman i kvalitet proizvoda ne zadovoljavaju. Masovna proizvodnja realizovala se distributivnim metodima bez naročitih teškoća za proizvodna preduzeća. Docnije, formiranjem slobodnih cena, cene su naglo skočile, plasman otežan i u prvi plan je došao kvalitet i asortiman. Potrošnja je naglo pala. Dok je opšti nivo cena prehranbenih i industrijskih proizvoda za ličnu potrošnju u 1951 g. bio za oko 16 puta veći nego pre rata, prosečne cene tekstila bile su 33 puta veće (pamučnih proizvoda — 53 puta). Od 1953 g. ponovo je počela da raste potrošnja tekstilnih proizvoda, što je dovelo do pada cena.

Potrošnja tekstilnih proizvoda na jednog stanovnika prikazana je u tabeli 11.

Tabela 11

(U kvadratnim metrima)

Proizvod	Najviši nivo potrošnje (1948—1950)	Najniži nivo potrošnje (1951—1953)	1954	1955	1956
Pamučne tkanine	10,3	6	7,6	8	7,8
Vunene tkanine	1,6	1	1	1,1	1,3
Svilene tkanine	0,6	0,5	0,5	0,7	0,7

Izvoz—uvoz

Indeks fizičkog obima izvoza i uvoza tekstilne industrije posle rata prikazuje tabela 12.

Tabela 12

	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Indeksi izvoza	46	39	80	29	33	104	140	100	147
Indeksi uvoza	125	113	93	83	67	62	60	100	99

Izvoz gotovih tekstilnih proizvoda ne pretstavlja značajnu stavku u ukupnom industriskom izvozu. Posle rata izmenjena je struktura uvoza. Uvoz je sveden skoro isključivo na sirovine — uglavnom pamuk, kvalitetnu vunu i veštačke tekstilne proizvode. Kvalitativne promene u strukturi uvoza tekstilnih sirovina i proizvoda omogućavaju znatne devizne uštede.

Kretanje izvoza i uvoza tekstilnih prediva, tkanina i gotove robe, prikazano je u tabeli 13.

Tabela 13 (U hiljadama tona)

Tekstilna prediva, tkanine i gotova roba	1939	1954	1955	1956
Izvoz	43	6	4	7
Uvoz	27	6	5	7

Vrednost izvezenih tekstilnih prediva i tkanina u 1956 g. iznosila je 3.390 u milionima dinara, a vrednost uvezenih tekstilnih prediva i gotove robe iznosila je 4.662 u milionima dinara.

U toku 1956 g. izvezeno je kudjelje i kučine u ukupnoj količini u tonama 10.289 (ukupna vrednost u hiljadama dinara 1.119.574) u sledeće zemlje: Argentinu, Francusku, SSSR, Švajcarsku, Veliku Britaniju, Zapadnu Nemačku i ostale zemlje, a uvezeno je vune u ukupnim količinama u tonama 4.169 (ukupna vrednost u hiljadama dinara 2.215.720) iz Argentine, Australije, Francuske, Holandije, SAD, Urugvaja, Velike Britanije i ostalih zemalja, sirovog pamuka u ukupnoj količini u tonama 34.760 (ukupna vrednost u hiljadama dinara 8.783.927) iz Brazilije, Egipta, Grčke, Indije, SAD, SSSR-a, Turske i ostalih zemalja, cel vlakna u ukupnoj količini u tonama 12.658 (vrednost u hiljadama dinara 2.108.246) iz Austrije, Italije, Zapadne Nemačke i ostalih zemalja, vunenog prediva u količini u tonama od 1.114 (vrednost u hiljadama dinara 1.644.332) iz Austrije, Belgije, Francuske, Grčke, Italije, Izraela, Velike Britanije i Zapadne Nemačke i ostalih zemalja, pamučnog prediva, prediva veštačke svile, pamučnih tkanina i vunenih tkanina u ukupnoj količini u tonama 2.656 (vrednost u hiljadama dinara 1.585.583) iz Grčke, Italije, Velike Britanije, Zapadne Nemačke, Belgije, Francuske, Austrije i ostalih zemalja.

Uvoz posle rata pokazuje stalan porast, prosečno 7,4% godišnje, dok je kretanje izvoza manje i prosečno iznosi 0,4% godišnje.

U skladu sa opštom ekonomskom politikom u toku 1956 g. i 1957 g. porastao je uvoz gotovih tekstilnih proizvoda kao dopuna domaćeg asortimana.

J. R.

TRGOVINA

Razvitak trgovine¹ posle rata tesno je povezan sa procesom razvika privrede. Specifični uslovi razvika privrede, naročito u godinama obnove i teškoća u njenoj daljoj izgradnji, nametali su isto takve specifične oblike i režime robnog prometa.

U prvoj fazi (do 1951 g.) pretežan deo prometa bio je podvrgnut režimu racioniranog, obezbeđenog snabdevanja i distributivnim oblicima trgovine i otkupa uz administrativno određivanje cena. U toj fazi razvika trgovina je uglavnom uspešno obavila funkciju snabdevanja, na nivou koji je bio uslovljen obimom proizvodnje i raspoloživih robnih fondova.

Proces formiranja slobodnog tržišta, započet u 1951 g., vidno se odrazio na razvijanje prometa i podizanje kvaliteta usluga u trgovini. Slobodnijim delovanjem tržišta postepeno se uspostavljaju normalni odnosi cena, koji pozitivno utiču na razvoj proizvodnje i stvaraju nove uslove za poslovanje trgovinskih organizacija.

U novim ekonomskim uslovima trgovina prima komercijalni karakter poslovanja, čime stiče znatno povoljnije uslove za svoj brži razvoj.

Na razvoj trgovinske mreže posle rata uticalo je više faktora, u prvom redu, potiskivanje privatnog i jačanje društvenog sektora u trgovini kao i organizacija tržišta.

Odmah posle rata društveni sektor je postepeno istiskivao privatnike iz trgovine. Prvo je ovladao trgovinom naveliko a već u toku 1948 godine bila je izvršena nacionalizacija gotovo čitave maloprodajne trgovinske mreže. Na selu su zadržale preuzele prodaju industrijske robe.

Centralizovana organizacija trgovine nije odgovarala razvoju slobodnog tržišta i prometa. Reorganizacije koje su sprovedene u toku 1953, 1954 i 1955 g. u trgovini razbile su stari centralistički i monopolistički karakter poslovanja trgovine, povećale su konkurentnu sposobnost trgovine i izmijenile način formiranja dohotka u trgovini uvođenjem novog sistema nagradivanja. Time su stvoreni uslovi za uspešan razvoj trgovinskih organizacija u uslovima slobodnog tržišta i prometa.

Trgovinsku mrežu sačinjavaju: trgovina namalo i trgovina naveliko.

Na unutrašnjem tržištu deluje još razgranata mreža trgovinskih uslužnih organizacija.

Poslovima isvoza i uvoza bave se izvozno-uvozne privredne organizacije.

Trgovina namalo

Trgovinska mreža posle rata pretrpela je krupne organizacione promene. U periodu distribucije razvila su se, kao najpogodnija forma, krupna preduzeća sa centralističkom organizacijom i monopolističkim položajem na pojedinim tržištima.

Prelaskom na novi privredni sistem centralistička organizacija trgovinske mreže postaje smetnja za dalji razvoj komercijalnosti trgovine i za usavršavanje trgovinskih funkcija. Zbog toga je u toku 1953 g. i 1954 g. sprovedena decentralizacija trgovinske mreže. U 1955 g. sprovedene su dalje izmene u trgovinskoj mreži, koje

¹ Delujući u uskim i neelastičnim okvirima predratnog tržišta i u uslovima niske potrošnje, u kojoj prirodni oblici učestvuju u znatnom obimu, predratna trgovina nosila je pečat opšte privredne zaostalosti Jugoslavije. Osnovno obeležje ove zaostalosti predstavljala je usitnjenost i primitivna opremljenost mreže maloprodajnih radnji. U 1939 g. bilo je registrovano oko 90.000 radnji, od kojih je samo 50% ispunjavalo uslove današnje prosečne trgovinske prodavnice. Mreža maloprodajnih radnji pružala je široke mogućnosti za obavljanje posredovanja u prometu robom. U 1939 g. bavilo se poslovima posredovanja 5.635 raznih preduzeća i radnji, među kojima i znatan broj trgovinskih preduzeća naveliko sa razvijenijim oblicima poslovanja i kapitalističkog načina privredovanja.

Materijalna osnova predratne trgovine bila je neujednačena, kako regionalno tako i po granama i strukama. Na privredno zaostalim područjima Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore, naprednije forme trgovinske aktivnosti susreću se samo izuzetno u većim gradovima i mestima. Ni u privredno naprednijim oblastima Slovenije, Hrvatske i Vojvodine, nije mnogo učinjeno na podizanju objekata potrebnih trgovini, sem u centrima gradova, gde su na to poticali izuzetno povoljni uslovi rentabilnosti stanbenih i poslovnih prostorija.

Ratna razaranja i posleratne potrebe izgradnje gradova potencirali su skućenost prodajnog i oskudnost smeštajnog prostora, što je predstavljalo jednu od osnovnih smetnji za brži razvitak trgovinske delatnosti. U dosadašnjoj strukturi investiranja nisu se mogla vršiti znatnija ulaganja u izgradnju trgovinskih objekata i u savremenu opremu trgovine.

zajedno sa decentralizacijom u 1953 g. i 1954 g. obeležavaju današnju organizacionu strukturu trgovinske mreže namalo i pravce njenog razvoja.

Razvoj i organizacija mreže. Tabela 1 prikazuje kretanje ukupnog broja prodavnica posle rata.

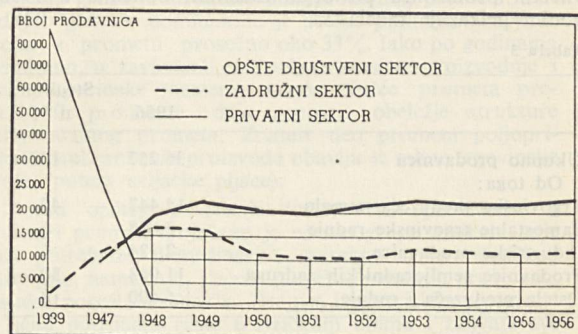
Tabela 1

Godina	Ukupno	Broj prodavnica		
		Opšte-društvenih	Zadružnih	Privatnih
1939	89.691	—	2.721	86.970
1947	48.554	9.974	12.128	26.452
1948	36.760	18.702	17.073	985
1952	33.303	21.607	10.906	790
1954	35.228	22.148	12.215	865
1955	34.958	22.053	12.089	816
1956	36.257	23.256	12.243	858

Broj prodavnica ne daje stvarnu sliku odnosa predratnih i posleratnih kapaciteta maloprodajne mreže, jer su predratni kapaciteti trgovinske mreže prostorno prevaziđeni. Sav predratni prodajni prostor je modernizovan i tehnički bolje opremljen, a adaptacijama nešto i proširen.

Grafikon 1

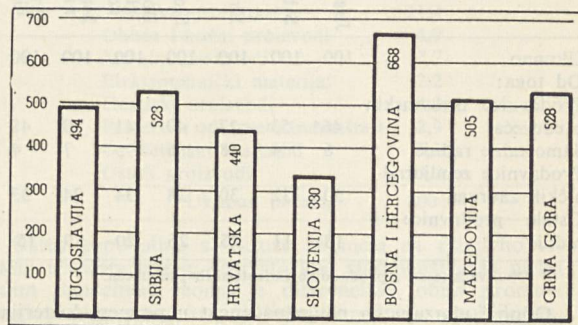
RAZVOJ MREŽE TRGOVINSKIH PRODAVNICA

Međutim, broj prodavnica ne zadovoljava potrebe, jer se ne povećava srazmerno s porastom broja stanovništva, kupovne snage i prometa u fizičkom obimu. Broj stanovnika na jednu prodavnicu u 1956 g. u jugoslovenskom proseku i po narodnim republikama prikazuje grafikon 2.

Grafikon 2

BROJ STANOVNIKA NA JEDNU PRODAVNICU

Rasprostranjenost trgovinske mreže po republikama veoma je neujednačena, a u celini zaostaje za evropskim prosecima (u Zapadnoj Nemačkoj bilo je u 1950 g. prosečno 140 stanovnika, a u Francuskoj u 1953 g. 60 stanovnika na 1 trgovinsku radnju). Nedovoljan broj i ograničeni kapaciteti prodavnica i prodajnih mesta naročito se osećaju u velikim potrošačkim centrima. U ukupnom prometu u 1956 g. trgovine namalo u Srbiji, Beograd učestvuje sa oko 26%, a po broju prodavnica sa 14,5%, Zagreb u prometu Hrvatske sa 27%, a u broju prodavnica sa 16%; Novi Sad u prometu Vojvodine sa 6,4%, a u prodavnicama samo sa 3,2%.

U strukturi trgovinskih prodavnica najjače učešće imaju prodavnice sa mešovitim asortimanom robe 52%, zatim prodavnice prehranbenih proizvoda 33%, i prodavnice neprehanbenih proizvoda 15%. Nedovoljan stepen specijalizacije ovih prodavnica nepovoljno se održava na kvalitet usluga, naročito u zbijenijim stanbenim naseljima. Broj prodavnica po strukama u 1956 g. prikazuje tabela 2.

Tabela 2

Struka	Broj prodavnica	Struktura u %
Ukupno prodavnica	36.257	100
Prehranbenih proizvoda	11.857	32,7
Mesa	2.568	7,1
Voća i povrća	1.075	3,0
Mleka i mlečnih proizvoda	2.777	7,8
Životnih namirnica i kućnih potreba	2.257	6,6
Neprehanbenih proizvoda	5.617	15,5
Tekstilnih proizvoda	1.365	3,8
Obuće	1.076	3,0
Mešovite robe	18.783	51,8

Trgovinska mreža namalo nema dovoljan broj samostalnih trgovinskih jedinica. Kretanje strukture trgovinskih prodavnica po organizacionim oblicima u 1956 godini prikazuje tabela 3.

Tabela 3

	1956	Struktura u %
Ukupno prodavnica	36.257	100
Od toga:		
Trgovinska preduzeća namalo	14.447	40
Samostalne trgovinske radnje	2.038	6
Industrijske prodavnice	2.124	6
Prodavnice zemljoradničkih zadruga	11.048	30
Ostala preduzeća i radnje	6.600	18

Sadašnji odnosi prodavnica, po organizacionim oblicima, pokazuju srazmerno nizak udeo samostalnih prodavnica (trgovinskih radnji) u ukupnom broju prodavnica u pojedinim narodnim republikama (tabela 4).

Tabela 4 (U procentima)

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100
Od toga:							
Prodavnice trgovinskih preduzeća	46*	53	37	40	41	50	48
Samostalne radnje	6	4	8	6	5	7	4
Prodavnice zemljoradničkih zadruga	30	32	30	28	34	24	33
Ostale prodavnice i radnje	18	11	25	26	20	19	15

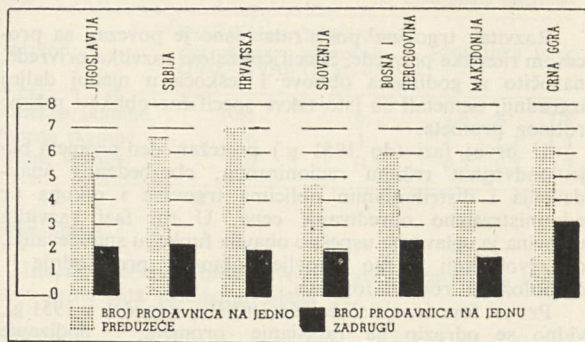
* Obuhvaćene su i prodavnice industrijskih preduzeća.

Odnosi ukazuju na neujednačenost u primeni kriterija za osamostaljivanje prodavnica na pojedinim područjima, s obzirom na nejednakosti privrednog potencijala i materijalne osnove trgovine u tim krajevima.

Prosečan broj prodavnica u sastavu trgovinskih preduzeća namalo osetno diferencira po narodnim republikama. Nasuprot tome, broj prodavnica u sastavu zemljoradničkih zadruga ne pokazuje tolike razlike (grafikon 3).

I pored različite koncentracije prodavnica, u poslovanju trgovinskih preduzeća namalo manje je subjektivnih slabosti i nedostataka nego ranije. To je posledica elastičnijih ugovornih odnosa između prodavnice i matičnog preduzeća, kojima se obezbeđuje i stimuliše veća inicijativnost u poslovanju prodavnica.

BROJ PRODAVNICA NA JEDNO PREDUZEĆE I BROJ PRODAVNICA NA JEDNU ZADRUGU

Kadrovi. Kretanje zaposlene radne snage posle prelaza na novi privredni sistem i na liberalizaciju prometa pokazuje tek od 1954 g. izvestan porast:

1953	110.698
1954	105.117
1955	107.278
1956	112.511

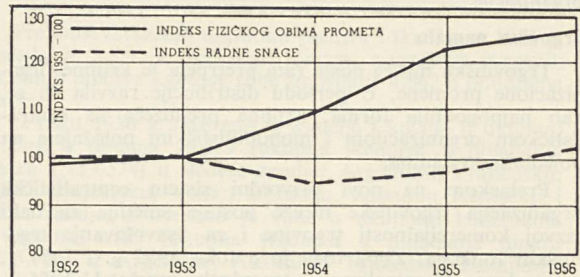
Učešće radnika u ukupnom broju zaposlenih iznosi oko 75%.

U periodu administrativnog upravljanja trgovinom, broj zaposlenih u trgovini namalo bio je znatno veći. U 1948 g. bilo je 172.515, u 1949 g. 156.644, a u 1950 g. 110.117 zaposlenih radnika i službenika.

Sa ovakvim kretanjem zaposlenosti porasla je i produktivnost rada u trgovini namalo (grafikon 4).

Grafikon 4

INDEKS FIZIČKOG OBIMA PROMETA I INDEKS RADNE SNAGE

Karakterističan je efekat rada koji postižu radnici i službenici u trgovinskim maloprodajnim organizacijama različitih organizacionih tipova. Prosečan promet po jednom zaposlenom u 1956 g. prikazan je u tabeli 5.

Tabela 5 (U milionima dinara)

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
U trgovinskom preduzeću namalo	5,6	5,3	5,7	7,5	5,4	4,6	5,5
U samostalnim trgovinskim radnjama	8,2	9,1	7,7	8,1	7,4	7,8	9,4
U prodavnicama industrijskih preduzeća	9,3	8,6	9,6	12,7	9,0	8,2	9,4
U zemljoradničkim zadrugama	3,2	2,4	4,1	4,5	3,2	2,4	3,5
U ostalim organizacijama	5,8	4,8	6,7	6,2	5,7	4,8	7,0
Prosečno	5,4	4,9	6,4	6,8	5,1	4,7	5,2

Efekat koji postižu radnici i službenici u samostalnim trgovinskim radnjama i prodavnicama industrijskih preduzeća pokazuje prednost ovih organizacionih oblika.

Dok je u 1953 g. bilo blizu 2% visokokvalifikovanih radnika u ukupnom broju zaposlenih, kvalifikovanih 45%, polukvalifikovanih 31%, a nekvalifikovanih 16%, u 1956 g. visokokvalifikovanih je bilo 12%, kvalifikovanih 62%, polukvalifikovanih 15% i nekvalifikovanih radnika svega 11%.

Broj učenika u trgovini ne zadovoljava potrebe za uzdizanjem stručnih kadrova, naročito u trgovini prehranbenim proizvodima, gde se veoma sporo vrši zamena i popunjavanje novih radnih mesta stručnim kadrom.

U 1956 g. bilo je ukupno 7.424 učenika u trgovini namalo. Na 100 zaposlenih radnika bilo je u 1956 g. 6,6 učenika u trgovini. Takav odnos učenika prema radnicima ne obezbeđuje ni prostu zamenu radne snage u trgovini. U školama za učenike u privredi bilo je 1954/1955 školske godine 5.595 učenika trgovačke struke (2.425 muških i 3.170 ženskih).

U pogledu uključivanja ženske radne snage nisu još postignuti zadovoljavajući rezultati. U 1956 g. u trgovini namalo bilo je zaposleno 23.070 žena (bez osoblja u prodavnicama zemljoradničkih zadruga), i to 14.709 radnica i 8.361 službenica. To pretstavlja 33% od ukupno zaposlenih, što je, s obzirom na uslove rada u trgovini, ispod realnih mogućnosti.

Razvoj prometa. Maloprodajni robni promet pokazuje tendenciju stalnog porasta fizičkog obima, a još više vrednost i ukupnog prometa po tekućim cenama na koji je prvenstveno uticao porast cena. U periodu od 1953 g. do 1956 g. promet je nominalno porastao za 54%. Kretanje prometa u toku tih godina prikazuje tabela 6.

Tabela 6* (U milijardama dinara)

Godina	Jugo- slavija	Srbija	Hrvat- ska	Slove- nija	Bosna i Herce- govina	Make- donija	Crna Gora
1953	395	141	105	62	52	26	9
1954	459	163	126	72	60	27	10
1955	558	198	154	90	68	35	13
1956	607	224	164	93	73	40	13

* Bez prometa apoteka.

Relativno najveći porast pokazuju Srbija i Hrvatska (indeks 160 i 162) a najmanji Bosna i Hercegovina (138). U ostale tri republike promet je manje rastao (indeks 51).

Posmatranje prikazanog prometa u prosečnim maloprodajnim cenama iz 1956 g. pokazuje da je ukupan maloprodajni promet u fizičkom obimu, posle prelaza na slobodno tržište, prosečno godišnje rastao za oko 9% (tabela 7).

Tabela 7* (U milijardama dinara)

	1952	1953	1954	1955	1956	Prosečni godišnji porast
Obim	425	448	528	576	607	
Indeksi**						
Bazni	100	105	124	135	143	9%
Lančani	100	105	118	109	105	

* Obračunato u Saveznom zavodu za privredno planiranje.

** Izračunato na bazi prosečnih godišnjih indeksa cena namalo u 1956 g.

U kretanju robnog prometa namalo karakterističan je brz porast prometa industrijskih od prometa poljoprivrednih proizvoda. Na sektoru prometa industrijske robe najbrže je rastao promet električnog materijala, zatim promet tekstila, hemiskih proizvoda, tečnih goriva i maziva.

Na sektoru prehranbenih proizvoda karakterističan je stalan i brz porast prometa hleba, šećera, pirinča, masnoća i drugih proizvoda kojima se tržište dovoljno snabdeva. Promet povrća, voća, mlečnih, mesnih i drugih stočnih proizvoda pokazuje nestabilne tendencije u zavisnosti od raspoloživih tržišnih viškova i roda godine. Maloprodajni robni promet po osnovnim grupama proizvoda u indeksnim brojevima (na bazi prosečnih godišnjih cena u 1955 g.) u 1955 g. prikazuje tabela 8.

Tabela 8 (Indeksi baza 1952 = 100)

Grupe proizvoda	1955
Prehranbeni proizvodi	115
Duvanski proizvodi	107
Tekstilni proizvodi	163
Kožni i gumeni proizvodi	110
Metalni proizvodi	99
Elektrotehnički proizvodi	183
Hemiski proizvodi	150
Tečna goriva i maziva	127

S porastom prometa pojedinih grupa artikala menjala se i struktura ukupnog prometa trgovine namalo. Međutim, ove promene se nisu osetno odrazile na učešće pojedinih osnovnih grupa u strukturi maloprodajnog prometa. Poslednjih godina dominantno je učešće prehranbenih proizvoda u prometu prosečno oko 33%. Iako po godinama varijabilno, u zavisnosti od poljoprivredne proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene, visoko učešće prometa prehranbenih proizvoda daje osnovno obeležje strukture maloprodajnog prometa. Znatna deo prometa poljoprivredno-prehranbenih proizvoda obavlja se mimo trgovinske mreže (putem seljačke pijace).

Pored opšteg povećanja industrijskih proizvoda, u strukturi prometa pojačano je učešće grupa artikala koje služe potrebama domaćinstava, posebno elektrotehničkog materijala, nameštaja, kućnih potreba, metalnih proizvoda, posuda, porcelana, stakla. Promet industrijskih proizvoda za ličnu potrošnju raste u fizičkom obimu i zahvata sve širi krug artikala u pojedinim robnim grupama. Struktura prometa po osnovnim grupama u 1956 g. prikazana je u tabeli 9.

Tabela 9 (U procentima)

Grupa artikala	1956
Prehranbeni proizvodi	33,8
Duvanski proizvodi	4,7
Tekstilni proizvodi	21,4
Obuća i kožni proizvodi	6,9
Metalni proizvodi	7,7
Elektrotehnički materijal	2,2
Hemiski proizvodi	4,2
Proizvodi od drveta (nameštaj)	2,9
Građevinski materijal	3,2
Ostali proizvodi	13,0
Ukupan promet	100

Usled nepovoljne strukture prometa sa relativno visokim učešćem hrane, naročito kod stanovništva sa nižim ličnim dohocima, veoma je diferenciran obim prometa po glavi stanovnika u pojedinim narodnim republikama, zavisno od stepena njihovog privrednog razvika odnosno od nivoa dohotka po stanovniku. Promet po jednom stanovniku u vremenu od 1953 g. do 1956 g. prikazuje tabela 10.

Tabela 10 (U milijardama dinara)

Godina	Jugo- slavija	Srbija	Hrvat- ska	Slo- venija	Bosna i Herceg.	Make- donija	Crna Gora
1953	23,3	20,1	26,7	42,2	18,4	20,1	21,0
1954	26,6	22,9	31,8	48,7	20,3	20,5	24,3
1955	31,8	27,3	38,6	59,7	22,7	25,2	29,5
1956	34,0	30,6	40,1	60,2	23,6	28,4	29,7

Prosečno ostvareni promet u tekućim cenama po glavi stanovnika u Jugoslaviji porastao je za 46%. Porast po narodnim republikama pokazuje različita otpuštanja od jugoslovenskog proseka: Srbija 52%, Hrvatska 51%, Slovenija 43%, B i H 28%, Makedonija 42% i Crna Gora 42%. Prvobitne razlike u visini prosečnog prometa po glavi stanovnika među narodnim republikama povećale su se. Promene u odnosu na jugoslovenski prosek između 1953 g. i 1956 g. prikazuje tabela 11.

Tabela 11

Godina	Jugo-slavlja	Srbija	Hrvat-ska	Slo-venija	Bosna i Herceg.	Make-donija	Crna Gora
1953	100	86	114	181	79	86	90
1956	100	90	118	177	70	84	87

Neravnomernosti u republičkim merilima još su izrazitije ako se posmatraju uža područja u okviru pojedinih republika. Naročito velike neravnomernosti pokazuju se između grada i sela, pa čak i u pojedinim delovima grada. Promet po stanovniku ne daje potpunu sliku potrošnje po stanovniku zbog velikog učešća prirodne potrošnje, kao i osetnog učešća pijačne trgovine u potrošnji.

Trgovina naveliko

U poređenju sa trgovinom namalo, trgovina naveliko imala je posle rata znatno povoljnije uslove razvitka, kako u pogledu obima i stanja materijalne osnove tako i u pogledu stručnih kadrova. Ulaganja u trgovinu naveliko bila su srazmerno intenzivnija i efikasnija. Politiku takvog investiranja nametala je, između ostalog, potreba da se prvenstveno putem trgovine naveliko vrši uticaj na ekonomisanje tada oskudnim robnim fondovima, kao i da se planski regulišu tokovi snabdevanja i prometa.

Razvoj i organizacija mreže. Razvitak trgovine naveliko obezbedili su i drugi faktori, na prvom mestu preimućstva grosističkog načina poslovanja u uslovima deficitarnosti robnih fondova. Srazmerna stalnost u organizaciji grosističke mreže išla je u prilog njenom brzom razvitku. Ovaj razvitak nije usporilo ni osnivanje znatnog broja manjih grosističkih preduzeća za snabdevanje lokalnih tržišta prilikom decentralizacije trgovinske mreže namalo u toku 1953 g. i 1954 godine. Forsirano proširenje grosističke mreže ukazalo je na potrebu da se grosistička trgovina kreće u pravcu bržeg razvijanja ekonomski snažnijih trgovinskih jedinica sa užom specijalizacijom.

Porast broja grosističkih preduzeća prikazan je u tabeli 12.

Tabela 12

	1953	1956
Ukupno preduzeća	1.191	1.467
Od toga:		
Preduzeća naveliko	847	897
Stovarišta proizvodnih preduzeća	32	141
Preduzeća namalo s pravom prodaje naveliko	312	429

Povoljne tendencije u pogledu specijalizacije pokazuje kretanje broja grosističkih preduzeća po strukama. Jedna od značajnih karakteristika je opadanje broja preduzeća mešovitog tipa i porast broja specijalizovanih preduzeća:

	1956
Ukupan broj preduzeća	1.467
Od toga:	
Prehrambene struke	635
Neprehrambene struke	453
Mešovite struke	379

Specijalizacija grosističkih organizacija brže se ostvaruje u neprehrambenim nego u prehrambenim strukama. Proširivanjem asortimana, prehrambenim artiklima neka grosistička preduzeća udaljuju se od svog osnovnog predmeta poslovanja. S obzirom na prirodu ovih proizvoda i na njihovu važnost za snabdevanje gradova, i s obzirom na relativnu uskost mreže grosističkih preduzeća za promet poljoprivrednih proizvoda, ove pojave se negativno odražavaju na snabdevenost i na formiranje ekonomskih odnosa na tržištu.

Stanje grosističkih preduzeća po strukama u 1956 g. pokazuje još uvek nedovoljan stepen specijalizacije, naročito na prehrambenom sektoru koji ispoljava još i izrazitije karakteristike disproporcijalnosti u odnosima broja preduzeća po strukama (tabela 13).

Tabela 13

Prehrambene struke	Neprehrambene struke
Žitaricama	109 Tekstilom
Stokom i mesom	41 Gvoždem i metalnom robom
Povrcem i voćem	73 Poljoprivrednim spravama
Alkoholnim pićem	141 Građevinskim materijalom
Ostalim prehrambenim proizvodima	271 Ostalim neprehrambenim proizvodima
Ukupno:	635 453

Iako se broj grosističkih preduzeća za promet voćem i povrćem od 1954 godine gotovo udvostručio, a stokom i mesom povećao od 25 na 41, ipak njihov broj nije dovoljan za normalizovanje snabdevanja velikih gradova na današnjem stepenu razvitka proizvodnje.

Kadrovi. Mnogo brže od broja preduzeća povećave se broj zaposlene radne snage, a još brže promet trgovine naveliko (tabela 14).

Tabela 14

(Baza 1953 = 100)

	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Promet u tekućim cenama
1953	100	100	100
1954	125	129	136
1955	126	147	176
1956	128	143	186

Broj zaposlenih u trgovini naveliko porastao je od 41.184 u 1953 g. na ukupno 58.184 lica u 1956 godini. Ovaj broj je gotovo ravnomerno raspoređen na radnike i na službenike. U grosističkoj trgovini zaposlene su 16.642 žene ili 29%, od ukupnog broja zaposlenih u trgovini naveliko i to radnica 42%, a službenica 58%.

Razvoj prometa. Od prelaska na slobodno tržište, a naročito posle reorganizacije trgovinske mreže u 1953 g. i 1954 g., promet trgovine naveliko dinamično se razvijao, kako u odnosu na ostvareni promet s trgovinskom mrežom namalo, tako i u odnosu na promet sa ostalim krupnijim potrošačima. Ukupan promet s trgovinskom mrežom namalo u tom periodu prikazuje tabela 15.

Tabela 15*

(U milijardama dinara)

	1952	1953	1954	1955	1956
U tekućim cenama	299	345	471	610	641
Indeks	100	115	157	204	214
Po cenama 1956 g.	358	398	537	631	641
Indeks	100	111	150	176	179

* Podaci: Savezni zavod za privredno planiranje.

Promet s privrednim organizacijama, ustanovama nadležstvima brže se razvijao od prometa s trgovinskom mrežom namalo. Zbog toga se poslednjih nekoliko godina

u ukupnom grosističkom prometu smanjuje učešće dela koji se odnosi na prodaju trgovinskoj mreži namalo (tabela 16).

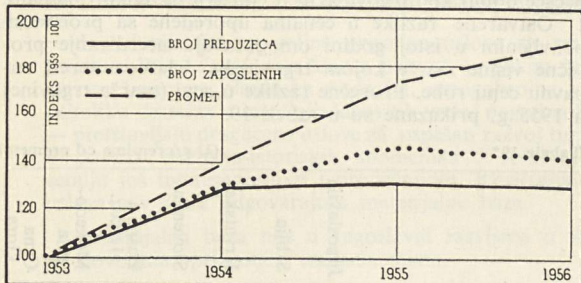
Tabela 16 (U procentima)

	1952	1953	1954	1955	1956
Prodaja trgovinskoj mreži namalo	64,4	64,0	61,6	60,5	58,5
Prodaja ostalim potrošačima	35,6	36,0	38,4	39,5	41,5

Ovakve tendencije u strukturi grosističkog prometa u osnovi pozitivne sa stanovišta potrebe uspostavljanja što neposrednijeg kontakta detaljističke mreže sa proizvodnjom, imaju utoliko veći značaj za razvoj unutrašnjeg prometa što se istovremeno postižu i srazmerni rezultati u ekonomičnom snabdevanju privrede i drugih društvenih delatnosti robom široke potrošnje, a naročito investicionim i reprodukcionim materijalom.

Grafikon 5

INDEKS KRETANJA BROJA PREDUZEĆA, ZAPOSLENOG OSOBLJA I PROMETA

U strukturi prodaje robe trgovinskoj mreži namalo u 1956 g. učestvuju prehranbeni artikli sa 33%, tekstilni sa 24%, metalni sa 14%, duvan sa 6%, a zatim hemiski, elektrotehnički i ostali proizvodi. U prodaji robe ostalim potrošačima dominantno mesto zauzimaju metalni proizvodi (oko 28% od ukupnog grosističkog prometa), prehranbeni proizvodi (16%), tečna goriva i maziva (8%), sirovine i otpaci (6%), građevinski materijal i hemiski proizvodi (sa po 14%), elektrotehnički materijal (6%), a zatim ostali proizvodi.

U ukupnom grosističkom prometu u 1956 g. trgovinska preduzeća naveliko učestvovala su sa 504 milijarde dinara ili sa 78,5%. Trgovinska preduzeća namalo s pravom prodaje naveliko obavila su u 1956 g. promet od 122 milijarde dinara ili 19% od ukupnog grosističkog prometa, a promet stovarišta industrijskih preduzeća iznosi jedva nešto oko 2,5%.

Ovakva raspodela grosističkog prometa po organizacionim oblicima preduzeća u izrazitoj je suprotnosti sa odnosima koje ova preduzeća postižu u prometu po jednom zaposlenom. Stovarišta industrijskih preduzeća postigla su u 1956 g. promet od 23,3 miliona dinara po jednom zaposlenom radniku-službeniku, dok je efekat u trgovinskim preduzećima naveliko 11,6 miliona dinara, a u detaljističkoj mreži s pravom prodaje naveliko — 8,6 miliona dinara.

Promet industrijske robe iz proizvodnje u potrošnju pojačano se kreće u poslednjim godinama preko grosističke mreže. Ova tendencija je rezultat pozitivnih iskustava stečenih u prometu sirovinama, reprodukcionim i investicionim materijalom standardnog asortimana, koji se iz ekonomičnih razloga sve više obavlja preko grosističkih preduzeća. To je posebno slučaj kod robe namenjene širokom krugu privrednih organizacija u poljoprivredi, građevinarstvu, zanatstvu, ugostiteljstvu, koje ovu robu ne troše redovno ili u većim količinama.

U poslednjim godinama promet tehničkom robom veoma uspešno obavljaju specijalizovana grosistička preduzeća, koja su se razvila iz tzv. tehničkih radnji. Ovu

funkciju efikasno obavlja i niz stručno-specijalizovanih grosističkih preduzeća za snabdevanje privrede sirovinama i reprodukcionim materijalom. Veoma korisne rezultate postižu industrijska stovarišta, konsignaciona skladišta proizvodnih organizacija, predstavništva proizvodnih preduzeća i druge forme poslovnih kontakata između proizvodnje i potrošnje koje olakšavaju i intenziviraju promet na unutrašnjem tržištu.

Pozitivne rezultate grosističke trgovine u prometu delimično umanjuje obim prometa u poslednje vreme (u 1956 g. veći od detaljističkog prometa za 5,6%) i ostvarene razlike u cenama. To ukazuje na veoma izraženu tendenciju ekspanzije grosističkog prometa koja je posledica nepotrebnog posredovanja između proizvodnje i detaljističke mreže.

Ekspanzivno kretanje grosističkog prometa u današnjim uslovima tržišta, naročito industrijske robe, nije samo uslovljeno objektivnim faktorima (uslovi u razmeštaju proizvodnje, transporta, potrebe koncentracije zaliha u trgovini). Ona je posledica i niza subjektivnih faktora. Razmah grosističkog prometa u znatnoj meri je rezultat osnivanja preteranog broja grosističkih preduzeća, čije delovanje nema dovoljno ekonomskog opravdanja, a služi gotovo isključivo za stvaranje dobiti u korist komunala.

Preteranom razvoju grosističkog prometa doprinela je i ranija usitnjenost detaljističke mreže, kao i njena još uvek nedovoljna zainteresovanost za nižu nabavnu cenu robe. Međutim, jedan od osnovnih razloga za široki razmah grosističkog prometa predstavlja visok nivo kredita kojim raspolaže grosistička trgovina. Visok obim kredita omogućuje monopolistički položaj u procesu prometa, što se sve više odražava kao negativan faktor na funkciju i troškove prometa, a samim tim i na prodajnu cenu robe.

Trgovinske uslužne organizacije

Uporedo s trgovinskim organizacijama za promet robom namalo i naveliko, na unutrašnjem tržištu deluje i razgranata mreža trgovinskih organizacija koja se bavi komercijalnim posredovanjem u prometu robe između privrednih organizacija i pružanjem raznih privrednih usluga — transportnih, reklamnih, uskladištavanja.

U Jugoslaviji je 1956 g. poslovalo² 270 samostalnih trgovinskih uslužnih organizacija sa 524 podređene jedinice i ogranaka (afilijacija). Na prvom mestu stoje komisiona preduzeća i radnje (84 samostalne i 13 afilijacija), zatim špediterska preduzeća (57 i 57), zastupništva inostranih firmi (48 i 8), trgovinske agencije (23 i 18), posrednička preduzeća, biro i predstavništva (20 i 415), preduzeća za promet filmova (14 i 2), reklamna preduzeća (14 i 2). Samostalne trgovinske uslužne organizacije bile su raspoređene po republikama ovako: Srbija 101, Hrvatska 60, Slovenija 43, Bosna i Hercegovina 59, Makedonija 6, Crna Gora 1.

Izvozno-uvozne privredne organizacije

Poslovima izvoza i uvoza odnosno uslugama pri vršenju spoljnotrgovinske delatnosti mogu se baviti samo privredne organizacije koje su upisane u spoljnotrgovinski registar Komiteta spoljne trgovine FNRJ. Na dan 10 oktobra 1956 g., kada je posle revizije bio završen rad na upisu u registar, pravo na obavljanje spoljnotrgovinskih poslova imalo je 356 privrednih organizacija. Struktura i broj organizacija koje se bave poslovima izvoza i uvoza u poređenju sa stanjem početkom 1955 g. bio je sledeći:

	15.II.1955	10.X.1956
Trgovinskih preduzeća	272	209
Proizvodnih preduzeća	135	87
Građevinskih preduzeća	2	1
Zajednica za investicije	—	2

² Podaci Saveza trgovinskih komora FNRJ, Beograd 1957 g.

Pružanjem usluga u razmeni robe sa inostranstvom bavilo se još u 1956 g. međunarodnom špedicijom 14 privrednih organizacija, međunarodnim odnosno pomorskim transportom — 18, projektantskim i geoistraživačkim poslovima — 8, kontrolom kvaliteta i kvantiteta robe — 1, spasavanjem brodova — 1, turističkim uslugama — 12, reklamnim uslugama — 3.

Tehnička opremljenost trgovine

Kapaciteti i oprema trgovine i tržišta poljoprivrednih proizvoda predstavljaju još uvek ozbiljnu smetnju za normalizovanje snabdevanja i povećanje standarda radnih ljudi u gradovima i potrošnim centrima prema realnim mogućnostima raspoloživih robnih fondova. Nedovoljni su kapaciteti prostora za smeštaj lakopokvarljivih poljoprivrednih proizvoda (povrća, voća itd.). Nedovoljni su i velikim delom primitivni kapaciteti pekara, mlekarica i klanica konzumnog tipa, a oskudeva se u rashladnom prostoru i manjim pogonima za preradu poljoprivrednih proizvoda; nedovoljno je razvijena mreža pijaca i tržnica u potrošnim centrima i mreža grosističkih pijaca u proizvodnim rejonima; još uvek nisu podmirene sve potrebe trgovine i tržišta u transportnim sredstvima i u sredstvima za mehanizaciju transporta pri uskladištavanju i manipulisanju voluminoznom robom.

U razvoju materijalne osnove trgovine, nedovoljan je i delimično nepodesan poslovni prostor trgovine namalo i magacinski prostor trgovine industriskom robom, naročito za smeštaj pogonskog, građevinskog i tehničkog materijala.

Formiranje i raspodela ukupnog prihoda i troškovi trgovine

Ukupan prihod trgovinskih preduzeća i radnji, koji uglavnom predstavlja razliku između nabavne i prodajne cene prodate robe, formirao se od prelaza na novi privredni sistem na bazi slobodnih cena prema uslovima tržišta, sa izuzetkom malog broja artikala, čije se cene utvrđuju propisima.

Do kraja 1956 g. jedan deo prihoda išao je — prema propisima — u korist stalnih društvenih i drugih obaveza a drugi deo prihoda za isplatu plata odnosno drugih ličnih primanja i za izdvajanje u posebne fondove preduzeća. Bitna karakteristika ovog sistema je formiranje fonda plata na osnovu određenog procenta od prometa, kao i neučestvovanje preduzeća u ostvarenoj dobiti.

Od 1957 g. novi sistem raspodele prihoda stimuliše trgovinsku organizaciju u unutrašnjem prometu na povećanje ekonomičnosti i rentabiliteta poslovanja na taj način što joj obezbeđuje slobodno raspolaganje delom prihoda, koji joj preostaje po odbitku materijalnih troškova i amortizacije i po izmirenju društvenih i drugih propisanih obaveza. Taj deo prihoda (dohodak), po odbitku doprinosa za lokalne društvene investicione fondove, trgovinske organizacije mogu samostalno upotrebiti za isplatu plata i drugih ličnih izdataka odnosno izdvajati u svoje sopstvene fondove (investicione itd.).

Celokupna trgovina Jugoslavije ostvarila je u 1955 g. ukupan prihod od 151.270 miliona dinara. Učešće pojedinih grana trgovine u ostvarenju ukupnog prihoda po narodnim republikama prikazano je u tabeli 17.

Tabela 17 (U milionima dinara)

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Herceg.	Makedonija	Crna Gora
Ukupan prihod u 1955 godini							
Trgovina namalo	56.307	18.255	14.470	10.356	7.606	4.083	1.537
Trgovina naveliko	53.670	17.359	18.200	8.363	6.946	2.114	688
Trgovinske usluge	9.113	4.100	3.302	1.422	240	—	49
Izvoz-uvov, reeksport	32.180	17.751	5.115	4.396	1.588	3.034	296
Ukupno:	151.270	57.465	41.087	24.537	16.380	9.231	2.570

Struktura raspodele ukupnog prihoda varira po granama, strukama i organizacionim oblicima trgovine. Raspodelu prihoda trgovinskih organizacija na osnovne elemente u 1955 g. prikazuje tabela 18.

Tabela 18 (U procentima)

	Ukupno trgovina	Trgovina namalo	Trgovina naveliko	Izvoz-uvov
Ukupan prihod	100	100	100	100
Materijalni i režiski troškovi	29,5	34,2	32,0	16,1
Amortizacija	2,7	2,4	3,8	1,3
Fond plata*	16,6	22,4	15,3	9,0
Akumulacija	51,2	41,0	48,9	73,6
Dobit	1,7	0,9	1,4	37,4

*Bez doprinosa za socijalno osiguranje.

Prema prirodi i karakteru trgovinske delatnosti, nedjednako je učešće pojedinih elemenata u raspodeli ukupnog prihoda, pri čemu se ističe visok stepen akumulativnosti kod spoljnotrgovinskih preduzeća, a srazmerno nisko učešće dobiti kod trgovinskih preduzeća naveliko i namalo.

Ostvarene razlike u cenama upoređene sa prometom obavljenim u istoj godini omogućavaju utvrđivanje prosečne visine marže kojom trgovinska delatnost tereti nabavnu cenu robe. Prosečne razlike u ceni (marža trgovine) u 1955 g. prikazane su u tabeli 19.

Tabela 19* (U procentima od prometa)

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Herceg.	Makedonija	Crna Gora
Trgovina namalo i trgovinske radnje	7,86	8,16	7,44	8,12	7,40	7,74	9,00
Trgovina namalo s pravom prodaje naveliko	6,55	7,00	—	4,90	8,40	7,19	8,50
Trgovina naveliko	4,58	4,25	4,26	5,21	4,90	4,43	5,30

*Na osnovu analize Saveza trgovinskih komora FNRRJ, Beograd 1956 g.

Od prosečno ostvarenih razlika u ceni bitno odstupaju razlike u ceni koje su prosečno ostvarile pojedine struke trgovinskih preduzeća. Trgovinske organizacije namalo na ime naknade za svoje usluge iz prodajne cene od svakih 100 dinara prosečno su izdvajale prodajom: tekstila, kratke i pletene robe i konfekcije 3,82 dinara, obuće 8,07 dinara, gvoždarske i metalne robe, bicikla, vlačićih mašina i pribora 5,0 dinara, mesa i mesnih prerađevina 11,31 dinara, životnih namirnica i kućnih potreba 5,60 dinara, povrća i voća 14 dinara, mleka, mlečnih proizvoda, hleba i peciva 10,53 dinara, a prodajom mešovite industriske robe 6,11 dinara. Karakteristično visoke marže ostvaruje trgovina povrćem i voćem i ostalim poljoprivredno-prehranbenim proizvodima. One su posledica prirodnih svojstava ove robe, nedostatka tehničkih sredstava za transport, lagerovanje i čuvanje, kao i drugih objektivnih i subjektivnih slabosti trgovine poljoprivrednih proizvoda. One su i rezultat korišćenja konjunktore tržišta koje još uvek ne raspolaze fondovima robe dovoljnim za kontinuirano snabdevanje potrošačkih centara prema zahtevima tražnje.

Iz odnosa prometa i ukupnog prihoda (bruto proizvoda), ostvarenih na unutrašnjem tržištu proizlazi da su trgovinske privredne organizacije namalo i naveliko poslovale s prosečnom razlikom u ceni (marža) od 9,54 % u 1955 g. a od 9,40 % u 1956 godini.

Postoje objektivne mogućnosti za dalje smanjenje marže u trgovini. Postepeno smanjenje marže treba da bude, pre svega, rezultat perspektivnog povećanja robnih fondova i jačanja konkurentnosti na tržištu. Takvo kretanje marže u novom sistemu raspodele ukupnog prihoda treba očekivati i uporedo sa daljim unapređenjem tehničke osnove i organizacije trgovine i tržišta.

M. V-s.

TURIZAM

Razvoj turizma posle rata usko je povezan sa opštim privrednim i društvenim razvitkom Jugoslavije.

Zajednica je stimulirala razvoj domaćeg turizma raznim povlasticama koje su radni ljudi uživali prilikom korišćenja godišnjeg odmora, i stimuliranjem društvenih organizacija za izgradnju objekata u turističkim mestima. Usled ratnih razaranja i izmenjenih političkih prilika u svetu i u Jugoslaviji inostrani turizam je imao u prvim godinama posle rata mali promet koji se tek poslednjih godina osjetnije povećava.

Turizam povoljno utiče na razvoj niza privrednih grana, koje su u vezi sa putovanjem, smeštajem, ishranom i razonom turista. Naročito je značajno to što se turistički promet pretežno odvija u privredno nerazvijenim područjima koja se preko turizma mogu efikasnije privredno podići. Razvijanjem turizma omogućuje se sve većem broju radnih ljudi da svoj odmor provedu u turističkim mestima. Inostrani turistički promet pruža mogućnosti da se turističke usluge realizuju u devizama, i to pod vrlo povoljnim uslovima.

Jugoslavija ima povoljne prirodne uslove za razvitak turizma. Primorje sa razuđenom obalom i velikim brojem ostrva, šumovita planinska područja, mnogobrojna jezera, nekoliko desetina mineralnih lekovitih vrela, pogodna klima — predstavljaju dragocene uslove za uspešan razvoj turizma. Bogatstvo kulturno-istorijskih spomenika i folkloru čini zemlju još interesantnijom i privlačnijom. Korišćenje ovih uslova zavisi od odgovarajuće materijalne baze.

Materijalna baza nije u Jugoslaviji razvijena u skladu sa povoljnim prirodnim mogućnostima.

Materijalna baza turizma pre rata bila je nedovoljno razvijena. Tokom rata su oštećeni mnogi putevi, železničke pruge, vozni i plovni park, ugostiteljski i drugi objekti koji služe turizmu. Obnovom privrede i njenim razvojem poboljšali su se i uslovi za razvoj turizma. Uspostavljanje saobraćaja i obnova ugostiteljskih kapaciteta predstavljali su osnovu za početni razvoj turističkog prometa.

Turizam i saobraćaj

U 1956. g. železnička mreža je povećana u odnosu na 1939. g. za 21%. Izgrađene su pruge koje su značajne i za razvoj turizma. Železnička mreža se povećala od 9.947 km u 1939. g. na 11.735 km u 1956. g. Međutim, broj putničkih vagona povećao se za svega 8% (u 1939. g. bilo je putničkih vagona 3.665 a u 1956. g. 3.988), dok je promet putnika porastao oko tri puta. Zbog povećanja broja putnika došlo je do preopterećenosti putničkih vagona i do smanjenja udobnosti putovanja. Nisu postignuti veći rezultati ni u pogledu modernizacije u železničkom saobraćaju, što se nepovoljno odrazilo na brzinu prevoženja i udobnost putovanja.

U drumskom saobraćaju znatno se povećava broj automobila, dok je broj putničkih automobila u slabom porastu. U 1938. g. bilo je 943 automobila, a u 1956. g. 2.701. Putničkih automobila bilo je u 1938. g. 13.561, a u 1956. g. 14.664. (Vidi »Drumski saobraćaj«, »Jugoslovenski pregled«, mart 1957, str. 131—134). Uloga drumskog saobraćaja u razvoju turističkog prometa znatno je porasla posle rata; u pojedinim područjima drumski saobraćaj dopunjava nedostatak kapaciteta železnice. Povećanje broja autobusa povoljno je uticalo na promet turista u turističkim mestima koja nisu povezana železnicom. Međutim, i pored povećanja, broj autobusa ne zadovoljava povećani turistički promet. Nedovoljan je i broj autobusa turističkih preduzeća, čime se smanjuje mogućnost proširenja prometa.

Mreža modernih puteva u Jugoslaviji od 1.189 km. u 1938. g. povećala se na 3.359 km. u 1955. godini. (Vidi »Drumski saobraćaj«, »Jugoslovenski pregled«, mart 1957, str. 131—134). Ali i pored ovog povećanja, usled brzog razvoja automobilske turizma, postoji potreba za većim ulaganjem u izgradnju novih savremenih puteva i modernizaciju postojećih. Za turizam je od naročitog značaja da se modernizuje drumska magistrala Sežana—Ljubljana—Zagreb—Beograd—Niš—Skopje—Devdelija, Jadranski put i veza ovoga puta sa putem Beograd—Devdelija preko Crne Gore, Kosova i Metohije, kao i put koji povezuje Bosnu i Hercegovinu sa Primorjem.

Jadransko područje ima najveću važnost za turizam. Zbog toga pomorski saobraćaj ima izvanredan značaj za razvijanje turističkog prometa. Međutim, razvoj pomorskog saobraćaja zaostaje za tempom razvoja turizma. U odnosu na 1939. g. (uzetu kao 100) u 1956. g. indeks broja posetilaca primorskih mesta¹ iznosi 169, a indeks kapaciteta putničkih mesta na brodovima 56. (Indeks broja posetilaca primorskih mesta izračunat je na bazi podataka za 24 turistička mesta na Primorju).

Godine 1939 u pomorskom saobraćaju bila su 72 putnička broda sa kapacitetom od oko 28.900 putničkih mesta. U toj godini prevezeno je 1.421.000 putnika. (U primorskim krajevima koji su posle rata pripojeni Jugoslaviji saobraćalo je 26 italijanskih brodova sa kapacitetom od 10.900 putničkih mesta, koji su u 1939. g. prevezli oko 400.000 putnika). U 1956. g. bilo je 58 putničkih brodova sa kapacitetom od 22.655 putničkih mesta, koji su prevezli 4.333.000 putnika. Zbog povećanja turističkog prometa prevezeno je u 1956. g., sa znatno manjim kapacitetom, preko dvaput više putnika nego u 1939. g. što nepovoljno utiče na udobnost putovanja.

Posle rata povećani su kapaciteti u vazдушnom saobraćaju, a broj prevezenih putnika u 1956. g. bio je za skoro osam puta veći nego u 1939. godini. Tokom 1956. g. i u prvoj polovini 1957. g. još više se povećao avionski park, što će se povoljno odraziti na povećanje turističkog prometa. Međutim, za šire povezivanje sa međunarodnim linijama potrebno je izgraditi moderne aerodrome za sletanje velikih putničkih aviona.

Turizam i ugostiteljstvo

Ugostiteljstvo predstavlja jedan od bitnih faktora za razvoj turizma. Za vreme rata turističko ugostiteljstvo imalo je znatnih gubitaka, jer je veliki broj hotela i pansiona bio porušen ili oštećen. Posle rata zbog nedostataka poslovnih i stanbenih prostora, izvestan broj hotela korišćen je u neugostiteljske svrhe. Izgradnjom novih smeštajnih objekata stanje se poboljšalo, ali nije dostignut predratni broj postelja. U pojedinim turističkim mestima, u kojima je turistički promet najveći, ugostiteljski kapaciteti su manji nego pre rata. Smeštajni kapaciteti su isto tako manji i u nekim tranzitno-turističkim mestima². Pored nedostatka smeštajnih kapaciteta, jedan broj postojećih ugostiteljskih objekata ne odgovara savremenim zahtevima u pogledu komfora i tehničke opremljenosti, a to takođe nepovoljno utiče na obim turističkog prometa.

Stanje komunalnih uređaja u turističkim mestima

Izgrađena turistička mesta predstavljaju jedan od važnih materijalnih uslova za razvijanje turizma. Većina turističkih mesta nema dovoljno komunalnih uređaja. Pri posleratnom investiranju za potrebe turizma zapostavljena su u izvesnoj meri ulaganja za proširenje i izgradnju novih komunalnih uređaja.

Malo se gradilo objekata za razonodu turista koji su veoma značajni za njihov ugodni boravak i za povećanje nerobnih prihoda, a naročito od inostranog turizma. Nedostaju i vozila za lokalni saobraćaj.

Proširenje i poboljšanje materijalne osnove turizma zavisilo je od opšteprivrednih mogućnosti i od potreba visokih ulaganja u druge privredne grane. Posleratna ulaganja u turizam nisu uvek bila celishodna. Pojedini ugostiteljski objekti podizani su u mestima manje značajnim za razvoj turizma, dok su važnija mesta ostala bez potrebnih kapaciteta.

Razvoj turizma

Krupni rezultati postignuti u izgradnji zemlje posle rata stvorili su materijalne uslove za razvitak turizma, mnogo povoljnije i šire nego što su bili pre rata. To je omogućilo brzo oživljavanje turističkog prometa i predstavljalo osnovu za dalje proširenje obima turističke delatnosti.

¹ Indeks broja posetilaca primorskih mesta izračunat je na bazi podataka za 24 turistička mesta na Primorju.

² U Beogradu u 1956. g. bili su manji od predratnih za 34%, u Ljubljani za 55%, u Splitu za 26%, na Rijeci za 35%.

Dinamiku kretanja turista i obim turističkog prometa prikazuje tabela 1.

Tabela 1*

Godina	Posetioci	Noćivanja
1938	1,007.001	5,479.461
1939	939.226	5,448.233
1948	1,678.256	9,411.545
1949	2,017.558	8,073.346
1950	2,360.918	8,818.699
1951	2,638.134	8,298.701
1952	2,651.669	7,213.232
1953	3,179.028	9,140.373
1954	3,083.132	9,190.086
1955	3,411.062	11,086.529
1956	3,272.642	10,589.688

* Podaci za 1938 g. i 1939 g. odnose se na teritoriju bivše Jugoslavije. Podaci za ostale godine odnose se na teritoriju FNR Jugoslavije, uključujući srezove Kopar i Buje, tako da su podaci po godinama od 1948 g. pa nadalje međusobno uporedivi.

Broj domaćih i stranih turista (posetilaca i noćivanja) po vrstama turističkih mesta u 1956 godini prikazuje tabela 2.

Tabela 2

Posetioci*

	Ukupno	Domaći	Strani
I**	3,272.642	2,878.972	393.670
II	813.293	681.165	132.128
III	182.144	177.806	4.338
IV	675.150	501.969	173.181
V	244.647	215.774	28.873
VI	536.008	503.015	32.093
VII	821.400	798.343	23.057

Noćivanja

I**	10,589.688	9,257.878	1,331.810
II	1,654.200	1,341.628	312.572
III	1,812.738	1,795.263	17.475
IV	4,291.979	3,460.161	831.818
V	725.481	643.634	81.847
VI	879.721	830.903	48.818
VII	1,225.569	1,866.289	39.280

* U broj posetilaca uračunati su svi prijavljeni gosti u objektima za smeštaj bez obzira na broj noćivanja. Kao strani posetilac smatra se svaki posetilac FNRJ, koji dolazi iz inostranstva na privatni boravak bez obzira na cilj putovanja.

** I = ukupno; II = sedišta narodnih republika; III = banje; IV = primorska klimatska mesta; V = planinska klimatska mesta; VI = ostala klimatska mesta; VII = ostala mesta.

Domaći turizam

Domaći turizam predstavlja osnovnu bazu turizma u Jugoslaviji. Posle rata se znatno povećao promet u domaćem turizmu. Pravo na plaćeni godišnji odmor, koji zajednica daje svim trudbenicima, predstavlja osnovicu razvoja domaćeg turizma. Značajne povlastice u saobraćaju koje uživaju korisnici godišnjeg odmora doprinose povećanju prometa turista. Do 1954 g. većina domaćih turista koristila je posebne

povlastice u obliku popusta na cene pansionskih ugostiteljskih usluga. Društvenim organizacijama, koje imaju za cilj unapređenje turizma, zajednica je pružala materijalnu pomoć (u 1954 g. i 1956 g. dato je 1,2 milijarde dinara).

Ta sredstva korišćena su za izgradnju odmarališta, turističkih logora, izletišta i drugih objekata. Društvene organizacije raspolazu u svojim objektima sa preko 23.000 kreveta² što omogućuje velikom broju radnih ljudi da provede odmor pod povoljnim uslovima.

Promet domaćih turista u turističkim mestima povećao se za oko 2,5 puta u odnosu na predratni. Kretanje prometa domaćih turista pokazuje tabela 3.

Tabela 3*

Godina	Broj posetilaca	Broj noćivanja
1938	719.610	3,917.013
1939	663.395	3,995.169
1948	1,616.756	8,993.638
1949	1,985.630	7,870.019
1950	2,319.697	8,640.158
1951	2,567.755	8,021.013
1952	2,522.645	6,752.238
1953	2,933.817	8,285.480
1954	2,761.647	8,086.504
1955	2,925.768	9,253.974
1956	2,878.972	9,257.878

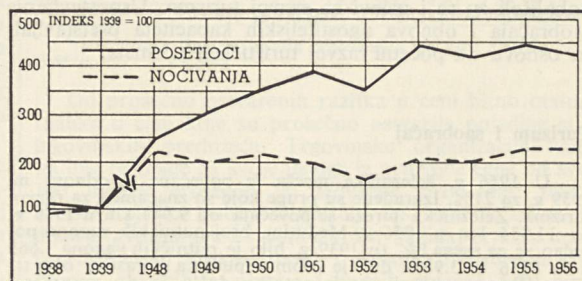
* Vidi napomenu uz tabelu 1.

Na dinamiku kretanja broja turista i obim turističkog prometa uticale su promene sprovedene u privredi. U periodu administrativnog upravljanja privredom cene ugostiteljskih usluga određivali su državni organi. Postojale su dvojne cene pansionskih ugostiteljskih usluga: niže i više.

Grafikon 1

INDEKS PROMETA DOMAĆIH TURISTA*

(Baza 1939 = 100)

* Vidi napomenu uz tabelu 1.

Odredene kategorije korisnika godišnjeg odmora (radnici i službenici i članovi njihovih porodica, penzioneri, invalidi, studenti i dr.) plaćale su niže cene uz popust od 10 do 15% u 1947 g., a 25% od 1947 g. do 1950 godine. U 1951 g. snižene su cene pansionskih ugostiteljskih usluga i ukinut popust od 25%. U toj godini odobreno je da se ugostiteljske usluge za vreme korišćenja godišnjeg odmora mogu plaćati u bonovima za kupovinu industrijske robe sa popustom od 80%. Cene pansionskih ugostiteljskih usluga bile su pristupačne većem broju domaćih turista, što je povoljno uticalo na razvoj domaćeg turizma. Od 1947 g. do 1951 g. broj domaćih posetilaca povećavao se prosečno godišnje za 20%. U drugoj polovini 1951 g. ukidanjem sistema snabdevanja i prelaskom na slobodno tržište dolazi do povećanja cena pansionskih ugostiteljskih usluga. Zbog toga je opao broj noćivanja u 1952 g. i pored toga što je uveden popust od 40 do 60%. Na opadanje prometa u 1952 g. uticalo je i povećanje železničkih putničkih tarifa i komunalnih usluga.

² Prema podacima Turističkog saveza Jugoslavije.

Od 1952 g. do 1954 g. korisnici godišnjeg odmora dobijali su popust od 40 do 60% od slobodno finansiranih cena ugostiteljskih pansionskih usluga. U 1954 g. ukinut je ovaj popust, ali je zajednica u drugom obliku davala dotacije za razvijanje domaćeg turizma (dotacije društvenim organizacijama koje se bave turizmom). I pored ukidanja popusta u ugostiteljstvu nije došlo do opadanja obima turističkog prometa. Domaći posetioци su se orijentisali na manja turistička mesta, u kojima su cene bile povoljnije od cena ugostiteljskih usluga u većim i važnijim turističkim mestima i na jeftinije vidove turizma, kao što su odmarališta, kampovi, privatne sobe i sl. Na taj način uključena su u turistički promet nova mesta, čime su se proširili kapaciteti za jeftiniji boravak. U 1954 g. i 1955 g. ugostiteljske privredne organizacije koje su poslovale sa inostranim turistima ostvarivale su značajne kursne razlike, što im je omogućavalo da formiraju niže prodajne cene od cena koštanja. Nivo ovih cena omogućavao je jednom delu domaćih turista da koriste usluge u objektima ovih privrednih organizacija. Preorijentacija domaćih turista na manja mesta i povećavanje jeftinijih smeštajnih kapaciteta povoljno su uticali na održavanje obima domaćeg turističkog prometa. Održavanju obima prometa, posle ukidanja popusta na cene pansionskih ugostiteljskih usluga u 1954 g. znatno su doprinele dotacije zajednice društvenim organizacijama, koje su ta sredstva upotrebile za povećanje jeftinih smeštajnih kapaciteta u turističkim mestima.

U 1956 g. sa promenom u deviznom režimu (ukidanje devizne stimulacije ugostiteljskim preduzećima) ugostiteljske privredne organizacije bile su upućene da prodajne cene formiraju prema stvarnim troškovima i uslovima tržišta. Ovo je uticalo na povećanje cena pansionskih ugostiteljskih usluga. Zbog porasta cena u 1956 g. domaći turisti više su se orijentisali na jeftinije oblike provođenja godišnjeg odmora. I pored opadanja prometa u ugostiteljstvu, promet domaćih turista ostao je na nivou iz 1955 godine. Održavanje obima prometa u domaćem turizmu u 1956 g., i pored povećanja cena u ugostiteljstvu pokazuje da je korišćenje odmora van mesta stalnog boravka postalo jedna od važnih potreba naših ljudi i da se u tom cilju razvijaju i koriste sve raznovrsniji oblici jeftinog odmora. U 1956 g. naročito je povećan promet domaćih turista u odmaralištima. Donošenjem odluke o raspodeli ukupnog prihoda odmarališta ove organizacije su dobile posebne povlastice u pogledu obaveza prema društvenoj zajednici, što im je omogućilo da formiraju niži nivo cena, dostupan radnim ljudima i sa manjim platežnim mogućnostima.

Inostrani turizam

Inostrani turistički promet u Jugoslaviji do 1952 g. bio je na niskom nivou. Od 1952 g. do 1955 g. promet se stalno povećavao, tako da je u 1955 g. dostigao najviši nivo (tabela 4).

Tabela 4*

Godina	Broj inostranih posetilaca	Broj noćivanja
1938**	287.391	1.562.448
1939	275.831	1.453.064
1948	61.500	417.907
1949	31.928	203.327
1950	41.221	178.541
1951	70.379	277.688
1952	129.024	460.994
1953	245.211	854.893
1954	321.485	1.103.664
1955	485.294	1.832.555
1956	393.670	1.331.810

* Vidi napomenu uz tabelu 1.

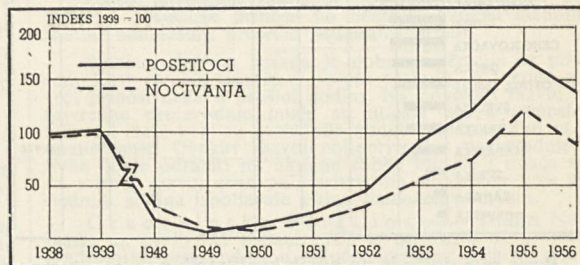
** Bez podataka o oslobođenim i pripojenim krajevima. Sa njima broj noćivanja iznosi 1.900.000, a broj inostranih posetilaca 340.000.

Do 1948 g. najveći broj inostranih turista dolazio je iz Čehoslovačke i Mađarske. Posle prekida političkih i ekonomskih odnosa sa ovim zemljama ukupan broj inostranih turista u 1950 g. smanjio se na 67%, a po broju noćivanja na 43% u odnosu na 1948 godinu. Preorijentacija na turiste iz zapadnoevropskih zemalja, izvršena postepeno i sa velikim teškoćama, dala je prve rezultate tek u 1951 g., otkad počinje tendencija porasta prometa. Od 1952 g. do 1956 g. broj inostranih turista povećavao se prosečno godišnje za 38%, dok je prosečan porast međunarodnog turističkog prometa u Evropi iznosio godišnje oko 10% (u broju posetilaca).

Grafikon 2*

INDEKS PROMETA INOSTRANIH TURISTA**

(Baza 1939 = 100)

* Vidi napomenu uz tabelu 1.

** Vidi napomenu uz tabelu 4.

Povećanju inostranog turističkog prometa doprineo je sve veći ugled Jugoslavije u međunarodnom političkom životu, interesovanje u inostranstvu za društveno-političko uređenje Jugoslavije, povoljan nivo cena turističkih usluga, pojačana propaganda, poboljšanje uslova putovanja i boravka i pojednostavljenje administrativnih propisa za dolazak inostranih turista. Porast prometa rezultirao je i iz opšteg porasta međunarodnog turističkog prometa u Evropi.

I pored povećanog prometa, obim ostvaren u 1955 g. (uzeta 1955 g. kada je i broj posetilaca i noćivanja bio najveći posle rata) manji je u pogledu noćivanja za 4%, a po broju posetilaca veći za 42% u odnosu na 1938 g. (zajedno sa novopripojenim i oslobođenim krajevima). S obzirom da je broj noćivanja istovremeno i pokazatelj finansijskog efekta, to je obim inostranog turističkog prometa ostvaren u 1955 g. uglavnom na nivou 1938 godine. Izmenjena je struktura turista, veći je broj zemalja iz kojih dolaze strani turisti. Nacionalnu strukturu noćivanja inostranih posetilaca prikazuje pregled u tabeli 5.

Tabela 5

(U procentima)

	Prosek 1930—1938	1953	1954	1955	1956
Istočnoevropske zemlje	35,7	—	—	1,0	10,1
Austrija	22,8	25,3	23,1	21,1	14,7
Nemačka	19,7	25,1	28,7	37,7	26,0
Italija	4,9	6,0	5,2	3,7	6,6
Velika Britanija	3,6	11,0	10,1	8,3	9,3
Francuska	3,0	6,0	4,8	4,3	8,4
SAD i ostale američke zemlje	1,8	7,1	5,7	3,8	5,5
Švajcarska	1,6	4,1	4,0	3,1	2,9
Beneluks	1,2	5,4	7,6	8,4	6,8
Skandinavske zemlje	0,9	2,4	3,0	2,4	2,4
Ostale zemlje	4,8	7,6	7,8	6,2	7,3
Svega	100	100	100	100	100

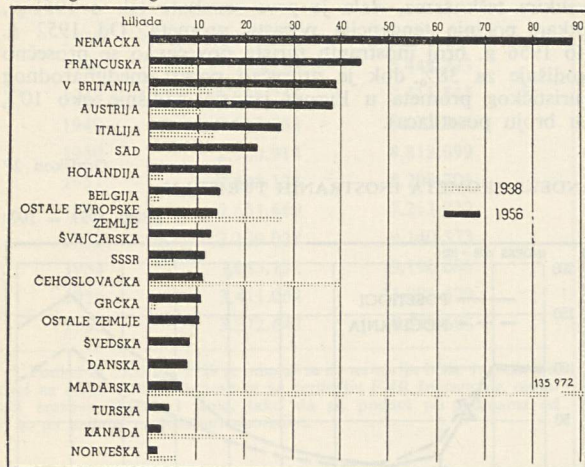
Predratna nacionalna struktura pokazuje da su istočnoevropske zemlje (uglavnom Čehoslovačka i Mađarska) učestvovala sa više od 1/3 u ukupnom prometu noćivanja, dok od 1953 g. do 1955 g. takoreći nisu ni učestvovala.

U 1956 g. njihovo učešće je u porastu. Poslednjih godina znatno se povećalo učešće turista iz Nemačke, zatim iz Velike Britanije, zemalja Beneluksa i SAD.

Grafikon 3

STRUKTURA NOĆIVANJA INOSTRANIH POSETILACA

U 1938 g. i 1956 g.

Posle rata došlo je do novih kvalitetnih pojava u turizmu karakterističnih i za druge turističke zemlje u svetu. Jedna od tih pojava je da se sve više razvija moto-turizam. Poslednjih godina osetno se povećava broj vozila koja ulaze u Jugoslaviju (tabela 6).

Tabela 6

Vrsta vozila	Broj vozila			
	1953	1954	1955	1956*
Autobusi	846	2.067	3.701	4.008
Putnički automobili	14.337	27.371	48.000	81.686
Motocikli	2.632	4.289	8.089	38.587
Svega	17.815	33.727	59.790	124.281

* Visok porast u 1956 g. rezultat je znatnog povećanja malograničnog prometa sa Italijom.

Razvoj moto-turizma zahteva od turističkih zemalja izgradnju savremenih puteva, servisnih i pumpnih stanica i ugostiteljskih objekata. Ovo je Jugoslaviji utoliko potrebnije što susedne konkurentne turističke zemlje raspolažu razgranatom mrežom modernih puteva i ostalim objektima za razvoj moto-turizma. Veća pokretljivost inostranih turista ima za posledicu osetno smanjenje prosečnog dnevnog boravka u jednom mestu. Od 1936 g. do 1939 g. prosečan boravak inostranog turista u jednom mestu u Jugoslaviji iznosio je 5,8 dana, dok je od 1952 g. do 1956 g. bio 3,4 dana. Uporedo sa ovim pojavama u međunarodnom turističkom prometu menja se i socijalna struktura turista. Povećava se broj turista iz redova radnika i službenika, turista sa manjim kupovnim mogućnostima, što ima za posledicu smanjenje prosečnog dnevnog novčanog utroška. U 1953 g. prosečan dnevni utrošak jednog inostranog turista u Jugoslaviji iznosio je 1.528, u 1954 g. 1.433, a u 1955 g. 1.204 devizna dinara (bez saobraćajnih usluga).

Inostrani turisti orijentišu se uglavnom na najveća i najpoznatija turistička mesta u Jugoslaviji u kojima je kvalitet usluga i komfor na višem nivou i koja su saobraćajno dobro povezana. Šest turističkih mesta (Opatija, Dubrovnik, Rab, Lovran, Bled i Crikvenica) ostvarili su u 1955 g. 40,5% od ukupnog broja noćivanja inostranih turista u Jugoslaviji, dok su glavni gradovi republika ostvarili 16,9%. Mnoga turistička mesta iako imaju dobre plaže i bogatu floru, slabije su posećena zbog veće udaljenosti i težih saobraćajnih veza. (Tako su napr. Hercegovci, Budva i Ulcinj ostvarili u 1955 g. svega 0,5% od ukupnog broja noćivanja inostranih turista u Jugoslaviji.)

Inostrani turizam pretstavlja značajan izvor deviznih prihoda za mnoge turističke zemlje, a naročito za pojedine zemlje u Evropi. Prema podacima Evropske turističke komisije, ukupan prihod od turizma u Evropi iznosio je u 1955 g. oko 4 milijarde dolara. U pojedinim evropskim zemljama ovi prihodi predstavljaju bitnu stavku u njihovom platnom bilansu (Italija, Švajcarska, Francuska). Sa porastom prometa u Jugoslaviji povećavali su se i prihodi od

turizma. U 1955 g. i 1956 g. prihodi od turizma iznosili su oko 9,4 miliona dolara godišnje (zajedno sa prihodima od saobraćaja i ostalim prihodima). Iako ovaj obim deviznih prihoda još ne pretstavlja bitniju stavku u platnom bilansu, on je značajan zbog toga što se devizna sredstva ostvaruju pod vrlo povoljnim uslovima. Devizni prihodi od turizma, s obzirom na mogućnosti, mogu se bitno povećati u narednim godinama, što bi pozitivno uticalo na platni bilans.

U 1956 g. izmenjen je devizni režim za ugostiteljske privredne organizacije. Izmjena se sastojala u tome što ugostiteljska preduzeća nisu imala deviznu stimulaciju, a inostrani turisti dobijali su premiju u visini od 33 1/3% na zvaničan kurs. Ova promena je izazvala povećanje cena pansioniskih ugostiteljskih usluga u turističkim mestima. Porastu cena ugostiteljskih usluga doprinelo je i povećanje obaveza ugostiteljskih preduzeća koje su odredile pojedine komune, uvođenje novih ekonomskih instrumenata, kao i povećanje komunalnih taksa. Pored povećanja cena ugostiteljskih usluga, na povećanje troškova boravka inostranih turista uticalo je i povećanje boravišne takse, takse za vize i tarifa na železnici. Povećanje troškova putovanja i boravka bilo je veće od premije koja je odobrena inostranim turistima, što je nepovoljno uticalo na konkurentnost naših cena na inostranim turističkim tržištima, a naročito za grupna putovanja i aranžmane.

Zbog toga, a najvećim delom usled zakašnjenja sa izlaskom na inostrana turistička tržišta, u 1956 g. bilo je za 19% manje posetilaca, a 27% manje noćivanja u odnosu na 1955 godinu.

Turistička sezona 1957 godine

U 1956 g. i 1957 g. preduzet je niz mera u cilju poboljšanja uslova putovanja i boravka turista. Sezonska pansioniska ugostiteljska preduzeća u 1957 g. dobijaju premije na ostvareni promet pansioniskih usluga, i to u presezoni i posezoni u visini od 25%, a u glavnoj sezoni 10%. Ova mera dovela je do sniženja cena pansioniskih usluga u turističkim mestima. Sniženje cena omogućava veće korišćenje ugostiteljskih kapaciteta od strane domaćih turista. Ono je naročito značajno u manjim turističkim mestima u kojima je mnogo veća poseta domaćih turista. Ove premije dobila su i odmarališta društvenih i privrednih organizacija, što je doprinelo da domaći turisti imaju uslove za jeftiniji boravak u turističkim mestima. Objavljene cene povoljno su primljene na inostranom turističkom tržištu. Na osnovu podataka turističkih preduzeća, interesovanje inostranih turista za Jugoslaviju znatno se povećalo. Za povećanje inostranog turističkog prometa preduzete su i druge mere. Smanjene su takse za vize i pojednostavljen postupak za njihovo dobijanje, povećan je iznos dinarskih sredstava koji inostrani turisti mogu da unesu ili iznesu iz Jugoslavije, olakšan je ulazak motornim vozilima priznavanjem međunarodnog dokumenta ružičastog triptika i smanjene su tarife na železnici na brzim i ekspresnim vozovima, kao i tarife na pojedinim relacijama u unutrašnjem vazdušnom saobraćaju.

U 1957 g. povećani su kapaciteti vognog i plovnog parka. U toku je nabavka šinobusa, lokomotiva, spavaćih kola i kola za ručavanje, zatim većeg broja vozila za drumski saobraćaj i putničkih aviona za vazdušni saobraćaj. Pored toga, povećala se tonaža pomorskih brodova i rečnih plovila za putnički saobraćaj. Plovni park »Jadrolinije« povećao se sa novim brodom »Jadran« tipa »Jugoslavija«. Putovanje motornim vozilima je olakšano boljim održavanjem puteva, mogućnošću korišćenja novih modernih puteva Bitolj—Ohrid, Prizren—Tetovo (preko Šar Planine), Zagreb—Plitvice i Senožec—Kopar.

* * *

I pored povećanja turističkog prometa posle rata, turistička privreda nije dostigla stepen razvika koji je moguć s obzirom na prirodne uslove i na dostignuća na području turizma u susednim turističkim zemljama. Turističku privredu potrebno je brže razvijati i njen razvoj uskladiti sa razvojem ostalih privrednih oblasti. Mere koje se preduzimaju u privredi stvorice uslove za brži razvoj turizma. Povećanje životnog standarda stanovništva, koji čini osnov ekonomske politike, pretstavlja bitan preduslov za razvoj domaćeg turizma. Povećanje inostranog turizma u Jugoslaviji ima svoju osnovicu u sve većem kretanju turista prema južnim evropskim zemljama i daljem porastu međunarodnog turističkog prometa uopšte.

M. N.

PRIVREDA U PRVOM POLUGOĐU 1957¹

U prvom polugodištu 1957 godine nastavljena je tendencija daljeg povećanja privredne aktivnosti koja je ispoljena u drugom polugodištu 1956 godine. Ona se ogleda u porastu proizvodnje i zaposlenosti, proširenju spoljnotrgovinske razmene i povećanju investicija i potrošnje. Naročito je značajan dalji uspon proizvodnje. Visok nivo proizvodnje proširio je materijalnu osnovu tržišta prilivom robnih fondova, što je omogućilo da potrošnja u svim njenim vidovima znatno poraste. Spoljnotrgovinska razmena proširena je povećanjem izvoza i značajnim povećanjem uvoza, naročito reprodukcionog materijala, čime je, pored ostaloga, omogućena visoka stopa porasta industrijske proizvodnje.

Zalihe industrijske robe nešto su porasle. Tražnja nije prevazišla ponudu industrijskih proizvoda što se ogleda u stabilnosti cena. Međutim, kod poljoprivrednih proizvoda nastavljena je tendencija porasta cena.

Osnovni zadaci postavljeni planom u pogledu porasta lične potrošnje i povećanja produktivnosti rada u prvom polugodištu 1957 g. ostvaruju se na zadovoljavajući način. Razvoj privrede u prvom polugodištu 1957 godine bio je uopšte povoljan.

Proizvodnja i zaposlenost

Ukupna proizvodnja u prvom polugodištu 1957 godine znatno je porasla u odnosu na isti period 1956 godine. Sve privredne oblasti ostvarile su visoku stopu porasta.

Industrijska proizvodnja. — U celom prvom polugodištu industrijska proizvodnja je bila na znatno višem nivou nego u istom periodu 1956 godine. Njen porast iznosi 19% prema prvom polugodištu 1956, a 26% prema istom razdoblju 1955 godine.

Porast industrijske proizvodnje ostvaren je u svim industrijskim granama osim u proizvodnji duvana:

	Januar-jun 1957 Januar-jun 1956	Januar-jun 1957 Januar-jun 1955
Industrija ukupno	119	126
Elektroenergija	123	136
Ugalj	109	119
Nafta	138	138
Crna metalurgija	130	141
Obojena metalurgija	118	125
Nemetali	120	123
Metalna industrija	119	123
Elektroindustrija	138	156
Hemiska industrija	126	148
Industrija građevinskog materijala	121	105
Drvena industrija	118	115
Industrija papira	115	155
Tekstilna industrija	118	116
Industrija kože i obuće	115	128
Industrija gume	129	152
Prehrambena industrija	123	122
Grafička industrija	118	140
Industrija duvana	89	93

U proteklom polugodištu industrija je bila dobro snabdevena sirovinama i reprodukcijom materijalom iz domaće proizvodnje i uvoza kao i energijom, a posebno električnom energijom.

Pozitivne tendencije u razvoju industrijske proizvodnje ispoljene su i u pogledu njene strukture. Pored značajnog porasta proizvodnje reprodukcionog materijala došlo je i do bržeg povećanja proizvodnje potrošne robe nego što se predviđalo društvenim planom za ovu godinu.

	Planirana za 1957 g.	Ostvareno u prvom polu- godištu 1957 g.
Ukupno	113	119
Sredstva rada	115	116
Reprodukcioni materijal	114	118
Potrošna roba	111	123

Produktivnost rada u industriji porasla je u prvih šest meseci 1957 g. prema istom periodu 1956 godine za 12% (mereno

¹ Informacija je radena prema izveštaju Sekretarijata za opšte privredne poslove Saveznog izvršnog veća o »Kretanju privrede u prvom polugodištu 1957 g.«

na osnovu porasta zaposlenosti u ovom periodu za 7%, a proizvodnje za 19%). Ovako visok porast produktivnosti rada delimično je rezultat niske proizvodnje u 1956 godini, ali postoji sigurna tendencija u pogledu porasta produktivnosti rada.

Poljoprivredna proizvodnja. — U 1957 godini poljoprivredna proizvodnja biće znatno veća od prošlogodišnje. Zasejane površine u jesenjoj i prolećnoj setvi veće su za 5% od prošlogodišnjih. Povećane su zasejane površine:

Žita za	6%
Industrijskog bilja za	8%
Povrtnog bilja za	4%

Površine pod stočnim krmnim biljem iste su kao u prošloj godini.

Ugari i neobrađene oranice znatno su smanjeni u odnosu na 1956 godinu.

Pored povećanja zasejanih površina očekuje se u ovoj godini i povećanje prinosa po hektaru. Prinosi hlebnih žita znatno nadmašuju prosečni posleratni prinos.

Stanje kukuruza zasada je dobro i očekuje se povoljan rod. Kod ostalih žitarica i povrća očekuju se takođe znatno veći prinosi nego u prošloj godini. Na povoljan razvoj poljoprivredne proizvodnje imale su uticaja pored atmosferskih uslova i mere koje su poslednjih godina preduzimane za njeno unapređenje. Ovakav razvoj poljoprivredne proizvodnje pozitivno će se odraziti na ukupne robne bilanse i imaće uticaja na mirniji razvoj cena poljoprivrednih proizvoda koje su poslednjih godina ispoljavale stalnu tendenciju porasta.

Građevinska delatnost. — Podaci Narodne banke za prvih pet meseci 1957 g. pokazuju da je vrednost građevinske proizvodnje u tekućim cenama veća za oko 40% u odnosu na isti period 1956 g., dok je obim izvršenih efektivnih radnih časova veći za oko 30%. Međutim, u oceni obima građevinarstva treba imati u vidu okolnost da je građevinska delatnost početkom prošle godine bila veoma niska, tako da poredjenje sa prošlom godinom ne pruža dovoljnu mogućnost za ocenu porasta građevinarstva. Upoređenje sa istim periodom 1955 godine pokazuje da je obim građevinarstva po vrednosti građevinske proizvodnje povećan u prvih pet meseci 1957 g. za 12,5%.

Na povećanu građevinsku delatnost u 1957 g. delovalo je više faktora: donošenje društvenog plana ranije nego 1956 g., povećani obim sredstava za investicije, povećanje ulaganja u stanbeni i komunalni izgradnju, povoljne vremenske prilike, kao i potpunije snabdevanje građevinskim materijalom. Ovi faktori delovali su takođe na proizvodnju građevinskog materijala koja je u prvom polugodištu 1957 g. veća za 21% u odnosu na isti period 1956 godine. U skladu sa postavkama Saveznog društvenog plana ove godine povećana je izgradnja objekata društvenog standarda.

Saobraćaj. U toku prvog polugodišta ove godine došlo je do porasta obima saobraćaja u svim saobraćajnim granama. To je rezultat porasta proizvodnje, prometa i spoljnotrgovinske razmene. Uporedni pregled prevoza robe u toku prvih šest meseci 1957 godine u odnosu na isti period 1956 godine:

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	Indeks Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Železnički saobraćaj u hiljadama tona	23.473	26.709	113,8
Pomorski saobraćaj — trgo- vačka mornarica u hilja- dama tona	1.922	2.174	111,3
Rečni saobraćaj u hiljadama tona	1.059	1.525	114,4
Javni drumski saobraćaj u hiljadama tona	2.126	2.636	124,0
Vazdušni saobraćaj u tonama	429	495	115,3

Na povećanje prevoza robe u železničkom saobraćaju, pored povećanja proizvodnje, spoljnotrgovinskog prometa i tranzita, uticalo je u izvesnoj meri i povećanje kapaciteta voznog parka.

Putnički saobraćaj takođe je povećan u svim granama u prvom polugodištu 1957 g. u odnosu na isti period 1956 g.

	Prevoz putnika	Putničkih km
Železnički saobraćaj	+ 8,1%	+ 10,1%
Pomorski saobraćaj	+ 5,7%	+ 18,0%
Rečni saobraćaj	+ 32,0%	+ 43,8%
Autosaobraćaj	+ 34,0%	+ 34,0%
Vazdušni saobraćaj	+ 18,8%	+ 1,0%

Zaposlenost. — Prema podacima Saveznog zavoda za socijalno osiguranje, zaposlenost je u prvom polugodištu 1957 g. bila za 7% veća nego u istom periodu 1956 godine.

Apsorbovan je pretežan deo povećanja aktivnog stanovništva. Činjenica da je stopa porasta proizvodnje iznad stope porasta zaposlenosti ukazuje na povoljnu tendenciju u pogledu porasta produktivnosti rada.

Spoljna trgovina

U prvom polugodištu 1957 g. značajan je porast ukupne robne razmene sa inostranstvom, i u izvozu i u uvozu. Realizacija izvoza, posebno izvoza industrijskih proizvoda, razvija se povoljnije nego ranijih godina i nagoveštava premašenje programa predviđenog u društvenom planu. Usled osetnog porasta uvoza, koji prevazilazi dinamiku godišnjeg plana, u ovom periodu se ističe visok deficit trgovinskog bilansa.

Vrednost izvezeno robe za prvih šest meseci 1957 g. iznosila je 51,9 milijardu dinara prema 43,4 milijarde u istim mesecima 1956 godine.

Porastao je izvoz industrijskih proizvoda, dok je izvoz poljoprivrednih proizvoda na nešto nižem nivou.

Povećanju izvoza industrijskih proizvoda najviše su doprineli sledeći proizvodi: mrki ugali, ulje za loženje, motorni benzin, valjani proizvodi crne i obojene metalurgije, boksit, elektrolitni cink, cement, sintermagnezit, traktorske prikolice, izolovani električni sprovodnici, bukova rezana građa, furniri, lesanit ploče, sanduci, pletarski proizvodi, nameštaj, drvena galanterija, pamučne i cel tkanine i dr.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 1957 g. niži je nego u 1956 g. za oko 8%, dok je u planu predviđeno da će biti niži za 17%. Očekivalo se da će obim poljoprivredne proizvodnje, opadanje stočnog fonda i mere koje su početkom godine predviđane u ograničavanju izvoza nekih poljoprivrednih proizvoda radi unutrašnje potrošnje, jače delovati na poljoprivredni izvoz. Polugodišnja realizacija izvoza poljoprivrednih proizvoda pokazuje da se on ostvaruje povoljnije nego što se računalo. Izvoz poljoprivrednih proizvoda je manji nego u istom periodu prošle godine, uglavnom zbog manjeg izvoza duvana.

Izvoz poljoprivrednih proizvoda po granama izgleda ovako:

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957
Prehranbena industrija	1.579	2.832
Duvan	3.659	2.499
Ratarstvo	2.890	1.680
Voćarstvo	218	153
Stočarstvo	7.415	7.399
Ribarstvo	262	275
Lov	508	458
Ukupno:	16.525	15.296

Realizaciji ovakvog izvoza poljoprivrednih proizvoda doprineo je posebno porast izvoza: pulpi, skroba, mesnih i ribljih konzervi, goveda, govedeg i svinjskog mesa, konja i živine.

U 1957 godini poboljšana je struktura izvoza. Gruba podela izvoza na dve osnovne grupe proizvoda, na izvoz primarnih artikala i na preradevine (polufabrikati i gotovi proizvodi), pokazuje da primarni izvoz učestvuje u opštem porastu izvoza sa svega 0,8 milijardi dinara a preradevine sa 10,6 milijardi dinara. Ukupna vrednost izvoza primarnih proizvoda iznosi 26,7 milijardi dinara, a preradevine 29 milijardi dinara, dok je u tom istom periodu 1956 g. izvoz primarnih proizvoda iznosio 25,9 milijardi dinara, a preradevine 18,4 milijardi dinara.

Godišnji program izvoza ostvaruje se znatno uspešnije nego u prethodne dve godine. Godišnji program izvoza u 1957 g. izvršen je u prvom polugodištu sa 51%, dok je u 1956 g. u istom vremenskom razdoblju izvršeno 45%, a u 1955 godini 43% godišnjeg izvoza.

Ukupan uvoz u prvom polugodištu 1957 g. iznosi 99,6 milijardi dinara prema 75,7 milijardi u istom periodu 1956 godine; za 23,9 milijarde dinara, odnosno za 31%, veći je nego u prošloj godini.

Osnovno povećanje uvoza proizilazi iz znatno pojačanog uvoza reprodukcionog materijala, koje prema istom periodu 1956 g. iznosi preko 16,7 milijardi dinara. Povećan je uvoz uglja (za 2,2 milijarde dinara), nafte i derivata (za 1,1 milijardu dinara), gvozdena rude i starog gvožđa (za 0,7 milijardi), valjanog materijala (za 2,9 milijarde), obojene metalurgije (za 1,5 milijardu), hemijske industrije — uglavnom dubriva i hemijskih sredstava za poljoprivredu (za 2,4 milijarde), metalne i elektroindustrije — pretežno kod delova za motorna vozila (za 1 milijardu), nemetala i industrije papira (za 0,9 milijardi), tekstilnih sirovina i sirove kože (za 1,5 milijardu) i ostalog reprodukcionog materijala za poljoprivredu (za 0,7 milijardi).

Karakteristika robne razmene sa inostranstvom jeste porast njenog obima za oko 27%. Porast razmene odrazio se i na pravce kretanja spoljne trgovine. Došlo je do promena u regionalnom rasporedu izvoza i uvoza. Relativno najveći porast razmene zabeležen je sa zemljama Azije i Afrike (58%), zatim Istočnom Evropom (54%), i Zapadnom Evropom (26%) i SAD (22%).

Zapadno-evropsko područje ostaje i dalje najznačajniji partner u spoljnoj trgovini. Mada se učešće zemalja Zapadne

Evrope u ukupnom spoljnotrgovinskom prometu nešto smanjilo prema istim mesecima u 1956 g. (od 43% na 42%), ipak po svom ukupnom obimu, sa 56% učešća u izvozu i 46% u uvozu, ono prethodno najvažnije područje u razmeni Jugoslavije sa inostranstvom.

Godine 1957 izvoz u zemlje Azije i Afrike povećan je za 66%, uvoz za 52%, a ukupna razmena za 57%. Istovremeno učešće ovih zemalja u ukupnoj razmeni zemlje poraslo je sa 8% na 10%.

Spoljnotrgovinski promet sa zemljama Latinske Amerike pokazuje smanjenje za oko 40%.

Znatno veće, relativno i apsolutno, povećanje uvoza nego izvoza dovelo je u prvom polugodištu 1957 g. do porasta deficita trgovinskog bilansa. Međutim, deficit trgovinskog bilansa je u ovim mesecima izazvan jednim delom dinamičkim kretanjem izvoza i uvoza. Dok je izvoz u prvoj polovini godine, po pravilu, za jednu četvrtinu do jedne trećine manji nego u drugoj polovini, dotle je uvoz u prvom polugodištu za 10 do 20% veći nego u drugom. Ovaj vremenski raskorak između izvoza i uvoza uslovio je znatan deficit trgovinskog bilansa u periodu januar — jun 1957 g.: 47,7 milijarde dinara prema 32,2 milijarde dinara u istom periodu 1956 godine.

Porast uvoza reprodukcionog materijala povoljno se odrazio na porast industrijske proizvodnje, snabdevenost tržišta i povećanje izvoza. Iz takvog uvoza povećane su zalihe osnovnih sirovina i hrane.

Investicije

Prvo polugodište 1957 godine karakteriše visok priliv i povećan utrošak investicionih sredstava. Tempo utroška je bio sporiji od priliva, usled čega su porasla neutrošena investiciona sredstva. U formiranju investicionih sredstava došlo je do brzog povećanja sredstava lokalnih fondova i fondova privrednih organizacija, dok je zadržan ranije ispoljeni deficit budžeta, koji se pokrivaio kratkoročnim kreditima.

Prema prethodnim podacima Narodne banke, ukupan priliv sredstava za investicije u prvom polugodištu 1957 g. iznosi 266,3 milijardi dinara, što je za oko 50 milijardi ili 23% više nego u istom periodu 1956 godine.

Podaci za pet meseci 1957 g. (nedostaju detaljniji podaci za mesec jun) pokazuju, da se nastavlja ranije ispoljena tendencija brzog porasta sredstava lokalnih fondova i fondova privrednih organizacija:

(U milijardama dinara)

	Januar-maj 1956	Januar-maj 1957	I n d e k s Januar-maj 1957 Januar-maj 1956
Savezni fondovi	24,8	33,4	135
Republički fondovi	8,0	11,6	145
Lokalni fondovi	26,7	48,2	181
Fondovi privrednih organizacija	18,3	29,9	163
Amortizacioni fondovi	66,6	77,8	117
Ukupno:	144,4	200,9	139

Utrošak investicionih sredstava u 1957 g. ima jaču dinamiku u odnosu na isti period prethodne dve godine.

Prema prethodnim podacima Narodne banke, ukupan utrošak sredstava za investicije iznosi u prvih šest meseci 1957 g. 180,6 milijardi dinara, što je za oko 42 milijarde dinara ili za oko 31% više od utroška u istom periodu 1956 godine.

U 1957 godini došlo je do promena u strukturi investicionih ulaganja po izvorima sredstava. Povećan je tempo utroška investicionih sredstava narodnih odbora, narodnih republika i privrednih organizacija kao i sredstava stanbenih fondova, a smanjen je utrošak saveznih sredstava, posebno utrošak sredstava Opšteg investicionog fonda.

Dinamiku utroška investicionih sredstava, po izvorima sredstava, pokazuje uporedni pregled:

(U milijardama dinara)

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	I n d e k s Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Savezne investicije	37,9	30,9	82
U tome:			
Opšti investicioni fond	32,3	27,0	84
Investicije narodnih republika i narodnih odbora	29,8	52,7	177
Investicije privrednih organizacija	18,0	23,4	130
Ukupno neto investicije	85,7	111,0	129
Amortizacija	52,5	69,6	133
Ukupno bruto investicije	138,2	180,6	131

Utrošak sredstava stanbenih fondova povećan je od 3 milijarde dinara u prvih pet meseci 1956 g. na 11,5 milijardi dinara u toku prvih pet meseci 1957 godine.

Promene u ekonomskoj strukturi investicija, u skladu sa postavkama Saveznog društvenog plana, ogledaju se u apsolutnom i relativnom povećanju investicija u poljoprivredu, saobraćaju i društvenom standardu, uz relativno smanjenje investicija u ostalim oblastima privrede:

(U milijardama dinara)

	Januar-maj 1956		Januar-maj 1957	
	iznos struktura		iznos struktura	
Industrija i rudarstvo	42,4	38,8	44,5	33,6
Poljoprivreda	7,2	6,6	11,1	8,4
Šumarstvo	1,6	1,5	2,2	1,7
Građevinarstvo	5,0	4,5	3,6	2,7
Saobraćaj	28,4	26,0	34,3	25,9
Trgovina	6,0	5,5	7,3	5,5
Zanatstvo	1,0	0,9	1,4	1,1
Svega privreda	91,6	83,8	104,4	78,9
Neprivredne investicije	17,7	16,2	27,9	21,1
Ukupno:	109,3	100,0	132,3	100,0

U tehničkoj strukturi investicija pokazuje se smanjenje uvozne opreme a povećanje domaće opreme i znatno povećanje građevinskih radova kao rezultat povećanja investicija društvenog standarda:

(U milijardama dinara)

	Januar-maj 1956	Januar-maj 1957
Oprema	60,1	67,6
U tome:		
Domaća oprema	56,6	64,4
Uvozna oprema	3,5	3,2
Građevinski radovi	37,8	53,0
Ostalo	11,4	11,7
Ukupno:	109,3	132,3

Kretanja investicija u celini imala su povoljnog odraza na porast opšteprivredne aktivnosti i kretanje zaposlenosti.

Visoki obim izdataka za investicije i porast građevinske delatnosti nije u prvom polugodištu doveo do negativnih pojava u cenama investicionih materijala. Cene sredstava rada kod proizvođača na kraju prvog polugodišta 1957 g. manje su za oko 3% u odnosu na prosečne cene u toku 1956 godine. Kod ostalih vrsta investicionih materijala cene su veće prosečno za 1% u odnosu na prosečne cene u 1956 godini. Najveće promene u cenama nastupile su kod proizvoda šumarstva (porast za oko 3%).

Pod dejstvom ovako povećane investicione delatnosti zalihe sredstava rada na kraju prvog polugodišta 1957 g. smanjene su za oko 7% u odnosu na stanje krajem 1956 godine. Zahvaljujući znatnim zalihama koje su prenete iz 1956 godine, kao i povećanoj proizvodnji, snabdevanje investicionim materijalima teklo je uglavnom normalno sa izuzetkom sitnih profila betonskog gvožđa u kome se osećala nestašica na tržištu.

Investicije za prvih šest meseci 1957 g. nisu prouzrokovale poremećaje na tržištu. Međutim, ukoliko se nastavi sa njihovim porastom, one mogu postati ozbiljan faktor poremećaja na tržištu. Zbog toga će od njihovog daljeg kretanja zavistiti uspešno sprovođenje osnovnih zadataka ekonomske politike u 1957 g. u pogledu povećanja životnog standarda i smanjenja deficita platnog bilansa.

Budžeti

Ukupno naplaćeni budžetski prihodi znatno su veći u prvom polugodištu 1957 g. nego u istom periodu 1956 godine. Međutim, oni su se u celini tek približili nivou prihoda koji su ostvareni u prvom polugodištu 1955 g. Planirani nivo budžetske potrošnje u 1957 g. viši je nego u 1955 godini. Nivoom budžetskih prihoda u 1957 g., i pored povećanja, nisu pokriveni rashodi, pa se jedan njihov deo pokrivaio kratkoročnim kreditima.

Budžetski rashodi pokazuju porast prema odgovarajućem periodu u 1956 g., uglavnom zbog povećanja ličnih i materijalnih rashoda republičkih i lokalnih budžeta.

Za period januar—jun rashodi saveznog budžeta zajedno sa narodnom odbranom smanjeni su za oko 2 milijarde dinara ili 2%, dok su rashodi republičkih i lokalnih budžeta veći za oko 9 milijardi dinara:

(U milijardama dinara)

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	I n d e k s Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Ukupni rashodi	134,4	141,6	105,4
U tome:			
Savezni budžet	76,4	74,6	97,6
Budžeti narodnih odbora i republika	58,0	67,0	115,5

Smanjeni su rashodi narodne odbrane, dok su rashodi saveznog budžeta van narodne odbrane porasli za oko 9%.

Ostvarenje rashoda republičkih i lokalnih budžeta po osnovnoj strukturi:

(U milijardama dinara)

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	I n d e k s Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Ukupni rashodi	58,0	67,0	115,5
U tome:			
Prosveta i kultura	16,9	20,5	121,3
Socijalno staranje	4,0	4,5	112,5
Zdravstvena zaštita	3,7	4,7	127,0
Državna uprava	20,0	24,3	121,5
Komunalna delatnost	4,0	3,2	80,0
Ostali rashodi	9,4	9,8	104,3

Kod lokalnih budžeta porasli su lični rashodi za 19% a materijalni za oko 12%. Ovi rashodi jednim delom potiču iz porasta broja službenika kod lokalnih organa u vezi sa prenošenjem funkcija na te organe, što je vezano i za povećanje materijalnih rashoda.

Potrošnja stanovništva

Opšta karakteristika kretanja svih oblika prihoda stanovništva u prvom polugodištu 1957 g. je znatno veći nivo ukupnih prihoda stanovništva, nego u istom periodu 1956 godine. I porast potrošačkih kredita uvećao je kupovnu snagu stanovništva.

Formiranje prihoda stanovništva u prvom polugodištu 1957 g. i 1956 godine.

(U milijardama dinara)

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	I n d e k s Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Platni fond	152,7	184,6	120,8
Socijalna primanja	54,6	60,2	110,3
Prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda (otkup)	52,8	66,7	126,3
Prihodi zanatstva i od prevoznih usluga	12,7	15,1	119,8
Ostali prihodi	36,8	51,4	139,7
Ukupno	309,6	378,0	122,1
Umanjeno:			
Za poreska davanja	—25,1	—25,8	
Za uloge na štednju	—2,7	—4,5	
Ukupno po umanju	281,8	346,7	122,9
Potrošački krediti	—0,8	+11,4	
Raspoloživa sredstva	281,0	358,1	127,3

Povećanje platnog fonda za 32 milijarde dinara odnosno za oko 21% rezultat je izvršenog povećanja plata i porasta zaposlenosti. Porast platnog fonda je zasada nešto veći nego što je planom predviđeno.

Porast fonda plata u privredi je nešto veći nego u administraciji, čime se ispravlja negativna tendencija u porastu fonda plata iz 1956 g. kada je platni fond van privrede rastao bržim tempom:

(U milijardama dinara)

	Januar-maj 1956	Januar-maj 1957	I n d e k s Januar-maj 1957 Januar-maj 1956
Ukupni platni fond	123,1	149,7	121,6
Platni fond u privredi	84,0	103,9	123,7
U tome:			
Industrija i rudarstvo	40,1	50,3	125,4
Poljoprivreda	5,8	7,1	122,4
Građevinarstvo	8,1	8,9	109,9
Saobraćaj	9,9	12,8	129,3
Trgovina i ugostiteljstvo	12,0	14,5	120,8
Zanatstvo	5,5	7,1	129,1
Ostale privredne oblasti	2,6	3,2	123,1
Platni fond izvan privrede	39,1	45,8	117,1

Fond plata porastao je u svim privrednim oblastima. Porast u građevinarstvu je najslabiji.

Prihodi sela od prodaje poljoprivrednih proizvoda u prvom polugodištu 1957 g. ostvareni su u većem iznosu za oko 14 milijardi dinara ili za 25% prema 1956 godini. Znatniji porast prihoda sela od otkupa je rezultat većeg obima prodatih količina poljoprivrednih proizvoda, a jednim delom potiče i iz porasta otkupnih cena, koje su za prvih šest meseci 1957 g. bile prosečno za 9% veće nego u istom periodu 1956 godine. U prvom polugodištu 1957 g. naplata poreza i taksa od sela nije bila srazmerna porastu prihoda od prodaje poljoprivrednih proizvoda. Narocito je zaostajala naplata poreza na dohodak.

Za prvih šest meseci 1957 g. znatno se povećalo korišćenje potrošačkih kredita. Njihov saldo na kraju polugodišta 1957 g. bio je veći nego na kraju 1956 g. za preko 11 milijardi dinara. Uporedo sa porastom potrošačkih kredita znatno se izmenila i njihova struktura. Povećani su krediti za nabavku industrijske robe za potrebe domaćinstva. Za period januar—maj 1956 g. od ukupnog iznosa odobrenih potrošačkih kredita dolazi na kredite sa jednogodišnjim rokom otplate 65,2%, a na kredite sa dvogodišnjim i trogodišnjim rokom otplate 34,8%. U istom periodu 1957 g. na kredite sa jednogodišnjim rokom otplate otpada samo 38,9%, a na kredite sa dužim rokovima 61,1%.

Porast prihoda stanovništva i potrošačkih kredita doveo je do porasta potrošnje. Izdaci stanovništva za robu i usluge bili su u toku celog prvog polugodišta 1957 g. znatno iznad nivoa u istom periodu 1956 godine. Potrošnja stanovništva za robu i usluge (bez prirodne potrošnje sela i potrošnje u direktnoj razmeni stanovništva) bila je u ovoj godini veća za 23%, a sa potrošačkim kreditima za oko 27% prema istom periodu 1956 godine. Obim realne potrošnje je nešto niži jer su cene u prvom polugodištu 1957 g. veće za 2% prema istom periodu 1956 godine.

Ukupni robni i nerobni rashodi stanovništva izgledaju ovako:

(U milijardama dinara)

	Januar-jun 1956	Januar-jun 1957	I n d e k s Januar-jun 1957 Januar-jun 1956
Izdaci za robu i ugostiteljstvo (sa potrošačkim kreditima)	253,7	323,0	127,3
Izdaci za usluge	29,8	34,4	115,8
Ostali nerobni rashodi (bez poreskih davanja)	8,5	12,8	148,8
Ukupni rashodi sa potrošačkim kreditima	292,0	370,2	126,8
Ukupni rashodi bez potrošačkih kredita	292,0	358,8	123,4

Visok porast potrošnje uticao je u izvesnoj meri na povećanje učešća industrijske robe.

Ukupna potrošnja radnika i službenika u prvom polugodištu 1957 g. u odnosu na isti period 1956 g. veća je sa potrošačkim kreditima za oko 28%, a bez potrošačkih kredita za oko 21%. Stvarni obim ukupne potrošnje radnika i službenika s obzirom na porast troškova života u istom periodu veći je sa potrošačkim kreditima za 26%, a bez potrošačkih kredita za 19%. S obzirom na porast zaposlenosti od 7% realna potrošnja radnika i službenika (bez novoupisanih) veća je za 12%, a sa potrošačkim kreditima za oko 19%, nego u prvom polugodištu 1956 godine.

Krediti

Konstantno povećanje ukupno odobrenih kratkoročnih kredita, izraženo u poslednja tri tromesečja 1956 g., nastavljeno je i u toku prvog polugodišta 1957 godine. Mada su u mesecu junu 1957 g. kratkoročni krediti povećani u manjem obimu nego u pojedinim prethodnim mesecima ove godine, pa i u manjem obimu nego u istom mesecu 1956 g., porast kratkoročnih kredita krajem prvog polugodišta 1957 g., za ukupno oko 123 milijarde dinara, pretstavlja dosada najveći porast ukupno odobrenih kredita u ovom godišnjem periodu.

Dinamiku kretanja odobrenih kratkoročnih kredita pokazuju sledeći podaci u pojedinim mesecima 1956 g. i 1957 g. u odnosu na stanje u decembru prošle godine:

(U milijardama dinara)

	1956 u odnosu na decembar 1955		1957 u odnosu na decembar 1956	
Januar	—	6,8	+	14,4
Februar	+	4,2	+	35,7
Mart	+	18,7	+	61,3
April	+	52,2	+	88,3
Maj	+	71,7	+	109,4
Jun	+	109,3	+	123,0

Od ukupnog porasta kratkoročnih kredita za prvih šest meseci 1957 g., na privredu otpada 99,6 milijardi dinara, odnosno 81%, na državne organe 12,1 milijardi dinara i potrošačke kredite 10,3 milijardi dinara ukupnog povećanja kredita.

Tržište i cene

Opštu situaciju na tržištu u prvom polugodištu 1957 godine karakteriše visoka tražnja kao rezultat znatnog porasta novčanih sredstava namenjenih svim vidovima potrošnje. Visoka tražnja pokrivena je značajnim prilivom robnih fondova iz domaće proizvodnje i uvoza. U ovom periodu visoka tražnja nije prevazišla priliv robnih fondova iako je apsorbovala najveći njihov deo. Ukupne zalihe su imale blag porast, a zalihe potrošne robe i sredstava rada su smanjene.

Visoka tražnja i znatno povećana potrošnja imale su u prvom polugodištu 1957 g. uticaja na cene poljoprivrednih proizvoda (tj. na sektoru tržišta gde je tražnja normalno najintenzivnija), dok su cene industrijskih proizvoda uglavnom bile stabilne.

Porast otkupnih cena poljoprivrednih proizvoda u prvih pet meseci 1957 g. mnogo je jače izražen nego u istom periodu 1956 godine. To pokazuju sledeći indeksi:

	Januar	Februar	Mart	April	Maj
Opšti indeks otkupnih cena	105	106	104	105	110
U tome:					
Žitarice	111	113	111	109	108
Povrće	145	146	128	118	125
Stoka	99	99	98	99	100
Alkoholna pića	115	113	110	110	114

U kretanju maloprodajnih cena poljoprivrednih proizvoda do aprila 1957 g. nije bilo značajnijih promena. Ali u maju i junu 1957 g. i u kretanju ovih cena ispoljavaju se slične tendencije kao u kretanju otkupnih cena.

Opšti indeks maloprodajnih cena poljoprivrednih proizvoda bio je:

	Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun
Prema decembru 1956	99	98	98	99	104	104
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	105	100	99	99	103	102

U toku celog polugodišta 1957 g. održao se dosta stabilan nivo cena industrijskih proizvoda:

	Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun
Proizvođačke cene industrijskih proizvoda:						
Prema decembru 1956	101	101	101	101	101	101
Prema istom mesecu u prethodnoj god.	97	96	96	96	96	96
Maloprodajne cene industrijskih proizvoda:						
Prema decembru 1956	100	100	100	100	100	100
Prema istom mesecu u prethodnoj godini	100	100	99	99	100	100

Cene usluga u prvom polugodištu 1957 g. ispoljavale su tendenciju porasta (mada u poslednjim mesecima znatno ublaženu):

	Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun
Indeks cena usluga:						
Prema decembru 1956	101	101	101	102	102	102
Prema istom mesecu u prethodnoj god.	111	108	106	106	105	104

Visoka tražnja imala je u prvom polugodištu vidniji odrazaj na povećanje cena poljoprivrednih proizvoda, dok je nivo cena industrijskih proizvoda uglavnom bio stabilan.

V. C.

INDUSTRIJA NAMEŠTAJA

Izgradnjom novih, rekonstrukcijom postojećih objekata i prerastanjem većih i srednjih zanatskih preduzeća u industrijska, proizvodnja industrije nameštaja je brzo rasla. U 1956 g. je proizvedeno oko 160 hiljada garnitura kućnog nameštaja, oko 1.180 hiljada komada savijenog nameštaja i oko 100 hiljada komada kancelariskog i školskog nameštaja. Vrednost ove proizvodnje iznosila je približno dvanaest milijardi dinara (po prodajnim cenama proizvođača). U 1956 g. ona je oko osam puta veća nego pre rata¹.

Visoki porast proizvodnje nameštaja povoljno je uticao na promenu strukture drvne industrije. Udeo proizvodnje nameštaja u ukupnoj drвноj industriji iznosio je u 1956 g. 12% prema 2% u 1939 godini.

Takvo povećanje proizvodnje nameštaja je omogućilo njegov veliki izvoz. Sa ostvarenih 4,4 miliona \$ izvoza u 1956 g. nameštaj je postao jedan od značajnih artikala izvoza drvne industrije (preko 7%), pa i ukupnog izvoza (1,4%), dok je pre rata bio beznačajan.

Proširenjem industrije nameštaja povećan je osetno broj zaposlenih. U proizvodnji nameštaja i stolarije u 1956 g. bilo je zaposleno preko pedeset hiljada radnika, što predstavlja oko 3% od ukupnog broja zaposlenih u društvenom sektoru privrede.

Sirovinska baza

Proizvodnja nameštaja počiva isključivo na domaćoj sirovini: rezanoj građi četinaru, bukve, hrasta, jasena, topole i drugih vrsta, zatim na šper, panel i lesnit pločama i najširem asortimanu furnira (orah, hrast, jasen, javor, brest, bukva, voćkarice i drugo).

U proseku 1955/1956 g.² za ukupnu proizvodnju u industriji nameštaja utrošeno je prosečno godišnje oko 40 hiljada m³ furnira i drvnih ploča i oko 100 hiljada m³ rezane građe. Ova količina čini oko 60% proizvodnje furnira i drvnih ploča³ i samo oko 5% ukupne proizvodnje rezane građe u tim godinama. U ukupnom bilansu rezane građe industrija nameštaja predstavlja neznatnog potrošača, dok je u bilansu furnira i drvnih ploča glavni potrošač.

Osnovnu sirovinu za proizvodnju savijenog i sitnog komadnog nameštaja (vrtne i dečje stolice, televiziski stočići, naslonjače za odmor i slično) i priličan deo sirovina za proizvodnju ostalog nameštaja čini bukova rezana građa. Proizvodnja bukove rezane građe je u stalnom porastu (u 1952 g. 260 hiljada m³, u 1954 g. 315 hiljada m³ i u 1956 g. 414 hiljada m³).

Relativno nerazvijena proizvodnja drvnih ploča, naročito panel ploča i nedostatak proizvodnje iverastih ploča oseća se u proizvodnji furniranog nameštaja (sobni, kombinovani, kancelariski i drugi nameštaj od panel, šper i drugih ploča).

Ulaganjem znatnih sredstava posle rata, omogućeno je da se više nego utrostruči proizvodnja drvnih ploča i furnira (tabela 1).

¹ Pre rata vodeće mesto u proizvodnji nameštaja je pripadalo zanatstvu. Industrija nameštaja je bila tek u početnoj fazi razvoja. U 1939 g. u industrijskom sektoru je proizvedeno oko 14 hiljada garnitura kućnog nameštaja, oko 250 hiljada komada savijenog nameštaja (stolice za kancelarije, stanove i drugo od bukovog savijenog masivnog drveta sa sedištim od bukovog šperovanog drveta ili tapacirane, kinofotelje, vešalice za odelo i sl.) i oko 30 hiljada komada kancelariskog i školskog nameštaja.

² Prethodni podaci Udruženja drvne industrije Jugoslavije.

³ Drvne ploče su takođe artikal potrošnje u zanatstvu, građevinarstvu, armiji, izvozu i drugom.

Tabela 1

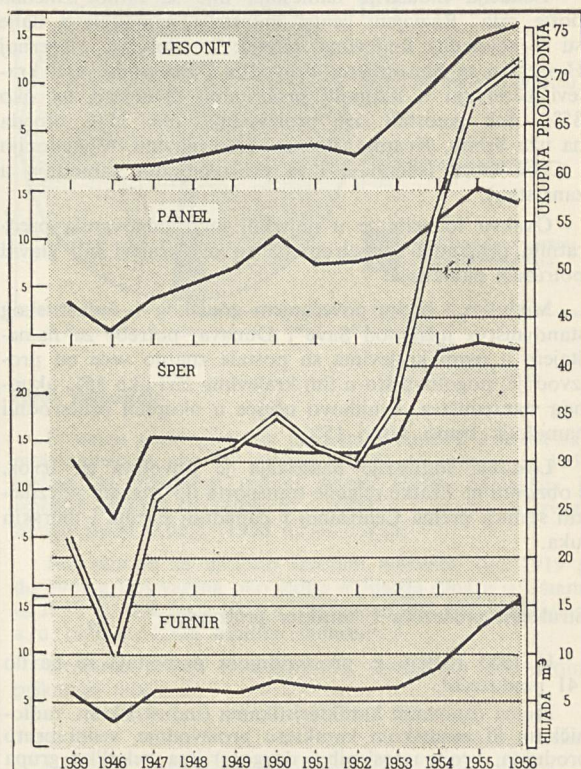
(U hiljadama kubnih metara)

	Furnir	Šper	Panel	Lesonit	Ukupno ploče
1939	5,1	13,3	3,0	—	21,4
1946	3,0	6,7	0,7	1,4	11,8
1956	15,6	24,7	14,1	16,1	70,5

Grafikon 1

PROIZVODNJA DRVNIH PLOČA

(U hiljadama kubnih metara)

Izgradnja kapaciteta

U industriju nameštaja investiralo se na razne načine. Posle rata podignuta su dva značajna objekta: Tvornica pohištva u Novoj Gorici (najveće preduzeće kućnog nameštaja u Jugoslaviji i jedna od većih fabrika u Evropi) i Tvornica pohištva »Brest« u Cerknici (nešto manjih razmera). Prva je počela sa proizvodnjom u 1950, a druga u 1956 godini. Veliki industrijski objekti za proizvodnju nameštaja, Tvornica savijenog nameštaja »Florijan Babić« u Varaždinu i Fabrika kućnog nameštaja »Žarko Zrenjanin« u Zrenjaninu, poslednjih godina znatno su prošireni i modernizovani. Tvornica savijenog nameštaja »Stol« u Duplici pri Kamniku i Tvornica kućnog nameštaja u Novoj Gradiški, koje su u prošlom ratu bile najvećim delom porušene, kao i Tvornica savijenog nameštaja u Vrbovskom, Tvornica kućnog nameštaja u Zagrebu i Tvornica savijenog nameštaja »Ivo Marinković« u Osijeku, proširile su isto tako kapacitete.

Ostala industrija nameštaja, sa pogonima srednjih i manjih kapaciteta, nastala je pretvaranjem privatnih zanatskih preduzeća u društvena industrijska preduzeća ili koncentracijom malih i srednjih zanatskih radionica u više industrijskih preduzeća. Sa ovakvom preorijentacijom izvršeno je i proširenje kapaciteta.

Pored toga, jedan broj drvnoindustrijskih preduzeća preorijentisao se sa proizvodnje stolarije na proizvodnju nameštaja, a izvestan broj pilanskih kombinata uveo je

proizvodnju nameštaja, koristeći slobodne građevinske prostore ili gradeći nove.

Sadašnja prosečna vrednost mašina u industriji nameštaja iznosi oko 50% od nabavne vrednosti.

Stalnim usavršavanjem proizvodnje, uvođenjem kooperacije i specijalizacije u jednom broju preduzeća, proširenjem građevinskih objekata, nabavkom novih mašina kapaciteti industrije nameštaja se stalno povećavaju. U odnosu na stanje pre rata oni su se povećali za šest do osam puta. Međutim, kapaciteti jednog broja preduzeća još nisu potpuno iskorišćeni.

Lokacija industrije nameštaja nije se bitno izmenila posle rata. Razvijeni centri industrije nameštaja i dalje su u severnim krajevima zemlje: u Sloveniji, severnoj Hrvatskoj sa Slavonijom, Vojvodini i Beogradu. Ovi krajevi učestvuju u ukupnoj proizvodnji nameštaja sa oko 85%, dok preostali deo proizvodnje, oko 15%, otpada na užu Srbiju, Kosmet, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Crnu Goru (slično je i sa proizvodnjom nameštaja u zanatstvu).

Ovakva lokacija je u najvećoj meri odgovarala predratnim prilikama s obzirom da su ovi krajevi bili glavni potrošači nameštaja.

Međutim, s brzim povećanjem gradskog i industriskog stanovništva južno od Save i Dunava, potrebe za nameštajem u ovim krajevima su postale znatno veće od proizvodnje, pogotovu što u tim krajevima živi oko 55% ukupnog stanovništva, a njihovo učešće u ukupnoj proizvodnji nameštaja iznosi samo 15%.

Lokacija industrije nameštaja je povoljna za izvoz, s obzirom na kratke relacije transporta do izlaznih železničkih stanica prema Centralnoj i Zapadnoj Evropi i morskih luka.

Struktura preduzeća i karakter proizvodnje

U 1955 i 1956 g. proizvodnjom nameštaja se bavilo 141 preduzeće⁴.

Prema osnovnim karakteristikama (industriskom, radioničkom ili zanatskom karakteru proizvodnje, visini bruto produkta, broju uposlenih i drugom) ima nekoliko grupa preduzeća industrije nameštaja⁴:

četiri preduzeća koja proizvode savijeni nameštaj: »Stol« u Duplici pri Kamniku, »Florijan Babić« u Varaždinu, »Ivo Marinković« u Osijeku i Tvornica savijenog nameštaja u Vrbovskom. Ova preduzeća daju ukupnu proizvodnju savijenog nameštaja u zemlji, ona su industriskog karaktera i u velikoj meri su specijalizovana. Vrednost proizvedenog nameštaja svakog od ovih preduzeća kreće se od 300 do 800 miliona dinara godišnje. Sva četiri preduzeća spadaju u najznačajnije izvoznike nameštaja. U ukupnom izvozu nameštaja učestvuju sa preko 40% (preko 60% svoje proizvodnje daju za izvoz);

četiri preduzeća kućnog nameštaja: Tvornica pohištva u Novoj Gorici i tvornice kućnog nameštaja u Novoj Gradiški, Zagrebu i Zrenjaninu. Ova preduzeća zajedno sa četiri preduzeća savijenog nameštaja iz prve grupe daju oko jedne trećine ukupne proizvodnje nameštaja Jugoslavije. Ona su industriskog karaktera i u velikoj meri specijalizovana za proizvodnju kućnog nameštaja. Vrednost proizvodnje svakog od ovih preduzeća se kreće od 300 do 800 miliona dinara godišnje. Sva četiri preduzeća spadaju u najznačajnije izvoznike kućnog nameštaja. U ukupnom izvozu nameštaja učestvuju sa preko 20% (oko 20% do 50% svoje proizvodnje daju za izvoz);

dvadeset i tri preduzeća kućnog nameštaja koja daju nešto preko jedne trećine proizvodnje nameštaja u Jugoslaviji. Vrednost proizvodnje svakog od ovih preduzeća

kreće se od 100 do 300 miliona dinara godišnje. Ova preduzeća su radioničkog, izuzetno industriskog karaktera. Najveći broj ovih preduzeća izašao je iz zanatskog načina proizvodnje, većina je usmerena na specijalizaciju u proizvodnji i osposobljena (ili se može osposobiti) za industrisku proizvodnju. Preduzeća ove grupe daju nešto preko 20% ukupnog izvoza nameštaja. Ova preduzeća su raspoređena, prema visini proizvodnje u 1955 g., ovako: »Budućnost«, Subotica; »Oprema«, Maribor; Tovarna pokućstva, Maribor; »20 oktobar«, Beograd; »Gaj«, Pančevo; »Napredak«, Novi Sad; »Alija Alijagić«, Sarajevo; »Treska«, Skopje; »Drina«, Foča; »Savinja«, Celje; »1 Novembar«, Sremska Mitrovica; »Todor Dukin«, Beograd; »Drina«, Vrbas; »Dunav«, Apatin; »Hrast«, Čakovec; »Borovik«, Osijek; »Srem«, Indija; »Umetnost«, Bačka Palanka; Drvno industrisko preduzeće Delnice; »M. Šavrić«, Zagreb; »Brest«, Cerknica; Tovarna pokućstva, Podmelec i »Gradimir«, Beograd;

sto deset preduzeća koja drže nešto ispod preostale trećine proizvodnje nameštaja u Jugoslaviji. Preduzeća ove grupe umnogome se razlikuju od većine preduzeća treće, a naročito prve i druge grupe. Vrednost godišnje proizvodnje preduzeća ove grupe je ispod 100 miliona dinara. Karakter proizvodnje je vrlo različit: zanatski, radionički i industriski. Preduzeća ove grupe učestvuju u ukupnom izvozu nameštaja sa nešto ispod 20%.

Kadrovi

U 1955 g. u drvnoj industriji bilo je zaposleno ukupno 73,4 hiljade lica, od toga radnika 66,3 hiljada i službenika 7,1 hiljada (učenika u privredi bilo je u 1955 g. 3,8 hiljade). Na industriju nameštaja otpadalo je oko 25% ili 16,5 hiljada radnika i 1,4 hiljada službenika (učenika u privredi bilo je 2,1 hiljade).

Pitanje kadrova u zanatstvu za preradu drveta je od naročitog značaja za proizvodnju nameštaja. Od 68,6 hiljada ukupno zaposlenih na ovom sektoru prerade drveta (prema popisu zanatskih radnji iz 1954 g.) u stolarskim zanatskim preduzećima i radnjama koje se bave proizvodnjom nameštaja i uslugama bilo je 45,3 hiljada ili 66% (učenika u privredi bilo je 12,6 hiljada). Prema tome, u proizvodnji nameštaja zaposleno je nešto preko pedeset hiljada ili oko 3% ukupno zaposlenih u društvenom sektoru privrede.

Stručni rukovodeći kadar školuje se na drvarskim otcemica na šumarskim fakultetima u Zagrebu i Beogradu i srednjim drvarskim tehničkim školama u Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Virovitici. Ove škole pohađalo je u 1956 g. 580 učenika.

Oko 200 radnika posećivalo je u 1956 g. dvogodišnje majstorske škole za visokokvalifikovane radnike, u Ljubljani, Zagrebu, Mostaru i Novom Sadu.

Pripremanje za kvalifikovane radnike putem organizovanog školovanja sprovodi se u trogodišnjim industriskim školama u Beogradu, Sarajevu, Novoj Gorici, Splitu, Novoj Gradiški, Ravnoj Gori i Titogradu. Ove škole pohađalo je u 1956 g. oko 560 radnika.

U svakom mestu koje ima razvijeniju drvenu industriju ili zanatstvo za preradu drveta postoje škole učenika u privredi drvarskog smera, u kojima se osposobljavaju mladi kadrovi za kvalifikovane radnike. U mestima sa manje razvijenom drvnom industrijom ili drvoprerađivačkim zanatstvom školovanje se sprovodi u mešovitim školama učenika u privredi.

Program za uzdizanje stručnih kadrova u drvnoj industriji koji je izradilo Udruženje drvne industrije Jugoslavije predviđa da se u narednom periodu broj učeničkih mesta u srednjotehničkim majstorskim i industriskim školama poveća od 1.300 na oko 4.000.

⁴ Prema podacima Udruženja Drvne industrije Jugoslavije.

Proizvodnja nameštaja i unutrašnje tržište

Porast proizvodnje nameštaja posle rata prikazan je u tabeli 2.

Tabela 2*

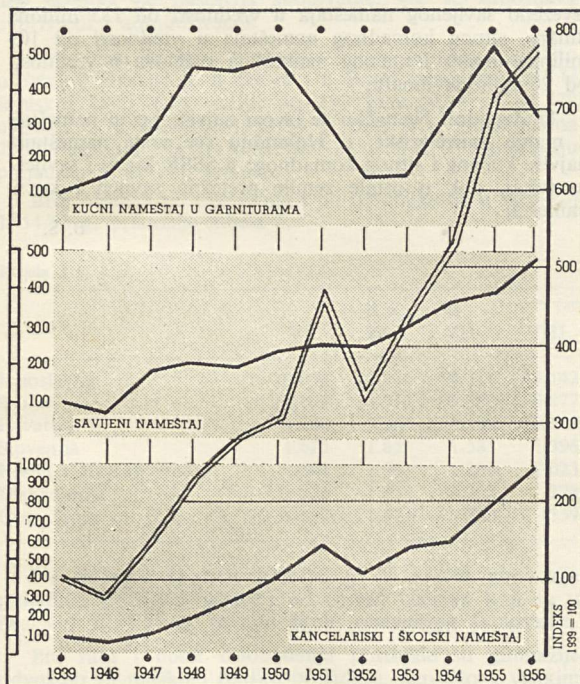
Godina	Nameštaj				Indeks porasta
	Kućni 1000 gar- nitura	Savijeni 1000 komada	Kancela- riski i školski	Svega mlrd. dinara	
1939	16	250	29	1,5	100%
1946	12	190	43	1,2	80%
1956	159	1.178	101	11,8	787%

* Podaci Udruženja drvne industrije Jugoslavije, obrađeni na osnovu podataka Saveznog zavoda za statistiku.

Proizvodnja nameštaja je već u 1947 g. premašila predratnu proizvodnju i brzim tempom rasla sve do 1952 godine. Međutim, u toj godini dolazi do pada proizvodnje. To je posledica prelaska na slobodno formirane više cene, smanjene kupovne moći potrošača u zemlji u vezi s nerodnom godinom, nerazvijenog izvoza i uvođenja administrativnih ograničenja za kupovinu kancelariskog nameštaja. U 1952 g. preduzeća industrije nameštaja počinju da prilagođavaju asortiman i kvalitet zahtevima tržišta. Posle 1952 g. dolazi do ponovnog i dosta brzog porasta proizvodnje. U 1956 g. proizvodnja je za oko osam puta veća nego u 1939 godini.

Grafikon 2

INDEKS PORASTA PROIZVODNJE NAMEŠTAJA*

* Podaci Udruženja drvne industrije Jugoslavije, obrađeni na osnovu podataka Saveznog zavoda za statistiku.

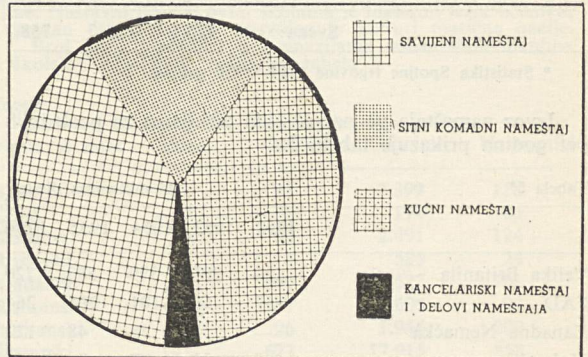
Kapaciteti industrije nameštaja naročito srednjih i velikih preduzeća bili su iskorišćeni gotovo u potpunosti sem u 1952 godini. Ali i pored toga industrija nameštaja nije mogla zadovoljiti potrebe zemlje. Zbog toga su zanatska preduzeća i radnje društvenog i privatnog sektora proizvodili za domaće tržište.

Do 1952 g. ukupna proizvodnja industrije nameštaja, sem manjih količina savijenog nameštaja, realizovana je na domaćem tržištu. Ali već u 1956 g. izvozi se oko 60% savijenog nameštaja, oko 20% kućnog nameštaja i oko 90% komadnog sitnog nameštaja.

Poslednjih godina proizvodi se i savremeni nameštaj. Raniji asortiman standardnih orahovih furniranih spavaćih i radnih soba u garniturama, kuhinja od masivnog drveta, savijenih drvenih stolica i manjih količina nameštaja u delovima obogaćuje se novim artiklima. Proizvodi se nameštaj lakih dimenzija, furniran svetlijim vrstama drveta, »Rex«-stolice, tapacirani komadni nameštaj.

Grafikon 3

STRUKTURA IZVOZA GLAVNIH VRSTA NAMEŠTAJA U 1956 G.*

* Statistika Spoljne trgovine 1952—1956 godine.

Izvoz nameštaja

Prosečni godišnji izvoz nameštaja između dva svetska rata iznosio je oko 50 miliona dinara po cenama iz 1955 godine. U ukupnom izvozu drveta učešće nameštaja je iznosilo samo 0,3% (1956 g. — 7%), a u ukupnom izvozu zemlje ispod 0,06% (1956 g. — 1,4%).

Pre rata je za ukupno izvezeni nameštaj (od 1919 g. do 1940 g.) ostvarena oko jedna milijarda dinara u cenama iz 1955 g., dok je u 1955 g. ostvareno 943 miliona dinara, a u 1956 g. 1.326 miliona dinara.⁵

Kretanje izvoza nameštaja za poslednjih pet godina prikazuje tabela 3.

Tabela 3*

(U milionima dinara)

	1952	1953	1954	1955	1956
Savijeni nameštaj	171	198	290	426	506
Sitni komadni nam.	—	84	141	176	253
Kućni nameštaj	60	69	181	301	502
Kancelar. nameštaj	—	3	—	20	34
Delovi nameštaja	2	23	34	20	31
Svega	233	377	646	943	1.326
Indeks porasta	100%	161%	280%	406%	562%

* Statistika Spoljne trgovine 1952—1956 godine.

Izvoz nameštaja u 1956 g. povećao se za oko šest puta u odnosu na 1952 godinu. Prosečni godišnji porast izvoza veći je od ostvarenog izvoza u 1952 godini.

Sve do 1956 g. savijeni nameštaj je činio oko polovinu vrednosti izvoza nameštaja. Izvoz kućnog nameštaja dostiže u 1956 g. iznos od pola milijarde dinara i izjednačuje se sa izvozom savijenog nameštaja. Izvoz sitnog komadnog nameštaja (televizijskih stočića, vrtnih, sportskih, dečjih i sličnih stolica i dr.), koji je počeo da se ostvaruje tek 1953 g., dostiže u 1956 g. 250 miliona dinara. Struktura izvoza ovih dveju grupa nameštaja za poslednje tri godine prikazana je u tabeli 4.

⁵ Ostvarene izvozne cene u posleratnom izvozu date su na baz 1 \$ = 300 dinara.

Tabela 4* (U milionima dinara)

	1954	1955	1956
Savijeni nameštaj	290,0	426,0	506,0
Televizijski stočići	20,0	59,6	86,6
»Ostali« komadi	17,0	51,6	97,4
Stolice za ležanje	54,6	24,2	47,2
Vrtne stolice	16,9	21,1	14,8
Dečje stolice	26,6	19,2	6,7
Svega:	425,1	601,7	758,7

* Statistika Spoljne trgovine 1954—1956 godine.

Izvoz nameštaja po najvažnijim zemljama za poslednjih pet godina prikazuje tabela 5.

Tabela 5* (U milionima dinara)

	1952	1953	1954	1955	1956
Velika Britanija	124	206	379	583	720
SAD	57	61	101	205	264
Zapadna Nemačka	—	2	38	48	122
Holandija	7	22	48	35	60
SSSR	—	—	—	—	82
Ostale evropske zemlje	20	29	39	24	34
Bliski Istok	8	30	28	27	24
Severna Afrika	13	24	13	12	11
Ostale zemlje	2	—	3	10	9
Svega	231	374	649	944	1.326

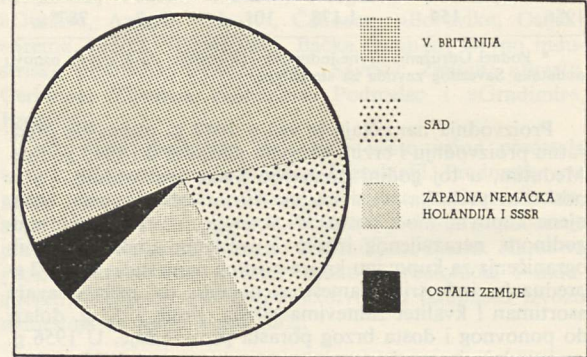
* Statistika Spoljne trgovine 1952—1956 godine.

Najveći kupac nameštaja je Velika Britanija sa 54%, zatim SAD sa 20%, Zapadna Nemačka, Holandija i SSSR sa 20%, što ukupno čini 94% od ukupnog izvoza nameštaja u 1956 godini. U ostale 23 zemlje izvezeno su manje količine.

U Veliku Britaniju se izvoze gotovo sve vrste nameštaja. U 1956 g. u ovu zemlju je izvezeno savijenog nameštaja u vrednosti od 302 miliona dinara, kućnog nameštaja u vrednosti od 264 miliona dinara, sitnog komadnog nameštaja za 130 miliona dinara, kancelariskog nameštaja i delova za 24 miliona dinara. Udeo izvoza Jugoslavije u uvozu nameštaja Velike Britanije iznosi oko 40%, te sa takvim učešćem Jugoslavija pretstavlja najznačajnijeg inostranog prodavca na tržištu nameštaja Velike Britanije.

Grafikon 4

STRUKTURA IZVOZA NAMEŠTAJA PO NAJVAŽNIJIM ZEMLJAMA U 1956 G.*

* Statistika Spoljne trgovine 1952—1956 godine.

U SAD se uglavnom izvoze dve vrste nameštaja — savijeni i sitni komadni nameštaj. U 1956 g. u SAD je izvezeno savijenog nameštaja u vrednosti od 135 miliona dinara, sitnog komadnog nameštaja u vrednosti od 103 miliona dinara i kućnog nameštaja i delova u vrednosti od 26 miliona dinara.

U Zapadnu Nemačku se izvozi najviše kućni nameštaj, a manje kancelariski; u Holandiju sve vrste nameštaja, najviše kućnog i sitnog komadnog; u SSSR kućni i savijeni nameštaj, dok u ostale zemlje pretežno savijen i kućni nameštaj.

B. S.

GIMNAZIJE

Gimnazije kao srednje škole pružaju učenicima opšte obrazovanje potrebno za dalje školovanje na univerzitetima i visokim školama.

Posle rata¹ postojale su niže i više (potpune i nepotpune) i klasične gimnazije. U novim uslovima proširenja mreže škola, obezbeđenog dečjeg dodatka i drugih povoljnih uslova, omladini svih društvenih slojeva u Jugoslaviji otvorene su široke mogućnosti za školovanje u srednjim i višim školama.

Gimnazija je do nedavno bila jedina škola koja je omogućavala učenicima upis na univerzitete. Gotovo svi svršeni učenici gimnazije upisivali su se na univerzitete i visoke škole. U tom smislu je naročito karakteristična školska 1952/53 g. kada se od 7.973 maturanta iz školske 1951/52 g. na univerzitet upisalo 7.407 ili blizu 93%.

Odlukom Saveznog izvršnog veća o pravu upisa svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete² gimnazija prestaje da bude jedina škola koja omogućuje učenicima studije na univerzitetima i visokim školama (vidi »Stručne škole«, »Jugoslavenski pregled«, maj 1957, str. 249).

Ali, dok učenici koji su završili gimnaziju mogu nastaviti školovanje na svim fakultetima i visokim školama, učenici sa završenom srednjom stručnom školom imaju pravo upisa samo na određene fakultete.

Gimnazija je, uglavnom, pripremna škola za fakultet, ali je za izvestan, manji broj učenika i završna škola. Taj deo učenika ne nastavlja školovanje, već se zapošljava u privredi i administraciji.

Posle rata je broj gimnazija bio u porastu, naročito u Srbiji i Hrvatskoj, a delom i u Bosni i Hercegovini. U školskoj 1945/46 g. radile su 193 gimnazije³ sa 44.579 učenika, a u školskoj 1953/54 g. bilo je u gimnazijama 77.586 učenika. Na kraju školske 1955/56 g. 271 gimnaziju pohađalo je 88.311 učenika.

Broj učenika po razredima i po republikama u školskoj 1954/55 g. prikazuje tabela 1.

Tabela 1

	Razred			
	V	VI	VII	VIII
Jugoslavija	30.049	25.316	18.311	13.142
Srbija	15.739	13.067	9.296	6.277
Hrvatska	6.260	5.064	4.086	3.309
Slovenija	1.623	1.851	1.581	1.396
Bosna i Hercegovina	2.508	1.961	1.296	1.023
Makedonija	2.226	1.952	1.312	778
Crna Gora	1.693	1.421	740	359

Na početku školske 1955/56 g. V razred gimnazije pohađalo je 26.090 učenika od 64.984 učenika koji su u školskoj 1954/55 g. završili školu obaveznog školovanja.

Pre rata i posle oslobođenja postojale su gimnazije odvojeno za mušku i žensku omladinu, naročito u velikim gradovima. Poslednjih godina u svim gimnazijama uvedena je mešovita gimnazija.

U skladu sa razvojem nacionalnih kultura povećava se broj gimnazija nacionalnih manjina. Tabela 2 prikazuje broj ovih škola i učenika pre rata i u školskoj 1954/55 godini.

¹ Pre rata samo učenici sa završenom gimnazijom i višim tečajnim ispitom mogli su se upisivati na fakultet. Gimnazija je bila najmasovnija škola za omladinu uzrasta od 15—19 godina. Dok je u 1938/39 g. bilo 205 gimnazija (potpunih i nepotpunih) sa 125.098 učenika, srednjih stručnih škola je bilo svega 55 sa 10.979 učenika, a nižih stručnih škola 770 sa 69.872 učenika.

² »Službeni list FNRJ«, br. 26/55 g.

Uračunate su i klasične gimnazije.

Tabela 2

Školska godina	Škole	Odeljenja	Učenici*	Nastavnici
1938/39	8	46	1.624	252
1954/55	312	1.538	45.855	2.361

* Podaci se odnose na učenike nižih i viših razreda gimnazije, odnosno viših razreda osmoletke.

Pre rata su postojale gimnazije samo za pripadnike slovačke, mađarske, rumunske i nemačke nacionalne manjine. Posle oslobođenja otvorene su nove gimnazije za decu bugarske, češke, rusinske, italijanske, šiptarske i turske nacionalne manjine. Nastavni jezik u ovim školama je maternji jezik učenika, a znatan deo programa posvećen je kulturi matične nacije. Broj škola i učenika u gimnazijama nacionalnih manjina u školskoj 1954/55 g. prikazuje tabela 3.

Tabela 3

Nastavni jezik	Škole	Odeljenja	Učenici	Nastavnici
Bugarski	16	92	2.399	118
Češki	2	6	174	16
Slovački	14	69	2.491	124
Rusinski	3	17	585	28
Mađarski	75	489	16.527	791
Rumunski	16	57	1.608	98
Italijanski	17	96	1.946	200
Šiptarski	147	623	17.915	858
Turski	22	89	2.210	128

Upis u gimnazije i školovanje

U početni, V razred mogu se upisivati svi učenici koji su završili obavezno osmogodišnje školovanje, a nisu stariji od 17 godina. U Srbiji i Sloveniji učenici se upisuju u V razred gimnazije posle položenog prijemnog ispita, a u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Crnoj Gori posle završenog tečajnog ispita (male mature). U Hrvatskoj se upis u gimnazije obavlja bez ispita (ukinut je niži tečajni ispit, a prijemni ispit nije ni postojao).

Školovanje u gimnaziji traje četiri godine.

Dužina školovanja u gimnaziji znatno se menjala. U prvim godinama posle rata učenici su posle položenog IV razreda osnovne škole završavali četiri razreda niže i četiri razreda više gimnazije. Kasnije je to izmenjeno u tri razreda niže i pet razreda više gimnazije, dok od školske 1948/49 g. školovanje u gimnaziji traje četiri godine (od V — VIII razreda — viši razredi).

Poslednjih godina, usled ekonomsko-društvenih promena, razvoja mreže stručnih škola i njihovog mesta u novom školskom sistemu, gimnazija gubi dominantan položaj. Uvođenjem obaveznog osmogodišnjeg školovanja (vidi »Obavezno školovanje«, »Jugoslavenski pregled«, jun 1957, str. 297), gimnazija postaje četvorogodišnja škola drugog stupnja (od V—VIII razreda). Osnivanjem osmogodišnjih škola obaveznog školovanja postepeno se ukidaju niži razredi gimnazije, tako da u školskoj 1955/56 g. prevladaju gimnazije kao četvororazredne srednje škole. Međutim, još uvek postoje i osmorazredne gimnazije. Klasične gimnazije imaju takode osam razreda — od I do VIII.

Posle završenog osmog razreda gimnazije, učenici polažu viši tečajni ispit. Viši tečajni ispit se sastoji iz pismenog i usmenog dela. Pismeni se polaže iz srpskohrvatskog i jednog stranog živog jezika i matematike. Usmeni ispit se polaže iz srpskohrvatskog jezika (u gimnazijama nacionalnih manjina maternji jezik učenika), stranog živog jezika iz koga je kandidat polagao pismeni ispit (u gimnazijama nacionalnih manjina srpskohrvatski jezik), zatim iz istorije, matematike i fizike.

Nastava i ocenjivanje učenika

Nastava se izvodi prema nastavnim planovima i programima koje donose saveti za školstvo narodnih republika.

Izučavanju opšte i nacionalne istorije i jugoslovenske i svetske književnosti prilazi se sa naučnog stanovišta. Posvećuje se znatna pažnja filozofiji, naročito dialektičkom i istoriskom materijalizmu. Uvodi se izučavanje Ustava, tj. osnove državnog i društvenog uređenja. Da bi vaspitni uticaj škole bio što svestraniji i efikasniji, uvedeni su i časovi društveno-moralnog vaspitanja. Prirodnim naukama posvećuje se posebna pažnja (povećava se broj časova iz fizike i hemije i uvodi učenje o evoluciji).

Nastavni programi u klasičnim gimnazijama ne razlikuju se bitno od programa u gimnazijama. Nekim predmetima (matematici i dr.) određuje se manji broj časova u korist časova iz klasičnih jezika.

U programima gimnazija nacionalnih manjina velika pažnja posvećena je izučavanju istorije, jezika i književnosti nacionalne manjine.

Nastavni planovi i programi nisu isti u svim republikama. Tako, naprimer, latinski jezik se uči 2 časa nedeljno i to: u Srbiji u VII i VIII razredu, u Bosni i Hercegovini u V, VI, VII i VIII razredu, a u Hrvatskoj u V i VI razredu. Geografija nije uneta u nastavni plan za VIII razred u Srbiji, a u Bosni i Hercegovini se predaje triput nedeljno; isto tako, u Hrvatskoj u VIII razredu ona se predaje jedanput nedeljno. Neki drugih, bitnijih razlika nema, jer se u svim republikama, uglavnom, uče ovi predmeti: srpskohrvatski jezik (u Sloveniji — slovenački, u Makedoniji — makedonski, ali se u ovim republikama uči i srpskohrvatski), dva živa strana jezika, latinski jezik, istorija, geografija, biologija, matematika, crtanje i fiskultura; od V razreda, fizika, hemija i od VI razreda vanarmisko vaspitanje. Nedeljni broj časova ne prelazi 30.

Nastavni plan, donet školske 1954/55 g. u Hrvatskoj razlikuje se od nastavnih planova drugih republika, a naročito u organizaciji nastave. Predmeti su podeljeni na četiri grupe: društvene nauke, prirodne nauke, strane jezike i fizički odgoj.

U mnogim gimnazijama, pored redovne nastave, sa učenicima se održavaju seminari, organizuju se vančasovne radne grupe učenika iz određenih predmeta i rad u laboratoriji. U pojedinim gimnazijama učenici odlaze u preduzeća, upoznaju se sa procesom proizvodnje i učestvuju u proizvodnom radu. Oni prisustvuju i sednicama radničkog saveta, narodnih odbora i dr.

Sistem ocenjivanja u gimnaziji isti je kao i u drugim školama (ocene od 1 do 5), s tim što je u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini raspon pozitivnih ocena od 2 do 5, dok je u ostalim republikama od 3 do 5. Učenici koji do kraja školske godine imaju iz svih nastavnih predmeta najmanju ocenu 3 (dobar) odnosno 2 (dovoljan), sa uspehom su završili razred. Oni učenici koji imaju iz jednog nastavnog predmeta 1 (rdav) ili 2 (slab) polažu popravni ispit iz tog predmeta. Učenici koji imaju slabu ili rdavu ocenu iz dva predmeta ponavljaju razred. Razred ponavljaju i učenici koji u avgustu ne polože popravni ispit.

Nastavni kadar

Nastavni kadar za gimnazije pripremaju filozofski i prirodnomatematički fakulteti (vidi »Visoka nastava«, »Jugoslavenski pregled«, mart 1957, str. 139). Nastavnika sa fakultetom još nema dovoljno. U nekim gimnazijama predaju nastavnici koji su završili samo višu pedagošku školu.

Broj nastavnika posle rata bio je nedovoljan. Jedan deo nastavnika i profesora poginuo je u ratu, a neki su po oslobođenju ostali na raznim dužnostima van škole. Od 8.763 nastavnika u gimnazijama, koliko ih je bilo u školskoj 1940/41 g., ujesen 1945 g. za rad u školi se javilo 6.969 nastavnika, oko 2.000 manje. Prema popisu Saveznog zavoda za statistiku od 25.XI.1954 g., u srednjim školama opšteg obrazovanja bilo je 8.990 nastavnika.

Najviše nastavnika u nižim i višim razredima⁴ ima za matematiku (1.540), zatim srpski ili hrvatski jezik (1.481), istoriju (1.207), geografiju (1.187), biologiju (1.037), fiziku (879), fiskulturu (788), hemiju (654), predmete likovne umetnosti (613), nemački jezik (551), francuski jezik (533), slovenski jezik (479), filozofiju (440) itd.

Procenat nastavnika prema kvalifikacijama za pojedine predmete kreće se ovim redom: geologija (81,4%), latinski jezik (76,2%), engleski jezik (75,3%), istorija (72,9%), hemija (72,2%), geografija (71,1%), francuski jezik (69,7%), biologija (69,3%), fizika (66,6%) itd.

Fiskulturu u gimnaziji predaje 6,6% nastavnika sa završenom srednjom školom, 40,4% sa završenom srednjom školom, 3,2% s višom školom, 2,5% s fakultetom, a samo 47,3% su kvalifikovani nastavnici. Matematiku predaje 31,2% nastavnika koji imaju samo srednjoškolsko obrazovanje (uključujući i učiteljsku školu). Fiziku predaje 25,3% (od svih nastavnika toga predmeta) koji imaju srednjoškolsku spremu, ruski jezik 21,9%, nemački jezik 30,1%, francuski jezik 19,5%, geografiju 22,3%, istoriju 21,0%, biologiju 25,5%, a jezike nacionalnih manjina još veći broj: italijanski 42,1%, šiptarski 73,6%, turski 100%, rumunski 100%.

I pored povećanog nastavnog kadra, još uvek nema dovoljno nastavnika, naročito za fiziku, hemiju, matematiku i fizičko vaspitanje.

Broj časova za svaki predmet određuju saveti za školstvo narodnih republika. Nastavnici drže od 18 do 22 časa nedeljno.

Pored svojih redovnih časova i dužnosti u školi, nastavnici učestvuju i u organizovanju vanrazrednog i vanškolskog rada sa učenicima.

Udžbenici

Posle rata nije bilo dovoljno udžbenika za rad u gimnazijama. Preduzete su značajne mere da se stanje poboljša, tako da danas postoje udžbenici skoro za sve predmete. Nedostaju još potpuni udžbenici za izučavanje istorije književnosti naroda Jugoslavije, za nacionalnu istoriju, psihologiju, istoriju filozofije i za osnove društvenog i državnog uređenja.

Udžbenike odobravaju saveti za prosvetu narodnih republika. O izdavanju udžbenika staraju se posebna izdavačka preduzeća (»Znanje«, »Naša knjiga« i dr.).

Udžbenici se štampaju na nacionalnom jeziku odgovarajuće republike. Udžbenici za nacionalne manjine izdaju se takođe na maternjem jeziku, i njih ima danas sve više, mada je štampanje ovih udžbenika teže zbog malog tiraža.

Upravljanje gimnazijama

Gimnazijama se upravlja na osnovu Opšteg zakona o upravljanju školama, donetom aprila 1955 godine.

Gimnazije su u nadležnosti narodnog odbora sreza odnosno saveta za školstvo koji proučava i razmatra pitanja iz oblasti školstva i donosi odluke o njegovom unapređenju. Narodni odbor sreza obezbeđuje materijalna sredstva za škole, postavlja i razrešava nastavno osoblje itd.

U nadležnosti saveta za prosvetu sreza je školska inspekcija, koja se brine o unapređenju nastave, i u tom cilju obilazi škole i pruža pomoć nastavnom kadru.

Gimnazijama neposredno upravljaju organi koji se obrazuju u svakoj školi: školski odbor, nastavničko veće i direktor škole.

Školski odbor se bira na dve godine i sastoji se od 7—19 članova. Nadležnosti su iste kao i kod školskih odbora osnovnih škola (vidi »Obavezno školovanje«, »Jugoslavenski pregled«, jun 1957, str. 297). Razlika je u tome što u sastav školskog odbora gimnazije ulazi predstavnik zajednice učenika, koga učenici škole biraju tajnim glasanjem. U svim srednjim školama u cilju razvijanja inicijative, samostalnosti, svesne discipline i odgovornosti učenika za svoj rad i uspeh u školi, kao i aktivne pomoći nastavniciima u ostvarivanju zadataka škole, obrazuje se zajednica učenika i škole. Na sastancima zajednice učenici raspravljaju o svim pitanjima rada i života u školi. Razredna, odeljenska i školska zajednica učenika imaju svoje odbore, preko kojih ostvaruju saradnju sa razrednim odnosno nastavnimkim većem, direktorom i školskim odborom.

U gimnazijama deluje organizacija Narodne omladine, u koju se, prema Statutu, mogu učlaniti učenici odnosno učenice sa navršenih 15 godina. Ova organizacija u gimnazijama obuhvata skoro sve učenike koji imaju više od 15 godina. Organizacija Narodne omladine stara se o ideološko-političkom vaspitanju i kulturnom uzdizanju svojih članova, a zajednice učenika o što boljim rezultatima citavog nastavno-vaspitnog rada u školi (vidi »Narodna omladina Jugoslavije«, »Jugoslavenski pregled«, februar 1953, str. 73).

U gimnazijama se takođe, uz pomoć nastavnika i stručnjaka van škole, organizuju kulturno-umetnička društva, sportski klubovi, tehničke sekcije itd. Pored kulturno-umetničkih društava, društva za telesno vaspitanje »Partizan«, sportskih društava i raznih sekcija za tehničke delatnosti, u gimnaziji postoje i druge društvene organizacije kao Izvidnici i planinke, Crveni krst, Trezvenost, Planinari, Đački univerzitet i dr.

*

I pored znatnih rezultata koji su postignuti u razvoju gimnazija, gimnazije još uvek pružaju obrazovanje pretežno intelektualnog karaktera, usmereno u prvom redu na to da osposobi učenike za dalje školovanje na fakultetima. Znanje koje učenik stiče u gimnaziji ne osposobljava ga u dovoljnoj meri za praktično delovanje. Nastava je često verbalna, nedovoljno povezana sa društvenim praksom.

Pretstojeća reforma školstva novim nastavnim planom i organizacijom unutrašnjeg života i rada u gimnaziji treba da omogući učenicima sticanje šireg i dubljeg znanja iz prirodnih i društvenih nauka, usko povezanog sa opštim tehničkim i praktičnim obrazovanjem.

Iako gimnazija postepeno prestaje da bude jedini izvor kandidata za visoke škole i univerzitete, ona i dalje ostaje jedan od najpogodnijih oblika pripreme za školovanje na pravnim, filozofskim, prirodnomatematičkim, ekonomskim i medicinskim fakultetima).

M. S.

IZVORI:

Opšti zakon o upravljanju školama (»Službeni list FNRJ«, br. 39/52 g.); Školstvo u FNR Jugoslaviji 1945—1951 g.; Odluka o pravu upisa svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete (»Službeni list FNRJ«, br. 26/55 g.).

⁴ Podaci su uzeti iz elaborata »Stanje i razvoj gimnazija« Saveznog zavoda za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja, Beograd 1957 g., str. 30.

MUZEJI

Muzeji su posebne javne ustanove u Jugoslaviji¹, sa zadatkom da sakupljaju, naučno obrađuju i čuvaju umetničke i kulturno-istorijske starine i prirodnjačke retkosti i time deluju na prosvetčivanje i kulturno uzdizanje naroda.

Arheološki muzej u Splitu, osnovan 1818 g., prva je muzejska ustanova u Jugoslaviji. Do sredine XIX veka osnovano je još nekoliko muzeja, koji su se razvijali kao centralne muzejske ustanove za šire nacionalne teritorije. U Ljubljani je 1821 g. osnovan Narodni muzej, a 1844 g. Narodni muzej u Beogradu, dok su u Zagrebu 1846 g. osnovani Arheološki muzej i Prirodnjački muzej. Posle ovih prvih muzeja u većim gradovima osnivaju se muzeji i u manjim mestima, tako da je krajem XIX veka na teritoriji Hrvatske, Slovenije, Srbije i Bosne i Hercegovine postojalo 20 muzeja.

Najstarije muzejske ustanove najčešće su stvarane na inicijativu istaknutih nacionalnih i kulturnih radnika ili ljubitelja starina. Zahvaljujući postojanju tih muzeja i radu prvih muzejskih radnika u njima, sačuvano je bogato i dragoceno kulturno nasleđe jugoslovenskih naroda. Neki od ovih muzeja, kao Narodni muzej u Ljubljani i Narodni muzej u Beogradu, bili su matični muzeji iz kojih su se vremenom izdvajale pojedine zbirke, da bi se formirali novi muzeji specijalnog karaktera.

U vremenu od 1900 g. do 1945 g. stvaraju se mnogi muzeji specijalnog karaktera, kao što su: etnografski, prirodnjački, umetničke galerije, vojni muzeji i dr. Oko 70 muzejskih ustanova radilo je na prikupljanju i proučavanju kulturno-istoriskog i prirodnjačkog materijala. Ali mnoge muzejske zbirke su u toku dva svetska rata bile delimično ili potpuno uništene ili raznete, tako da je jugoslovensko kulturno nasleđe oštećeno i lišeno vrlo dragocenog materijala i dokumenata.

Razvoj muzeja posle oslobođenja

Posle oslobođenja zemlje 1945 g. stvoreni su veoma povoljni uslovi za osnivanje novih i rad postojećih muzeja. Zaštita spomenika kulture i prirodnih retkosti postala je posebna briga narodnih vlasti. Postojeći muzeji sređivali su svoje zbirke i nastojali da ih popune novim materijalom, a tamo gde muzeja nije bilo, organi vlasti i društvene organizacije bili su nosioci inicijative za sakupljanje kulturno-istorijske građe i formiranje novih muzejskih ustanova.

Znatno se povećao stručni muzejski kadar, naročito mlađi, što je doprinelo proširivanju rada na proučavanju muzejskih zbirki. Usled povećanih budžetskih sredstava, veliki broj muzeja preuzima obimnija iskopavanja i na taj način dolazi do dragocenog arheološkog materijala. U posleratnom periodu posvećena je posebna pažnja prosvetnoj delatnosti muzeja. Od ranijih muzeja, koji su bili pretežno depoi za čuvanje starina i naučni kabineti malobrojnih muzejskih stručnjaka, stvaraju se specijalizovane prosvetno-naučne ustanove.

Od 1945 g. do 1956 g. broj muzeja u Jugoslaviji se utrostručio, tako da danas postoje 242 aktivne muzejske ustanove. Muzejska mreža obuhvata čitavu zemlju.

Tipološke grupe muzeja

Delokrug rada svakog muzeja određen je prema stručnoj tematici koju tretira i teritoriji na kojoj se nalazi. Prema teritoriji na koju se proteže delovanje muzeja, muzeji mogu da prikazuju eksponate iz cele zemlje, pojedinih narodnih republika, autonomnih pokrajina i oblasti, kao i 10 manjih teritorijalnih ili gradskih područja.

¹ Tradicija sakupljanja i čuvanja kulturno-istorijskih vrednosti vrlo je stara kod jugoslovenskih naroda. Iz sačuvanih arhivskih dokumenata vidi se da je već u dalekoj prošlosti jugoslovenskog nacionalnog života bilo raznih zbirki predmeta od velike umetničke i materijalne vrednosti. To su bili proizvodi umetnika zanatlija, rađeni po narudžbini i za potrebe srednjovekovnih vladara i feudalaca.

Pored feudalaca, crkve i manastiri su imali u posedu bogate zbirke umetničkih vrednosti kao: slikane ikone, umetničke vezove, predmete u srebru i zlatu, povelje i knjige rukom pisane i ilustrovane, rezbarije u drvetu i kosti i dr. Za najstariju smatra se zbirka koja potiče iz XII veka i čuva se u srpskom manastiru Hilandar na Atosu u Grčkoj.

Muzeji u Jugoslaviji se raspoređuju u dve osnovne tipološke grupe: opšti ili kompleksni muzeji i specijalni muzeji.

Opšti ili kompleksni muzeji paralelno obrađuju više tema odnosno enciklopedijski prikazuju jednu određenu teritoriju. Takvi su: Zemaljski muzej u Sarajevu, Vojvođanski muzej u Novom Sadu, Muzej Slavonije u Osijeku, Muzej Kosova i Metohije u Prištini i svi tzv. zavičajni muzeji, tj. gradski ili mesni muzeji. Ovi muzeji imaju za cilj da pomoću muzejskih predmeta i druge dokumentacije kompleksno prikažu istoriska zbivanja i prirodne pojave na širem ili užem teritorijalnom području.

Specijalni muzeji obrađuju pojedinu temu iz oblasti umetnosti, materijalne kulture, istorije, tehnike i prirodnih nauka. Grupu specijalnih muzeja čine etnografski muzeji, umetničke galerije, muzeji primenjenih umetnosti, prirodnjački, arheološki, pozorišni, školski i istorijski muzeji, muzeji Narodnooslobodilačkog rata, tehnički muzeji, muzeji pomorstva. Ovoj grupi muzeja pripadaju i memorijalni muzeji, koji su posvećeni nekoj istaknutoj istoriskoj ličnosti ili značajnom istoriskom događaju.

U specifičnom položaju u odnosu na ovu grupaciju su dva najstarija i najveća jugoslovenska muzeja — Narodni muzej u Ljubljani i Narodni muzej u Beogradu. Ovi muzeji su po svojoj prvobitnoj koncepciji bili muzeji kompleksnog karaktera u najširem smislu i u dugom periodu svog postojanja kao takvi su se razvijali. Tokom vremena od njih se su odvajale posebne zbirke radi formiranja novih muzeja, zbog čega se njihova kompleksnost sužavala, a muzeji se orijentisali na užu i specijalan programski zadatak. Danas su ova dva muzeja, i pored izvesne kompleksnosti, muzeji specijalnog karaktera.

Narodni muzej u Ljubljani (osnovan 1821 g.) ima po svojoj organizacionoj strukturi pet odeljenja: arheološko-preistorisko, numizmatički kabinet, kulturno-istorisko, grafički kabinet i knjižnica. Arheološko odeljenje sadrži bogate zbirke preistorijske kulture, neolita, haštata i latinske epohe. Izuzetnu umetničku i kulturno-istorisku vrednost predstavlja poznata Situla iz Vača (V vek pre n. e.). Ovo odeljenje ima i značajan materijal iz rimske kulture: predmete od stakla, brone, kamena i dr. Bogatstvo ovog odeljenja dopunjuje zbirka koptskih tkanina, jedinstvena u Jugoslaviji, i zlatni nakiti tračko-skitskog porekla. Numizmatička zbirka ima, pored rimskog i slovenskog srednjovekovnog novca, u manjem broju longobardski, gotski, keltski, grčki i vizantijski novac. Kulturno-istorisko odeljenje sadrži značajne zbirke od porcelana, naročito ljubljanski fajans, zatim od stakla, metala, tekstila, kao i nameštaj iz raznih epoha i stilova. Ovo i arheološko odeljenje imaju sve uslove za izdvajanje u posebne muzeje.

Dosad su se iz ovog muzeja odvojili i formirali kao samostalni specijalni muzeji: Etnografski muzej, Narodna galerija i Prirodoslovni muzej.

Narodni muzej u Beogradu (osnovan 1844 g.) prikazuje razvoj kulture i umetnosti od najstarijih vremena do danas u istoriskim granicama srpskog naroda. On ima više odeljenja sa većim brojem zbirki i to: arheološko sa zbirkama preistoriskom i antičkom; srednjovekovno sa zbirkama staroslovenskom, srednjovekovnom od XII do XV veka i iz turskog perioda od XV do kraja XVII veka; numizmatičko-epigrafsko odeljenje sa zbirkama numizmatikom i epigrafskom; odeljenje novije jugoslovenske umetnosti sa zbirkama slikarstva, skulpture i grafike i odeljenje strane galerije sa zbirkama stare umetnosti i moderne umetnosti XIX i XX veka.

Arheološko odeljenje ima bogat materijal sa glavnih neolitskih nalazišta Starčevo i Vinča. Klasični period je zastupljen značajnom kolekcijom grčkih vaza, zlatnim nalazom iz Trebeništa, mramornom kopijom Fidijine Atene Partenosa i rimskom plastikom. Svetsku vrednost ove zbirke predstavlja glava Konstantina Velikog u bronzi. U srednjovekovnom odeljenju, pored originalnih fresaka skinutih sa zidova manastira (Đurđevi Stupovi) čuvaju se dva rukopisa od izuzetnog kulturno istoriskog značaja: ilustrirano Jevanđelje kneza Miroslava iz XII veka i prepis Zakonika cara Dušana iz XV veka. Među ostalim značajnim materijalom nalaze se i dva izvanredna primerka zlatarske umetnosti: kopčica za pojas zahumskog kneza Petra iz XIII veka i prsten carice Teodore iz XIV veka. Galerija jugoslovenske umetnosti ima najpotpuniju zbirku srpskog slikarstva iz XIX i XX veka, dok galerija strane umetnosti ima naročito značajnu kolekciju dela francuskih slikara Dega i Renoara.

Iz ovog muzeja su se tokom njegovog postojanja izdvojili kao samostalne ustanove Etnografski muzej, Prirodnjački muzej, Vojni muzej i Muzej Prvog srpskog ustanka.

Značajnu grupu specijalnih muzeja predstavljaju **etnografski muzeji**, koji prikupljaju i prikazuju razvoj i tekovine narodne kulture. Prema bogatstvu zbirki i sistematskom izučavanju narodnog života i materijalne kulture, ističu se Etnografski muzej u Beogradu (osnovan 1904 g.), Etnografski muzej u Zagrebu (osnovan 1919 g.), Etnografski muzej u Ljubljani (osnovan 1923 g.) i Etnološki muzej u Skopju (osnovan 1945 g.). Pored ovih, specijalni etnografski muzeji postoje u Splitu, Zadru i na Cetinju. A tamo gde ne postoje etnografski muzeji kao samostalne ustanove, postoje veća ili manja etnografska odeljenja pri kompleksnim muzejima.

Prirodnački muzeji u Jugoslaviji dolaze u grupu starijih muzejskih ustanova sa razvijenim naučno-istraživačkim radom. Najstariji su prirodnački muzeji u Zagrebu: Zoološki, Geološko-paleontološki i Mineraloško-petrografske (osnovan 1846 g.). Prirodnački muzej srpske zemlje u Beogradu osnovan je 1893 g., Prirodno-naučni muzej u Skopju 1924 g., a Prirodoslovni muzej u Ljubljani 1944 godine. Prirodoslovni muzej sa zoološkim vrtom imaju Split i Rijeka. Pri Zemaljskom muzeju u Sarajevu postoji vrlo razvijeno prirodnačko odeljenje, a manje prirodnačko odeljenje radi u okviru Vojvodanskog muzeja u Novom Sadu. Pojedini kompleksni muzeji imaju svoje prirodnačke zbirke.

Za izučavanje najstarije kulture na teritoriji Jugoslavije značajan je rad **arheoloških muzeja**. Takvi specijalni muzeji su: Arheološki muzej u Zagrebu (osnovan 1846 g.), Arheološki muzej u Splitu (osnovan 1818 g.), Arheološki muzej u Zadru (osnovan 1877 g.), Arheološki muzej u Puli (osnovan 1903 g.) i Arheološki muzej u Skopju (osnovan 1949 g.). Pored ovog malog broja specijalizovanih arheoloških muzeja postoji mnogo više arheoloških odeljenja u sklopu drugih muzeja, koji aktivno rade na arheologiji. Zahvaljujući sistematskim arheološkim ispitivanjima i iskopavanjima, postignuti su značajni naučni rezultati u izučavanju prvobitne i starije kulture ljudskih zajednica na teritoriji Jugoslavije, a muzeji su obogatili svoje zbirke dragocenim materijalom. Jugoslavija je bogata u arheološkim lokalitetima iz preistorije, iz antičkog perioda i ranog Srednjeg veka.

Jedinstven specijalni muzej u Jugoslaviji je **Vojni muzej** u Beogradu (osnovan 1904 g.), koji obrađuje ratnu istoriju naroda Jugoslavije i vojnu tehniku od dolaska Slovena pa sve do kraja Narodnooslobodilačkog rata (od 1941 g. do 1945 g.).

Za savremenu jugoslovensku muzeologiju karakteristična je pojava tzv. zavičajnih muzeja, dok poseban značaj imaju muzeji posvećeni Narodnooslobodilačkom ratu ili pojedinim momentima i ličnostima iz rata.

Zavičajni muzej kao novi tip kompleksnog muzeja naročito se razvio u toku poslednjih godina. U ovim muzejima u više pravaca se proučavaju i prikazuju specifičnosti manjih teritorijalnih područja. Muzeji izvan velikih centara po pravilu su kompleksnog karaktera, bez obzira da li su u pitanju zavičajni, narodni, gradski ili mesni muzeji. Takvih muzeja u Jugoslaviji ima 88, a od toga je 70 osnovano posle 1945. godine.

Muzeji na temu iz **Narodnooslobodilačkog rata** predstavljaju, po broju i specifičnim muzeološkim rešenjima, značajan rezultat savremene jugoslovenske muzeologije. Među njima ima takvih koji prikazuju ceo period Narodnooslobodilačkog rata od 1941 g. do 1945 g. na teritoriji jedne narodne republike, kao što su: Muzej narodne osloboditve u Ljubljani ili Muzej narodne revolucije u Zagrebu. Drugi prikazuju samo jedan period ili događaj koji je od naročitog značaja za tok rata, naprimer Muzej ustanka 1941 g. u Titovom Uzicu, Muzej II zasjedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja u Jajcu, Muzej desanta u Drvaru i dr. Dosad je osnovano 13 samostalnih muzeja, čiji je zadatak da prikupljaju dokumentaciju i prikazuju razvoj Narodnooslobodilačkog rata, a pored toga pri svim kompleksnim muzejima postoje odeljenja ili manje zbirke predmeta iz tog perioda.

Poseban tip spomenika-muzeja čine jugoslovenski srednjovekovni kulturno-istorijski spomenici. Kao dragoceni primeri arhitekture oni na svojim zidovima nose brojne freske ili srednjovekovnu plastiku. Među najznačajnijim jugoslovenskim srednjovekovnim spomenicima ističu se: Sv. Sofija, Nerezi, Studenica, Mileševa, Sopoćani, Bogorodica Ljeviška, Gračanica, Dečani, Manasija, Klenič, Sv. Donat u Zadru, Sv. Mihajlo u Stonu, katedrale u Splitu, Trogiru, Kotoru i Šibeniku, bazilike u Stični i Kostanjevici, crkva na Ptujskoj Gori i druge. Mnogi od ovih spomenika imaju velike i dragocene zbirke srednjovekovnih ikona, rukopisa, tekstila i obrađenog metala (Studenica, Peć, Dečani).

Umetničke galerije

Umetničke galerije čine značajnu muzejsku grupu. Najstarija je Stara galerija slika ili Štrosmajerova galerija (osnovana 1884 g.) u Zagrebu, koja ima dela evropskih slikarskih škola od XIV do XIX veka, kao i dela hrvatskih slikara iz epohe renesansa i baroka. Osim ove, u Zagrebu postoje još: Moderna galerija, Galerija slika grada Zagreba, Galerija primitivne umetnosti i Atelje Ivana Meštrovića. U Splitu postoji Galerija umjetnina (osnovana 1931 g.) i Meštrovićeva galerija (osnovana 1952 g.). U Hrvatskoj postoje umetničke galerije još u Zadru, Dubrovniku, Rijeci, Karlovcu i Varaždinu.

Narodna galerija u Ljubljani (osnovana 1933 g.) poseduje bogatu kolekciju radova slovenačkih majstora od XIII do XIX veka. Naročito je značajna zbirka slovenačkih impresionista. Pored ove, u Ljubljani je 1948 g. osnovana i Moderna galerija. U Sloveniji još postoji Umetnostna galerija u Mariboru.

Najstarija galerijska ustanova u Srbiji je Galerija Matice srpske u Novom Sadu (osnovana 1933 g.). Ona ima dragocenu zbirku dela vojvodanskih slikara XVIII i XIX veka. U Beogradu je 1953 g. osnovana Galerija fresaka, a u Šidu postoji Galerija slika Save Šumanovića. U toku je osnivanje moderne galerije u Beogradu.

Umetničke galerije postoje u Sarajevu, Skopju i Cetinju, a i većina kompleksnih muzeja ima u svom sastavu manje zbirke umetničkih radova, prvenstveno domaćih majstora.

Grupi umetničkih galerija bliski su po svom karakteru muzeji primenjene umetnosti. Takvi su Muzej za umetnost i obrt u Zagrebu (osnovan 1880 g.) i Muzej primenjene umetnosti u Beogradu (osnovan 1951 g.). Oba ova muzeja prikupljaju i izučavaju sve grane umetničkog zanatstva i poseduju bogate zbirke umetnički obrađenih predmeta u tekstu, metalu, keramici, porcelanu, staklu, drvetu i dr.

Muzejske izložbe, predavanja, publikacije

Forme muzejske delatnosti preko kojih se muzeji povezuju sa javnošću i prosvetno deluju u prvom redu su muzejske izložbe, predavanja i muzejske publikacije. Predmeti muzejskih zbirki naučno obrađeni i izloženi na stalnim ili povremenim tematskim muzejskim izložbama prikazuju razvoj i dostignuća ljudske kulture u raznim oblastima stvaranja i raznim istoriskim razdobljima.

Muzeji koriste i druge oblike rada, kao »Nedelju muzeja, zaštite spomenika kulture i prirode«, koja se održava u Jugoslaviji od 1954 g., otkada se organizuje intenzivna propaganda muzeja i njihove prosvetne delatnosti.

Naročitu važnost ima stručna i naučna obrada muzejskog materijala. Ona ima za cilj da naučno-dokumentarno i sistematski prezentira muzejski materijal, a, s druge strane, da ga stručno obradi. Rezultate svog naučnog rada muzejski radnici objavljuju u muzejskim publikacijama. Pored propagande i popularizacije muzeja i njihovog rada, ove publikacije predstavljaju naučnu dokumentaciju i služe za međusobno povezivanje i obaveštavanje muzeja u zemlji i inostranstvu. Svoje stalne ili povremene publikacije izdaje veliki broj muzeja u Jugoslaviji.

Upravljanje muzejima i organizacija muzejskih radnika

Administrativno-upravna organizacija muzeja u Jugoslaviji je decentralizovana, tako da je najveći broj muzeja administrativno, odnosno budžetski vezan za gradske narodne odbore, pa čak i onda kada se njihov delokrug rada odnosi na područje čitave narodne republike.

Muzejski radnici u Jugoslaviji imaju svoju stručnu muzejsku organizaciju — Savez muzejsko-konzervatorskih radnika Jugoslavije, koji preko republičkih društava okuplja sve stručno i naučno osoblje u muzejima. I pojedina republička društva muzejsko-konzervatorskih radnika izdaju svoje periodične publikacije, koje su prvenstveno informativnog karaktera. To su »Vijesti« u Zagrebu, »Vesnik« u Beogradu i »Vesnik« u Skopju.

Jugoslovenski muzeji aktivno učestvuju u radu Internacionalnog komiteta za muzeje (IKOM) pri UNESCO-u.

N.A. - K.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Socijalna zaštita obuhvata sve mere pomoću kojih društvena zajednica interveniše i pruža pomoć licima kojima je ona potrebna.

U vidu posebnog sistema socijalnog osiguranja (vidi »Socijalno osiguranje«, »Jugoslovenski pregled«, mart 1957, str. 149) socijalnu zaštitu uživaju lica u radnom odnosu. Ona imaju pravo na penziju, dečji dodatak (vidi »Dodatak na decu«, »Jugoslovenski pregled«, februar 1957, str. 103), zdravstvenu zaštitu, zaštitu usled nesposobnosti za rad, pravo na godišnje odmore i drugo.

Zakonskim propisima garantovano je pravo na socijalnu zaštitu žrtvama fašističkog terora, porodicama lica koja su na otsluženju vojnog roka, deci palih boraca, ratnim vojnim invalidima (vidi »Zaštita ratnih vojnih invalida«, »Jugoslovenski pregled«, februar 1957, str. 207) i dr. Ostalim licima koja zbog materijalnih i drugih nezgoda u životu polažu pravo na socijalnu zaštitu ovo pravo nije garantovano zakonskim propisima, već zavisi od ispunjavanja određenih subjektivnih i objektivnih uslova, od finansijskih sredstava kojima raspolaže organ koji ovu zaštitu pruža. Socijalna zaštita za ove kategorije lica regulisana je pretežno propisima koje donose narodni odbori srezova i opština. Jedino je u Makedoniji republičkim propisom regulisano davanje pomoći socijalno nezbrinutim licima.

Saveti i sekretarijati za socijalnu zaštitu narodnih odbora rešavaju o pitanjima socijalne zaštite lica koja imaju garantovana prava i lica kojima je potrebna zaštita zajednice zbog starosti, iznemoglosti, bolesti i dr.

Lica koja imaju prava na socijalnu zaštitu ostvaruju ova prava na različite načine. Ona se smeštaju u domove, dodeljuju im se materijalne pomoći, omogućuju im se bolji uslovi života i rada, školovanja, zaposlenja i dr.

Zaštita materijalno neobezbeđenih lica

Materijalno neobezbeđena su ona lica koja ne mogu da sama sebi omoguće svakodnevnu egzistenciju, već su upućena da traže pomoć od zajednice. To su stari, iznemogli, nesposobni za rad, bolesni, lica puštena sa izdržavanja kazne, lica pod starateljstvom i sl. Visina pomoći je različita i kreće se od 1000 do 5.000 dinara, što zavisi od finansijskih mogućnosti pojedinih narodnih odbora. Socijalne pomoći se dodeljuju jednokratno ili u stalnom mesečnom iznosu, prema potrebama materijalno neobezbeđenog lica.

Broj korisnika stalnih socijalnih pomoći i godišnje iznose za period od 1953 do 1956 g. prikazuje tabela 1.

Tabela 1

	Godina			
	1953	1954	1955	1956
Broj korisnika				
Jugoslavija	76.188	69.275	66.457	69.660
Srbija	33.214	23.066	22.274	21.891
Hrvatska	13.302	15.559	13.104	15.676
Slovenija	15.691	15.121	14.492	15.354
Bosna i Hercegovina	9.445	10.649	10.819	10.895
Makedonija	1.585	2.414	2.247	2.723
Crna Gora	2.951	2.466	3.521	3.121
	Godina			
	1953	1954	1955	1956
Godišnje isplate (u milionima dinara)				
Jugoslavija	1.264	1.448	1.466	1.690
Srbija	509	574	588	610
Hrvatska	197	203	212	299
Slovenija	311	314	319	367
Bosna i Hercegovina	155	229	224	251
Makedonija	41	73	64	79
Crna Gora	51	55	59	84

Iznos rashoda za stalne socijalne pomoći je u porastu. Stalna mesečna pomoć iznosi prosečno oko 2.000 do 2.500 dinara.

Broj korisnika jednokratne pomoći i godišnje iznose za period od 1953 do 1956 g. prikazuje tabela 2.

Tabela 2

	Godina			
	1953	1954	1955	1956
Broj korisnika				
Jugoslavija	53.842	64.088	54.465	67.391
Srbija	25.544	33.397	19.744	30.607
Hrvatska	13.737	13.157	9.467	10.137
Slovenija	4.896	4.584	9.095	7.397
Bosna i Hercegovina	5.288	6.222	5.485	11.366
Makedonija	3.190	5.013	8.173	3.766
Crna Gora	1.187	1.715	2.267	4.118
Godišnje isplate (u milionima dinara)				
Jugoslavija	156,2	181,6	177,8	237,3
Srbija	60,1	76,9	64,1	105,6
Hrvatska	50,5	50,3	38,5	39,0
Slovenija	22,4	19,3	32,2	27,2
Bosna i Hercegovina	11,9	19,3	27,2	31,3
Makedonija	7,3	10,0	6,0	17,0
Crna Gora	3,9	5,7	9,6	17,1

Broj korisnika prava na jednokratne pomoći i iznos rashoda su takode u porastu. Prosečna jednokratna pomoć iznosi oko 3.500 dinara.

Zaštita žrtava fašističkog terora

Socijalna zaštita žrtava fašističkog terora regulisana je republičkim propisima. Ovim propisima određeni su uslovi za sticanje prava na zaštitu, visina pomoći, postupak za ostvarivanje prava i dr.

Korisnici socijalne zaštite su žrtve fašističkog terora i njihove porodice koje zbog nesposobnosti za rad ili siromaštva nisu u mogućnosti da sebi obezbede egzistenciju. One primaju pomoć od narodnih odbora. Ove pomoći iznose prosečno oko 2.500 dinara mesečno. Sredstva za finansiranje ove zaštite obezbeđuju narodni odbori svojim budžetima.

U tabeli 3 dat je pregled broja korisnika prava na pomoć i godišnji iznosi u periodu od 1953 do 1956 godine.

Tabela 3

	Godina			
	1953	1954	1955	1956
Broj korisnika				
Jugoslavija	5.834	4.811	5.598	4.496
Srbija	2.748	1.677	1.519	1.407
Hrvatska	557	707	1.268	1.040
Slovenija	1.410	1.117	1.026	926
Bosna i Hercegovina	739	1.106	1.038	881
Makedonija	28	16	14	74
Crna Gora	352	188	733	168
	Godina			
	1953	1954	1955	1956
Godišnja isplata (u milionima dinara)				
Jugoslavija	135,3	160,9	159,2	164,0
Srbija	56,7	60,8	53,8	48,2
Hrvatska	9,7	26,6	38,0	34,6
Slovenija	43,9	38,9	35,0	32,3
Bosna i Hercegovina	17,5	26,1	26,3	35,8
Makedonija	0,7	0,6	1,4	3,8
Crna Gora	7,0	7,8	8,9	9,3

Iz podataka iznetih u tabeli 3 vidi se da broj korisnika prava na pomoć, po propisima o žrtvama fašističkog terora, opada, a iznos rashoda neznatno raste. Broj korisnika ove pomoći smanjio se za nekoliko puta u odnosu na 1947 g., kada je u FNRJ bilo 34.456 korisnika ovog prava, a rashodi na pomoći iznosili 334 miliona i 547 hiljada dinara. Pored subjektivnih uzroka (smrt, sticanje punoletstva dece, sticanje prava po drugim propisima i sl.) i objektivni uzroci (teško dokazivanje svojstva, dug period posle rata i sl.) utiču da se broj korisnika ovog prava sve više smanjuje.

Zaštita porodica lica na otsluženju vojnog roka

Zaštita porodica čiji se hranioi nalaze na otsluženju obaveznog vojnog roka sprovodi se na osnovu Uredbe o novčanoj pomoći porodicama čiji se korisnici nalaze na obaveznoj službi u JNA.¹ Uredbom su regulisana osnovna pitanja, a narodne republike su donele bliže propise o uslovima za sticanje prava na pomoć, kroz lica koja imaju pravo na pomoć i dr. Pomoć porodicama lica na otsluženju vojnog roka iznosi 2.000 dinara mesečno. Uz pomoć se isplaćuje i dodatak od 500 dinara za svakog člana porodice nesposobnog za rad. Ako je hranilac pre odlaska u JNA primao dečji dodatak, on mu se isplaćuje redovno uz stalnu mesečnu pomoć.

Tabela 4 prikazuje broj korisnika prava na pomoć i godišnje iznose zaštite porodica čiji se hranioi nalaze na otsluženju obaveznog vojnog roka u JNA za period od 1953 do 1956 godine.

Tabela 4

	Godina			
	1953	1954	1955	1956
	Broj korisnika			
Jugoslavija	10.172	7.034	6.603	6.197
Srbija	6.149	2.763	2.289	2.335
Hrvatska	831	1.308	1.774	935
Slovenija	1.071	687	421	376
Bosna i Hercegovina	1.553	1.694	1.698	1.954
Makedonija	245	370	230	355
Crna Gora	323	212	191	242
	Godišnja isplata (u milionima dinara)			
Jugoslavija	222,3	203,5	191,2	185,6
Srbija	107,4	93,4	85,4	73,5
Hrvatska	22,9	31,6	33,7	31,6
Slovenija	37,7	20,0	13,8	11,6
Bosna i Hercegovina	37,6	41,6	47,1	51,7
Makedonija	7,6	10,2	5,2	9,7
Crna Gora	8,9	6,8	5,9	7,6

Broj korisnika pomoći za zaštitu porodica čiji se hranioi nalaze na otsluženju obaveznog vojnog roka u JNA stalno opada, tako da je u odnosu na 1953 g. za oko 50% manji. Njihov broj opada zbog smanjenja broja vojnih obveznika, nepoznavanja propisa, korišćenja prava po drugim propisima i dr. Prosečna pomoć iznosi oko 2.500 do 3.000 dinara mesečno.

Zaštita defektnih lica

Socijalna zaštita defektnih lica obuhvata sva lica koja imaju urođene ili stečene fizičke nedostatke, što ih onemogućava da sami sebi obezbede egzistenciju, već su upućeni da traže pomoć od zajednice.

U tabeli 5 dat je pregled specijalnih socijalnih ustanova za fizički defektna odrasla lica i broj štićenika u njima prema stanju u 1955 godini.

¹ »Službeni list FNRJ«, broj 59/1952 godine.

Tabela 5

	Domovi za stare i iznemogle		Domovi za slepe		Skloništa za defektna		Prihvatilišta za odrasle	
	Usta- nove	Štiće- nici	Usta- nove	Štiće- nici	Usta- nove	Štiće- nici	Usta- nove	Štiće- nici
Jugoslavija	122	8.928	3	128	1	323	1	50
Srbija	26	1.629	2	37	—	—	—	—
Hrvatska	45	3.169	—	—	—	—	1	50
Slovenija	37	3.377	1	91	1	323	—	—
B i H	6	389	—	—	—	—	—	—
Makedonija	7	304	—	—	—	—	—	—
Crna Gora	1	60	—	—	—	—	—	—

Društvena zajednica stara se o materijalnom zbrinjavanju fizički defektnih lica. Ona pruža ovim licima stalne mesečne socijalne pomoći, omogućava im besplatnu zdravstvenu zaštitu, u slučaju bilo kakvog oboljenja ili nesrećenja, i besplatno školovanje i profesionalno osposobljavanje, pomaže im u njihovom zaposlenju, obezbeđuje im razne druge povlastice i olakšice, a sve u cilju olakšanja njihovog položaja. Zajednica posebno daje svake godine određene novčane dotacije organizacijama koje se staraju o zbrinjavanju, smeštaju, školovanju i profesionalnom osposobljavanju ovih lica: Savezu gluvih Jugoslavije i Savezu slepih Jugoslavije. Nedovoljne finansijske mogućnosti sprečavaju da se proširi broj zaštićenih fizički defektnih lica, tako da je on ograničen na uži krug slepih, gluvih i duševno obolelih, o kojima se zajednica stara preko posebnih socijalnih ustanova, namenjenih za fizički defektna lica. U ove ustanove spadaju domovi za stare i iznemogle, domovi za slepe, domovi za gluve, skloništa za duševno defektna lica i prihvatilišta za socijalno nezbrinuta lica. Ovakvih ustanova u Jugoslaviji bilo je 1955 g. 127 sa 9.429 štićenika. Kapacitet ovih ustanova ne zadovoljava ni polovinu potreba, jer se računa da ima oko 20.000 lica koja bi trebalo smestiti u ove ustanove.

Ostale kategorije korisnika socijalnih pomoći

Služba socijalne zaštite stara se o migrantima svih vrsta — iseljenicima, repatričima, povratnicima, pečalbarima, kolonistima i dr. Zaštita ovih lica svodi se uglavnom na njihovo prihvatanje, pružanje jednokratne materijalne i druge pomoći, pronalaženje odgovarajućeg zaposlenja, smeštaja i dr. Narodni odbori srezova i opština posvećuju posebnu pažnju iseljenicima-povratnicima i repatričima i staraju se za njihov smeštaj i aktivno uključivanje u proizvodnju.

Značajan je rad udruženja i matica iseljenika, koji postoje po narodnim republikama, na održavanju veza sa jugoslovenskim iseljenicima u inostranstvu, na organizovanju kolektivnih i pojedinačnih poseta iseljenika domovini, na obaveštavanju i informisanju iseljenika putem štampe, časopisa itd.

Za repatričice i izbeglice koji se vraćaju u zemlju postoje organizovana posebna prihvatilišta u koja se oni smeštaju do pronalaženja odgovarajućih zaposlenja i obezbeđenja smeštaja. Ovim licima se pružaju i novčane pomoći radi trenutnog rešavanja njihovog materijalnog položaja.

Služba socijalne zaštite, pored pomenutih vidova zaštite, radi na suzbijanju nekih društveno negativnih pojava, kao što su alkoholizam, prosjačenje, skitničenje i dr.

LJ. P.

IZVORI:

- Podaci Sekretarijata za socijalnu zaštitu SIV-a;
- Uredba o novčanoj pomoći žrtvama fašističkog terora i porodicama žrtava fašističkog terora (»Službeni glasnik NR Srbije«, broj 39/1952 g. i propisi drugih republika);
- Uredba o novčanoj pomoći porodicama čiji se hranioi nalaze na otsluženju obaveznog vojnog roka (»Službeni list FNRJ«, broj 59/1952 g. i broj 15/1956 godine);
- Zakon o savezним organima uprave (»Službeni list FNRJ«, broj 13/1956 godine);
- Uredba o prenošenju poslova u nadležnost saveznih i republičkih organa uprave (»Službeni list FNRJ«, broj 26/1956 godine).

ŠKOLE ZA OBRAZOVANJE NASTAVNIKA ZA FIZIČKO VASPITANJE

Školske 1956/57 g. radilo je u Jugoslaviji 14 škola za obrazovanje nastavnog kadra za fizičko vaspitanje¹: jedna škola ima rang fakulteta, devet su više škole, a četiri su srednje stručne škole.

Godišnji priraštaj nastavnika za fizičko vaspitanje iznosi oko 300: oko 40 nastavnika sa fakultetskom spremom, 120 sa višom i oko 110—140 sa srednjom stručnom spremom.

U osnovnim i srednjim školama u školskoj 1956/57 g. radilo je 1.140 nastavnika (učitelja, nastavnika i profesora) za fizičko vaspitanje. Na jednog nastavnika dolazilo je 1.190 učenika. Zbog takvog stanja u nekim školama nastava fizičkog vaspitanja se ili uopšte nije izvodila, ili je održavan samo jedan čas nedeljno, ili su nastavu izvodila nestručna lica.

Visoka škola za fizičko vaspitanje u Beogradu (od 1946 g. do 1956 g. Državni institut za fizičku kulturu) ima rang fakulteta od 1948 godine. Ona je najviša nastavna i naučna ustanova za fizičko vaspitanje u zemlji, u kojoj se obrazuju budući profesori fizičkog vaspitanja srednjih i viših škola i visokokvalifikovani stručnjaci za ostala područja fizičke kulture.

Od 1957 g. školom upravljaju: Savet Visoke škole, Uprava i direktor.

Savet Visoke škole sačinjavaju članovi koje biraju Savet za školstvo NR Srbije iz redova istaknutih javnih radnika, Uprava Visoke škole od svojih članova (pored direktora i njegovog zamenika) i jedan član koga biraju studenti između sebe. Savet se bira na dve godine i obavlja poslove u vezi sa upravljanjem školom, kao naprimer: utvrđuje predlog Statuta, raspisuje konkurs za izbor nastavnika, utvrđuje predlog budžeta itd.

U Upravu Visoke škole ulaze svi nastavnici i određen broj saradnika. Uprava rešava sva pitanja koja se odnose neposredno na nastavu i naučni rad škole.

Direktora i zamenika direktora bira Skupština Visoke škole iz redova nastavnika. Direktor se brine o primeni zakona i Statuta, priprema sednice Saveta i Uprave itd.

Početv od 1948 g. studiranje na Visokoj školi traje četiri godine. Do 1 januara 1957 godine apsolviralo je sedam generacija odnosno 511 studenata, a diplomiralo 235, tj. 45,9% (od toga 57 vanrednih slušalaca).

APSOLVENTI I DIPLOMIRANI STUDENTI DO 1957 GODINE

Generacija	Apsolviralo	Diplomiralo	Muškaraca	Žena	Procenat diplomiranih
I	164	97	67	30	59,1
II	77	41	27	14	53,2
III	51	17	13	4	33,3
IV	69	35	22	13	50,7
V	60	26	18	8	43,3
VI	51	15	11	4	29,4
VII	39	4	2	2	12,9
Ukupno	511	235	160	75	45,9

U školskoj 1956/57 g. bila su 272 redovna studenta i 19 vanrednih, od toga 23 odnosno 5 studentkinja.

Na Visokoj školi ima 12 redovnih nastavnika i 26 stalnih saradnika, i 10 honorarnih nastavnika i 3 honorarna saradnika. Nastavno-naučni rad se odvija preko šest katedri: za fiziologiju, za igre, za opšte fizičko obrazovanje, za sportove, za sportsku medicinu i za teoriju fizičkog vaspitanja. U okviru Visoke škole rade Zavod za sportsku medicinu i Centar za pedagošku praksu studenata, koji obuhvata niz kategorija vežbača, od pretškolskog uzrasta do najstarijih grupa, sa oko 1.500 vežbača. Biblioteka Visoke škole ima oko 10.000 svezaka, a redovno prima 106 domaćih i stranih stručnih časopisa i listova. Od 1947 g. Visoka škola izdaje časopis »Fizička kultura«.

Među naučno-istraživačkim radovima katedri i pojedinaca sa Visoke škole ističu se ispitivanja fizičkih sposobnosti i fizičkog razvika školske omladine Beograda i Niša, seoske omla-

¹ Prvi dvogodišnji kurs za obrazovanje nastavnika gimnastike održan je u Zagrebu od 1894 g. do 1896 g., a u Beogradu jednogodišnji kurs 1908 godine. Tek 1927 g. održan je sledeći jednogodišnji kurs, a prva stalna škola osnovana je u Beogradu 1938 godine. U Zagrebu je krajem 1940 g. osnovana Viša škola za tjelesni odgoj. U vremenu između dva rata nastavnici fizičkog vaspitanja su bili većinom sokolski prednjaci koji su se školovali na raznim sokolskim prednjačkim tečajevima.

dine, ispitivanja uticaja višegodišnjeg sistematskog telesnog vežbanja na studente VŠFV, fiziološka ispitivanja uticaja visinskih faktora na organizam sportista itd.

Više škole. Viša škola za fizičko vaspitanje u Ljubljani (Viša šola za telesno vzgojo) je jedina od devet viših škola na kojoj se studira isključivo fizičko vaspitanje. Ona je samostalna ustanova, osnovana krajem 1953 godine. Studiranje na njoj traje 3 godine. Prva generacija apsolvirala je 1956 g., a od njih je diplomiralo do početka 1957 g. šest studenata. U školskoj 1956/57 g. bilo je 75 redovnih studenata — muškaraca 56 i žena 19. Viša škola u Ljubljani ima 15 predavača; od toga je 13 sa fakultetskom spremom.

Cilj škole je prvenstveno da priprema nastavnike za osmogodišnje škole.

U osam viših pedagoških škola može se, pored ostalih predmeta, studirati i fizičko vaspitanje. Na nekima od njih studiranje fizičkog vaspitanja povezano je sa studiranjem biologije, a na nekima studenti mogu slobodno da biraju drugi predmet (naprimer: geografiju, jezike).

VIŠE PEDAGOŠKE ŠKOLE — GRUPE ZA FIZIČKO VASPITANJE*

Mesto	Godina osnivanja	Broj muških	Broj žena	Ukupno	Diplomiralo	Broj nastavnika
Zagreb	1949	90	52	142	35	8
Sarajevo	1952	38	—	38	28	2
Novi Sad	1953	36	6	42	18	4
Zrenjanin	1954	32	12	44	5	4
Split	1954	44	11	55	—	8
Beograd	1955	28	12	40	—	4
Niš	1955	48	4	52	—	2
Cetinje	1956	15	3	18	—	1

* Stanje u školskoj 1956/57 godini.

U školama u Zagrebu i Splitu studiranje traje 3 godine, a u ostalim školama 2 godine. Ove škole pripremaju buduće nastavnike fizičkog vaspitanja za osmogodišnje škole, iako kod trogodišnjeg studiranja program obuhvata i šire gradivo. Specifičnost predstavlja uvođenje posebnog jednogodišnjeg studija fizičkog vaspitanja u Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu, gde je u školskoj 1956/57 godini po posebnom planu studiralo 27 muškaraca i 8 žena.

Nastavni kadar na ovim školama sačinjavaju uglavnom prvi diplomirani studenti Visoke škole za fizičko vaspitanje.

Srednje fiskulturne škole. U školskoj 1956/57 g. radile su četiri srednje fiskulturne škole u rang srednjih stručnih škola. Ranije je bilo više takvih škola (u Zagrebu, Ljubljani, Novom Sadu), ali su one ukinute, jer su u tim mestima osnovane više škole odnosno grupe za fizičko vaspitanje pri višim pedagoškim školama.

UČENICI, MATURANTI I NASTAVNICI SREDNJIH FISKULTURNIH ŠKOLA*

Mesto	Godina osnivanja	Broj muški	Broj žene	Ukupno	Broj maturanata	Nastav. stalnih	Nastav. honor.
Zemun	1947	116	81	197	346	3	4
Sarajevo	1949	69	29	98	91	3	—
Skopje	1949	148	38	186	74	3	1
Priština	1956	46	31	77	—	2	1
Ukupno		379	179	558	511	11	6

* Stanje u školskoj 1956/57 godini.

Školovanje traje kao i u ostalim srednjim stručnim školama četiri godine. Pored opšteobrazovnih predmeta, predaje se niz stručnih predmeta iz oblasti vaspitanja, a na završetku školovanja učenici polažu veliku maturu. Svršeni maturanti stiču pravo da rade kao učitelji fizičkog vaspitanja u osmogodišnjim školama. Pored toga, oni mogu da budu profesionalna stručna lica u raznim društvenim organizacijama za fizičku kulturu.

N. K.

IZVORI:

Zakon o visokim školama za fizičko vaspitanje, »Službeni glasnik NR Srbije«, br. 50/1956 godine; Savezni zavod za statistiku: »Statistički godišnjak FNRJ«, 1955/56, Beograd 1955 g. i 1956 godine; Savezni zavod za fizičku kulturu; »Osnovni problemi stručnih kadrova za fizičku kulturu«, Beograd 1956 godine; Anketa Visoke škole za fizičko vaspitanje o stanju škola za obrazovanje nastavnika fizičkog vaspitanja iz aprila 1957 godine.

STRELJAČKI SAVEZ JUGOSLAVIJE

Na Šestoj redovnoj skupštini Streljačkog saveza Jugoslavije, održanoj 18 i 19 maja 1957 godine u Beogradu, konstatovano je da se preorijentacijom na vazдушnu i malokalibarsku pušku pružaju mogućnosti za omasovljenje i podizanje kvaliteta u streljačkom sportu.

Streljački sport spada u red najstarijih sportova u Jugoslaviji. Prva streljačka družina osnovana je 3 juna 1851 godine u Beogradu. Streljački savez Jugoslavije — SSJ — osnovan je 28 septembra 1924, a obnovljen 4 aprila 1948 godine.

Streljački savez Jugoslavije je samostalna dobrovoljna sportska organizacija koju sačinjavaju šest republičkih saveza.

Osnovni cilj Streljačkog saveza je da razvija ljubav prema streljačkom sportu i oružju, da osposobljava građane u streljačkoj veštini, da ih upoznaje sa svim vrstama oružja i da nastoji da streljaštvo prođe u najšire slojeve.

Streljačka organizacija razvija kod svojih članova ljubav prema domovini, borbeni duh i spremnost za očuvanje tekovina socijalističke revolucije, sportski moral, drugarstvo, prisebnost, istrajnost, požrtvovanje i snažnu volju.

Najviši organ Streljačkog saveza Jugoslavije je godišnja skupština koja se održava svake treće godine. Između dve skupštine radom Saveza rukovodi Centralni odbor koji ima 45 članova, odnosno Predsedništvo od 13 članova. Sastav Predsedništva u 1957 godini je sledeći: **predsednik** Vojo Todorović, **potpredsednici**: Đoko Tomić i Jovan Teodorović, **generalni sekretar** Milun Stefanović, **članovi**: Nemanja Marković, Milutin Nikolić, Vladimir Vodopivec, Pero Trutin, Blaža Lazović, Čedomir Drulović, Milosav Đurić, Periša Peković i Rade Vidojković.

Rad Streljačkog saveza Jugoslavije odvija se kroz četiri komisije: organizacionu, stručnu, materijalno-finansisku i propagandnu. Predsednici komisija su obavezno članovi Predsedništva. Komisije imaju savetodavni karakter i one mogu formirati sekcije za pojedine poslove. Isti princip rukovođenja je i u republičkim savezima.

Osnovne organizacije su družine, koje se osnivaju u opštinama i gradovima. U većim gradovima može postojati i više družina sa delokrugom rada na teritoriji jedne ili više opština. Družine broje najmanje 30 članova, a veće družine imaju i svoje ogranke po selima, naseljima, preduzećima, školama itd. Družine se osnivaju na teritorijalnom i produkcionom principu. U opštinama postoje opštinski streljački odbori. Viši forumi od njih su sreski odbori, koji su direktno povezani sa republičkim savezima. U 1957 godini rade 2.582 družine sa 194.487 članova.

Streljački savez Jugoslavije obezbeđuje materijalna sredstva za rad svojih članova. U 1955 i 1956 godini nabavljeno je više hiljada kvalitetnih vazдушnih pušaka, a u toku je seriska izrada domaće malokalibarske puške i municije.

U Jugoslaviji ima oko 60 strelišta koja ispunjavaju najosnovnije uslove za gađanje. Preorijentacija na vazдушnu i malokalibarsku pušku olakšava izgradnju strelišta, jer su za to potrebna znatno manja sredstva nego za strelišta za vojničku pušku.

Savez dobija dotacije od zajednice za organizaciju takmičenja: državnog prvenstva, konkursa za izbor reprezentacije i međunarodnih susreta, za izdavanje petnaestodnevog lista »Strelac«, troškove administracije itd. Budžet SSJ u 1957 godini iznosi 14 miliona dinara. Najveću materijalnu pomoć streljačkoj organizaciji, naročito u oružju i municiji, pruža Jugoslovenska narodna armija. Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane dodelio je za 1957 godinu Streljačkom savezu materijalna sredstva za nabavku 7.000 malokalibarskih pušaka i 10 miliona metaka za njih, 1.230 vojničkih pušaka i 3 miliona odgovarajućih metaka, 9.226 vazдушnih pušaka, 2.500 kompletnih pribora za čišćenje oružja i 1.060 kilograma raznih sredstava za podmazivanje oružja.

Kvalitetno podizanje streljaštva sprovodi se pomoću instruktora, koji su mahom stariji, iskusniji strelci sa završenim kursom za instruktore republičkog, sreskog i držinskog ranga. U 1956 godini održan je prvi savezni kurs koji su završila 34 instruktora. Mali broj instruktora su profesionalci a većina amateri.

Takmičenja u streljačkoj organizaciji obuhvataju prvenstvo družina, srezova, republika i prvenstvo Jugoslavije.

Na takmičenjima za prvenstvo družina učestvuju svi članovi, bez ikakvih ograničenja. Gađanja se obavljaju u disciplinama koje odredi družina i disciplinama koje propiše sreski streljački odbor kao obavezne kvalifikacije za učešće na prvenstvu sreza.

Na sreskim prvenstvima mogu učestvovati samo članovi koji su na družinskim prvenstvima postigli određene norme. Ove norme propisuje sreski streljački odbor. Takmičenje je ekipno i pojedinačno.

Na republičkom prvenstvu učestvuju članovi koji su na prvenstvima srezova postigli norme propisane od republičkih saveza za pojedinačno i ekipno takmičenje.

Republičke ekipe i pojedinci učestvuju na prvenstvu Jugoslavije ukoliko su ispunili norme koje propisuje SSJ.

Prema ovom sistemu održavaju se takmičenja vojničkom, malokalibarskom i vazдушnom puškom, uključujući i precizna oružja i pištolj.

LISTA JUGOSLOVENSKIH REKORDA*

DISCIPLINA	REKORDER	Krugo- va	Od mogu- ćih	God.
Vojnička puška				
ekipno	Hrvatska	2.419	3.000	1957
pojedinačno 3 × 20	Miroslav Stojanović	510	600	1957
Precizna puška velikog kalibra				
tri stava 3 × 40	Zlatko Mašek	1.107	1.200	1954
Precizna puška malog kalibra				
tri stava 3 × 40	Miroslav Jozić	1.170	1.200	1956
Engleski mač				
3 × 30 na 50 i 100 metara	Bogdan Jež	597	600	1955
Precizna puška malog kalibra (žene)				
tri stava 3 × 40	Milena Dimic	1.140	1.200	1955
Malokalibarska puška (omladinci)				
tri stava 3 × 20	Josip Čuk	573	600	1955
Malokalibarska puška (žene)				
tri stava 3 × 20	Ljubinka Radivojević	567	600	1957
Vojnički pištolj				
60 metaka	Ljubomir Krnjajski	497	600	1957
Precizni pištolj				
60 metaka	Edvard Delorenc	540	600	1955

* Državni rekordi priznaju se samo na takmičenjima koja organizuje SSJ: državna prvenstva, međunarodni susreti, konkursi za izbor reprezentacije i međunarodna takmičenja na kojima učestvuju strelci određeni od SSJ.

Međunarodni susreti

Jugoslovenski strelci su posle Drugog svetskog rata učestvovali na sva tri svetska prvenstva.

Na prvenstvu sveta 1949 godine u Buenos Airesu oni su u ekipnom gađanju vojničkom puškom zauzeli drugo mesto sakupivši 2.491 krug¹. Reprezentaciju Jugoslavije sačinjavali su: Stevan Prauhart (514)², Jovan Kratochvil (507), Pero Cestnik (503), Momir Marković (484) i Milovan Mihorko (483).

¹ Na svetskim i evropskim prvenstvima gađa se vojničkom puškom i municijom zemlje-organizatora takmičenja.

² Broj krugova koji je postigao takmičar-pojedinac.

Na svetskom prvenstvu 1952 godine u Oslu reprezentacija Jugoslavije zauzela je sedmo mesto u gađanju vojničkom puškom sa 2.945 krugova, a u gađanju preciznom puškom velikog kalibra šesto mesto sa 5.343 kruga.

Na svetskom prvenstvu 1954 godine u Karakasu jugoslovenska reprezentacija je u ekipnom gađanju vojničkom puškom zauzela drugo mesto sa 2.448 krugova. Ekipa je gađala u sastavu: Zlatko Mašek (498), Gradimir Bončić (498), Stevan Prauhart (494), Josip Čuk (481) i Bogdan Jež (477). U ekipnom gađanju preciznom puškom malog kalibra jugoslovenska reprezentacija je zauzela sedmo mesto sa 5.630 krugova, a u gađanju preciznom puškom velikog kalibra šesto mesto sa 5.285 krugova.

Jugoslovenski strelci učestvovali su i na dvema olimpijadama: 1952 u Helsinkiju i 1956 u Melburnu.

U Helsinkiju u gađanju preciznom puškom malog kalibra Zlatko Mašek je zauzeo dvadeset peto mesto sa 1.129, a Nemanja Marković dvadeset sedmo sa 1.127 krugova. U takmičenju preciznom puškom velikog kalibra Jovan Kratochvil je zauzeo četrnaesto mesto sa 1.073, a Stevan Prauhart šesnaesto sa 1.065 krugova. U gađanju preciznim pištoljem Edvard Delorenc je zauzeo dvadeset prvo mesto sa 521, a Rudolf Vuk dvadeset treće sa istim brojem krugova.

U Melburnu je jedini naš učesnik, Zlatko Mašek, u trostavu preciznom puškom malog kalibra zauzeo dvadeseto mesto sa 1.141 krugom, a u olimpijskom maču šesnaesto sa 595 krugova od 600 mogućih.

Jugoslovenski strelci učestvovali su i na jedinom dosad održanom evropskom prvenstvu 1955 godine u Bukureštu.

U ekipnom takmičenju preciznom puškom malog kalibra jugoslovenska juniorska reprezentacija je zauzela drugo mesto sa 4.602 kruga. Seniorska reprezentacija u gađanju preciznom puškom malog kalibra zauzela je osmo mesto sa 5.735 krugova, u ležećem stavu treće mesto sa 1.987 krugova, a u disciplini »engleski mač« (šezdeset metaka ležeći: po 30 metaka na 50 i 100 metara) peto mesto sa 2.379 krugova. Ženska reprezentacija je zauzela peto mesto u trostavu preciznom puškom malog kalibra sa 4.436 krugova.

A. Z.

IZVORI:

Dokumentacija Streljačkog saveza Jugoslavije.

STUDENSKI SPORT

Na Jedanaestoj konferenciji Saveza sportova Jugoslavije, održanoj 27 januara 1957 g. u Beogradu, razmotreni su problemi studentskog sporta. Sa zaključcima Konferencije upoznati su i državni organi za fizičku kulturu i univerzitetske vlasti, i sada je u toku rešavanje osnovnih pitanja: omasovljenja studentskog sporta i postepenog uvođenja nastave fizičkog vaspitanja na fakultetima.

Sportski odbor studenata Jugoslavije

Posle oslobođenja Narodna omladina na univerzitetu, pored ostale aktivnosti, bila je i pokretač sportskog života studenata. Ta aktivnost nije imala čvrste organizacione oblike, već su se na inicijativu pojedinih sportista, a uz podršku Narodne omladine, obrazovale sekcije u raznim granama sporta, organizovala takmičenja između grupa na fakultetima, zatim međufakultetska takmičenja u okviru univerzitetskih centara itd. Od kraja 1946 g. osnivaju se studentska sportska društva, od kojih neka i danas rade (»Mladost«, Zagreb; »Olimpija«, Ljubljana; »Bosna«, Sarajevo).

Od 26 do 30 maja 1948 g. održane su Prve letnje studentske igre u Zagrebu, na kojima su učestvovala ekipa Beogradskog, Zagrebačkog, Ljubljanskog i Sarajevskog univerziteta. Učestvovalo je oko 400 takmičara-studenata, a prvo mesto je zauzela ekipa Beogradskog univerziteta.

Sredinom januara 1949 g. održane su na Bledu i Planici Prve zimske studentske sportske igre. Učestvovalo je 200 takmičara, a pobednik je bila ekipa Ljubljanskog univerziteta.

Od 19 do 22 maja 1949 g. održane su Druge studentske sportske igre u Beogradu, na kojima su učestvovala ekipa Beogradskog, Zagrebačkog, Ljubljanskog, Sarajevskog i Skopskog univerziteta. Oko 1.000 studenata takmičilo se u 12 sportskih grana, a prvo mesto je zauzela ekipa Beogradskog univerziteta.

Na inicijativu Saveza studenata Jugoslavije, 13 marta 1953 g. osnovan je Sportski odbor studenata Jugoslavije. Pretstavnici svih univerzitetskih centara na osnivačkom sastanku Sportskog odbora studenata Jugoslavije zaključili su da je »studentska sportska organizacija Jugoslavije deo Saveza studenata Jugoslavije, u okviru koga radi na organizaciji, propagandi i unapređenju fizičke kulture među studentima Jugoslavije, kao i na organizaciji zdravlja, odmora i razonode, razvijajući u njima plemenite osobine čoveka i građanina socijalističke Jugoslavije« (čl. 1 Statuta).

Odbor izvršava ove zadatke ostvarujući koordinaciju u radu studentskih sportskih organizacija u zemlji. Odbor sačinjavaju predsednik, sekretar i članovi. Predsednik Odbora je član Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije. Članovi Odbora su predstavnici svih sportskih odbora univerzitetskih centara, a mogu biti i pojedini istaknuti sportski radnici sa univerziteta. U 1957 g. sastav Odbora je sledeći: predsednik Pero Ivačić, potpredsednik Dragomir Đokić, sekretar Filip Matić, članovi: Ljubiša Levajac, Dragan Petrović, Željko Cerjan, Jovan Rolović, Milan Matijević, Zdravko Leković, Stanoje Nikolić, Šime Meštrović, Dušan Petrović, Miro Mihovilić i Bora Jovanović.

Na Drugoj konferenciji Saveza sportova Jugoslavije, održanoj 8 aprila 1954 g., odlučeno je da se u članstvo primi Sportski odbor studenata Jugoslavije. Ova odluka je bila od velikog značaja za dalji razvitak univerzitetskog sporta. Otada Sportski odbor studenata Jugoslavije aktivno učestvuje u radu Saveza sportova.

U toku 1955 g. i 1956 g. i sportski odbori univerzitetskih centara (u Beogradu — Savez sportskih organizacija studenata Beogradskog univerziteta, a u Ljubljani — Sportska komisija Ljubljanskog univerziteta) primljeni su u republičke saveze sportova. Materijalna i stručna pomoć republičkih saveza sportova stvara mogućnost za brži razvitak sporta na univerzitetima.

U 1956 g. od 94.753 studenta i apsoluta u studentskim sportskim organizacijama obuhvaćeno je 19.009 studenata.

BROJ STUDENSKIH SPORTSKIH ORGANIZACIJA I ČLANOVA

Univerzitet	Broj studenata i apsoluta	Broj osnovnih organizacija	Broj članova
Beograd	48.302	105	9.227
Zagreb	22.750	55	4.000
Ljubljana	8.258	48	2.820
Sarajevo	5.228	32	1.292
Skopje	7.315	30	1.150
Novi Sad	2.900	12	520
Ukupno	94.753	282	19.009

Pored toga, oko 10.000 studenata učestvuje u radu sportskih organizacija van univerziteta, tako da se sportom na univerzitetu bavi oko 29.000, tj. oko 40% studenata.

Organizacioni oblici kroz koje se razvija sport na pojedinim univerzitetima su različiti.

Na Beogradskom univerzitetu postoji Savez sportskih organizacija sa sedam potsaveza (za fudbal, odbojku, rukomet, plivanje, atletiku, košarku i stoni tenis). Savez sa potsavezima objedinjuje rad sportskih društava kojih ima 22 sa ukupno 101 klubom. Društvo i klubovi učestvuju u takmičenjima koja organizuju potsavezi na principu prolećnih i jesenjih liga za pojedine sportske discipline.

Na Zagrebačkom, Sarajevskom i Skopskom univerzitetu postoje takođe sportski odbori univerziteta, a na svim fakultetima sportski odbori koji organizuju razna sportska takmičenja pojedinih grupa i godina na fakultetima. Međutim, ne postoje nikakve čvrste organizacione jedinice kao osnovne sportske organizacije, već se pojedine ekipe u raznim granama sporta obrazuju od takmičenja od takmičenja.

U Ljubljani čitava sportska aktivnost studenata se odvija u sportskom društvu »Olimpija« i preko Sportske komisije pri Univerzitetskom odboru Saveza studenata. Sportsko društvo »Olimpija«, u čijem su sastavu kvalitetni klubovi, organizuje i masovna takmičenja studenata u pojedinim sportskim disciplinama.

Kroz sve ove razne oblike na pojedinim univerzitetima održavaju se svake godine stalna i povremena takmičenja u kojima učestvuje veliki broj takmičara-studenata.

TAKMIČENJA U 1956 GODINI

Takmičenja	Broj utakmica	Broj vrste sportova	Broj učesnika
Fakultetska	1.230	12	9.200
Univerzitetska	2.357	9	18.340
Jugoslovenska	54	5	556
Međunarodna	2	2	56
Ukupno	3.643	28	28.152

Sportski odbor studenata Jugoslavije organizuje kup takmičenja više sportskih grana.

KUP TAKMIČENJA

1956 godina				
Vreme	Mesto održavanja	Vrsta sporta	Broj ekipa	Pobednik
Mart	Kranjska Gora	Smučanje	4	Ljubljana
April	Beograd	Šah	5	Zagreb
Maj	Sarajevo	Stoni tenis	3	Novi Sad
Maj	Novi Sad	Futbal	5	Novi Sad
Maj	Beograd	Odbojka	4	Novi Sad
Oktobar	Skopje	Streljaštvo	5	Beograd

1957 godina				
April	Zagreb	Odbojka (muški)	5	Beograd
April	Zagreb	Odbojka (žene)	4	Ljubljana
Maj	Skopje	Stoni tenis	5	Beograd
Maj	Beograd	Mali rukomet	5	Ljubljana
Maj	Sarajevo	Futbal	4	Novi Sad
Maj	Ljubljana	Košarka	3	Beograd

Ova kup takmičenja omogućuju omasovljenje sportskih organizacija i njihovo kvalitetno uzdizanje, a pogodna su za studente, jer se održavaju vrlo kratko vreme.

DRUGA GIMNAESTRADA

Od 10 do 14 jula 1957 g. održana je u Zagrebu Druga gimnaestrada — međunarodna priredba telesnog vaspitanja. Prema odluci Kongresa Međunarodne gimnastičke federacije (FIG) organizator ove priredbe bio je Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje. Druga gimnaestrada održana je pod pokroviteljstvom pretsednika Republike Josipa Broza Tita.

Gimnaestrada je priredba na kojoj gimnastičke federacije pojedinih zemalja, škole i instituti za telesno vaspitanje izmenjuju iskustva u pogledu sistema i metoda u telesnom vaspitanju. Svaka grupa, bilo da se radi o masovnoj vežbi, prikazu rada ili akademskom sastavu, ima na raspoloženju maksimum od 30 minuta za prikazivanje svog načina vežbanja.

Na Drugoj gimnaestradi je bilo 6.733 učesnika.

Jugoslaviju je na Gimnaestradi zastupalo 5.730 vežbača i vežbačica. Pored nastupa Škole za telesno vaspitanje mornara sa 630 učesnika, Visoke škole za fizičko vaspitanje iz Beograda sa 37 učesnika i Više fiskulturne škole iz Ljubljane sa 24 učesnika, organizacija Partizana Jugoslavije — Saveza za telesno vaspitanje — nastupala je sa 5.139 učesnika.

Na Gimnaestradi nastupilo je 1.003 vežbača i vežbačica iz inostranstva i to iz: Zapadne Nemačke 43, Austrije 16, Belgije 44, Brazila 17, Finske 10, Velike Britanije 46, Mađarske 107, Italije 31, Poljske 115, Švedske 75, Čehoslovačke 358, SSSR-a 101 i Istočne Nemačke 40.

Univerzitetski centri dobili su od zajednice za aktivnost sportskih organizacija u 1956 g. 7.090.000 dinara, a u 1957 g. 9.736.000 dinara. Studentske sportske organizacije imaju 12 sportskih terena, a, pored toga, godišnje zakupljuju još oko 30 terena.

Međunarodna aktivnost

Studentske sportske organizacije sarađuju sa univerzitetima u svetu, a Sportski odbor studenata Jugoslavije je od 11 avgusta 1953 g., član Međunarodne federacije za univerzitetski sport. »Studentska sportska organizacija Jugoslavije aktivno sarađuje u Svetskom studentskom sportskom pokretu, u kome se bori za svetle principe univerzalne saradnje i bratstva mlade generacije sveta uopšte, a studenata posebno, a protiv svake političke, rasne ili verske diskriminacije« (čl. 3 Statuta).

Do 1953 g. međunarodni studentski susreti jugoslovenskih sportista bili su retki. Prvo značajnije takmičenje jugoslovenskih studenata bilo je na Drugoj međunarodnoj letnjoj studentskoj sportskoj nedelji, od 3 do 10 avgusta 1953 g. u Dortmundu, gde je učestvovalo 50 jugoslovenskih takmičara. Na ovom takmičenju jugoslovenski studenti osvojili su četiri zlatne, tri srebrne i četiri bronzane medalje.

Na atletskom studentskom takmičenju od 5 do 12 avgusta 1954 g. u Gabliariju (Italija), jugoslovenski studenti zauzeli su prvo mesto, ispred reprezentacija Italije, Nemačke, Austrije, Francuske i Luksemburga.

Ovi uspesi povećali su ugled jugoslovenskih studenata sportista, tako da je Treća međunarodna zimska studentska sportska nedelja održana u Jugoslaviji. Na takmičenju na Jahorini, od 1 do 10 marta 1955 g., učestvovalo je 76 studenata iz inostranstva (iz Austrije, Švajcarske, Italije, Francuske, Zapadne Nemačke i Finske).

Jugoslovenski studenti su učestvovali i na Prvoj i Drugoj međunarodnoj zimskoj sportskoj nedelji u Bad Gadjstajnu (Austrija) od 22 do 28 januara 1951 g. i u Sent Moricu (Švajcarska) od 2 do 8 marta 1953 godine. U Bad Gadjstajnu jugoslovenski studenti osvojili su u skokovima prvo mesto, a u trčanju drugo i treće mesto, a u Sent Moricu prvo mesto u specijalnim skokovima.

M. Š.

IZVORI:

Dokumentacija Sportskog odbora studenata Jugoslavije.

Na Drugoj gimnaestradi izvedeno je 47 vežbi. Pored stadiona u Maksimiru, na kome su izvođene masovne vežbe, manje grupe nastupale su na stadionu na Šalati, letnjoj pozornici u Tuškancu, sportskoj sali i koncertnoj dvorani na starom Velesajmu.

Priredbe Druge gimnaestrade posmatralo je 83.000 gledalaca. Iz organizacija Partizana i raznih fiskulturnih škola Jugoslavije Gimnaestradi je prisustvovalo oko 4.000 posmatrača, a iz inostranstva bila su 124 posmatrača.

U okviru Druge gimnaestrade od 5 do 9 jula 1957 g. održan je u Zagrebu Trideset šesti kongres Međunarodne gimnastičke federacije na kome je, između ostalog, zaključeno da se pojedinačno takmičenje u vežbanju na spravama »Evropa-Kup« uvrsti u stalni program rada ove organizacije.

U okviru Druge gimnaestrade od 14 do 16 jula 1957 g. održan je u Zagrebu takođe i Studiski kongres Međunarodne gimnastičke federacije. Predavači iz 12 zemalja održali su 31 predavanje. Glavna tema ovog Kongresa bila je »Značenje, oblici i uloga telesnog vaspitanja u gimnastičkim organizacijama za savremeno društvo«. Na Kongresu su učestvovala 34 istaknuta radnika na polju telesnog vaspitanja, lekara i pedagoških radnika, od kojih 17 iz Jugoslavije.

S. N.

DIPLOMATSKO-KONZULARNA PRETSTAVNIŠTVA U FNRJ

ALBANIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE D'ALBANIE)

Poslanstvo. — Od 11.IX.1956 g. poslanik Piro Koçi (Piro Koçi).

Adresa: Kneza Miloša 56, Beograd. Tel. 25-396.

ARGENTINA (ARGENTINE)

Ambasada. — Od 17.X.1956 g. ambasador Honorio Roigt (Onorio Rojt).

Adresa: Knez Mihailova 24/II, Beograd. Tel. 25-355 i 24-995.

AUSTRALIJA (AUSTRALIE)

(Interese zastupa Velika Britanija).

AUSTRIJA (AUTRICHE)

Ambasada. — Od 27.I.1954 g. ambasador dr Walter Wodak (Valter Vodak).

Adresa: Sime Markovića 2, Beograd. Tel. 22-062, 22-108 i 22-483.

Generalni konzulat. — Od 12.III.1954 g. generalni konzul u Zagrebu dr Edmund Krah (Edmund Kral).

Adresa: Gundulićeva 3, Zagreb. Tel. 38-385 i 38-379.

AVGANISTAN (AFGAHNISTAN)

Poslanstvo. — Od 21.III.1956 g. poslanik Sardar Ala Assad Ollah Seraj (Sardar Ala Asad Olah Seraj) sa sedištem u Ankari.

Adresa: Gazi Mustafa Kemal Bulvari 10, Ankara, Turquie.

BELGIJA (BELGIQUE)

Ambasada. — Od 2.IX.1955 g. ambasador Georges Delcoigne (Žorž Delkonj).

Adresa: Proleterskih brigada 18, Beograd. Tel. 30-016 i 30-017.

Počasni konzulat. — Od 12.IV.1957 g. počasni konzul u Zagrebu Robert Kovač.

Adresa: Srebrnjak 59, Zagreb. Tel. 25-055

Počasni konzulat. — Od 12.IV.1957 g. počasni konzul u Ljubljani Milan Dular.

Adresa: Snežniška 10, Ljubljana. Tel. 20-640.

BOLIVIJA (BOLIVIE)

Poslanstvo¹.

Generalni konzulat. — Od 17.IX.1951 g. generalni konzul u Splitu Mate Sasunić.

Adresa: Starčevićeva 7/II, Split.

BRAZILIJA (BRESIL)

Ambasada. — Od 9.IV.1953 g. ambasador Ruy Ribeiro Couto (Ruj Ribeiro Kotu).

Adresa: Đure Daničića 1, Beograd. Tel. 24-098.

BUGARSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE BULGARIE)

Ambasada. — Od 14.XII.1956 g. ambasador Mišo Nikolov.

Adresa: Birčaninova 26, Beograd. Tel. 29-313 i 29-784.

¹ Gde je naznačena samo vrsta diplomatsko-konzularnog prethva- ništa znači da su diplomatski odnosi uspostavljeni ali prethva- ništvo nije otvoreno ili prethva- nika nije imenovan.

BURMA (BIRMANIE)

Ambasada. — Od 26.IV.1955 g. ambasador Thray Sithu U Hla Maung (Tru Situ U Hla Maung).

Adresa: Kneza Miloša 72, Beograd. Tel. 29-166.

ČEHOSLOVAČKA (TCHECOSLOVAQUIE)

Ambasada. — Od 27.IX.1954 g. ambasador dr Vilém Pithart (Viljem Pithart).

Adresa: Bulevar Revolucije 22, Beograd. Tel. 33-960, 33-958 i 30-054.

ČILE (CHILI)

Poslanstvo. — Od 9.VI.1956 g. otpravnik poslova Gaston Wilson (Gaston Vilson).

Adresa: Braće Jugovića 5, Beograd. Tel. 26-694.

Od 27.III.1957 g. počasni konzul u Beogradu² Aleksandar Petrov Lubarda

Adresa: Braće Jugovića 5, Beograd. Tel. 26-694.

DANSKA (DANEMARK)

Poslanstvo. — Od 25.IV.1953 g. poslanik Rolf Kiaer (Rolf Ker).

Adresa: Uzička 48, Beograd. Tel. 29-617.

EGIPAT (EGYPTE)

Ambasada. — Od 26.XI.1955 g. ambasador Hussein Rouchdy (Husein Ruždi).

Adresa: Tadeuša Koščušskog 28, Beograd. Tel. 29-192.

EKVADOR (EQUATEUR)

Poslanstvo.

ETIOPIJA (ETHIOPIE)

Ambasada. — Od 5.III.1956 g. ambasador Gabre-Maskal Keflegzi (Gabr-Maskal Kiflegzi).

Adresa: 29 novembra 13, Beograd. Tel. 27-750 i 27-791.

FINSKA (FINLANDE)

Poslanstvo. — Od 11.X.1956 g. poslanik Otso U. War- tiovaara (Otso U. Vartiovara).

Adresa: Ivana Milutinovića 11, Beograd. Tel. 44-303, 44-398 i 44-435.

Od 1.XI.1955 g. počasni vice-konzul u Beogradu Igor Šajković.

Adresa: Ivana Milutinovića 11, Beograd. Tel. 44-303 44-398 i 44-435.

FRANCUSKA (FRANCE)

Ambasada. — Od 31.I.1957 g. ambasador Vincent Broustra (Vensan Brustra).

Adresa: Pariska 11, Beograd. Tel. 25-603, 26-196, 27-745, 28-577 i 29-244.

Generalni konzulat. — Od 21.IX.1955 g. generalni konzul u Zagrebu Henry Bolle (Anri Bol).

Adresa: Braće Kavurića 34, Zagreb. Tel. 35-061 i 38-418.

Konzulat. — Od 26.I.1956 g. u Skopju Paul Grall (Pol Gral).

Adresa: Kej Dmtar Vlahov 16, Skopje. Tel. 13-31.

Konzularna agencija. — Od 19.X.1953 g. vice-konzul u Ljubljani Georges Groussard (Žorž Grusar).

Adresa: Slonskova 9, Ljubljana. Tel. 32-072.

GVATEMALA (GUATEMALA)

Počasni konzulat. — Počasni konzul u Zagrebu Robert M. Kovach (Robert Kovač).

Adresa: Srebrnjak 59, Zagreb. Tel. 25-055.

² Gde nije naznačen »Počasni konzulat« znači da nema posebne kancelarije.

GRČKA (GRÈCE)

Ambasada³. — Ambasador Thrasybule Tsakalatos (Trasi-bul Cakalatos).

Adresa: Francuska 33, Beograd. Tel. 26-482 i 25-857.

Generalni konzulat. — Od 26.XII.1955 g. Generalni konzul u Skopju Leonidas Marcantonatos (Leonidas Markantonatos).

Adresa: Sutjeska 2, Skopje. Tel. 25-83.

HOLANDIJA (PAYS-BAS)

Poslanstvo. — Od 3.VII.1956 g. poslanik G. E. Baron van Ittersum (Baron van Itersum).

Adresa: Simina 29, Beograd. Tel. 29-345.

HONDURAS (HONDURAS)

Poslanstvo.

INDIJA (INDE)

Ambasada. — Od 18.X.1954 g. ambasador Rajeshwar Dayal (Radešvar Dajal).

Adresa: Proleterskih brigada 9, Beograd. Tel. 32-181, 32-182 i 30-527.

INDONEZIJA (INDONESIE)

Ambasada. — Od 21.VIII.1956 g. ambasador Soedarsono (Sudarsono).

Adresa: Čakorska 1, Beograd. Tel. 50-388 i 50-414.

IRAN (IRAN)

Poslanstvo. — Od 18.IV.1956 g. poslanik Abdol Hossein Meykadeh (Abdol Hosein Mejkade).

Adresa: Dobračina 39, Beograd. Tel. 26-454 i 28-178.

ISLAND (ISLANDE)

Poslanstvo. — Od 24.VIII.1953 g. poslanik dr Helgi Pálsson Briem (Helgi Palson Brim) sa sedištem u Bonu.

Adresa: Kronprinzerstr. 4, Bonn. B. G. République Fédérale d'Allemagne.

ITALIJA (ITALIE)

Ambasada. — Od 26.IV.1955 g. ambasador Gastone Guidotti (Gastone Gvidoti).

Adresa: Birčaninova 11, Beograd. Tel. 24-938 i 24-941.

Generalni konzulat. — Od 26.XII.1956 g. generalni konzul u Zagrebu dr Eugenio Rubino (Euđenio Rubino).

Adresa: Medulićeva 22, Zagreb. Tel. 25-333 i 39-270.

Konzulat: Konzul u Kopru dr Guido Zecchin (Gvido Zekin).

Adresa: Trg Brolo, Kopar.

IZRAEL (ISRAEL)

Poslanstvo. — Od 15.XI.1954 g. poslanik Arye Levavi (Arije Levavi).

Adresa: Zmaj Jovina 34, Beograd. Tel. 25-157 i 25-161.

JAPAN (JAPON)

Poslanstvo. — Otpravnik poslova a. i. Matao Uriu (Matao Uriu).

Adresa: Proleterskih brigada 2, Beograd. Tel. 31-534 i 31-554.

JORDAN (JORDANIE)

Poslanstvo.

KAMBODŽA (CAMBODGE)

Poslanstvo. — Od 4.II.1957 g. poslanik Var-Kamel (Var-Kamel) sa sedištem u Nju Delhiju.

Adresa: 25, Golf Link Area, New Delhi. Inde.

³ Gde nije naznačen datum otkada je predstavnik znači da je imenovan ali još nije predao akreditiv.

KANADA (CANADA)

Ambasada. — Od 22.II.1957 g. ambasador George Ignatieff (Žorž Ignatief).

Adresa: Proleterskih brigada 69, Beograd. Tel. 44-301, 44-302 i 43-664.

KINA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE CHINE)

Ambasada. — Od 26.V.1955 g. ambasador Wu Hsiu-Chuan (Vu Sju-Čuan).

Adresa: Kralja Milutina 6, Beograd. Tel. 31-484.

KOSTARIKA (COSTA RICA)

Poslanstvo. — Otpravnik poslova a. i. Huberto Corvi (Huberto Korvi) sa sedištem u Milanu.

Adresa: 8, Via Morone, Milano, Italia.

KUBA (CUBA)

Poslanstvo.

LIBAN (LIBAN)

Poslanstvo. — Od 6.VI.1957 g. poslanik Abid Nahas (Abid Nahas) sa sedištem u Atini.

Adresa: 3, Rue Anastassion Tsoha Ambelokipi Athènes Grece.

LIBIJA (LIBYE)

Poslanstvo.

LUKSEMBURG (LUXEMBOURG)

Poslanstvo.

MAĐARSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE HONGROISE)

Ambasada. — Od 14.III.1957 g. ambasador Lajos Cséby (Lajoš Čebi).

Adresa: Proleterskih brigada 72, Beograd. Tel. 40-473, 40-474 i 40-472.

MAROKO (MAROC)

Poslanstvo.

MEKSIKO (MEXIQUE)

Ambasada. — Od 26.XI.1955 g. ambasador Federico Amaya Rodriguez (Federiko Amaja Rodrigez).

Adresa: Ljutice Bogdana 5, Beograd. Tel. 41-715.

MONGOLIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE MONGOLIE)

Ambasada. — Ambasador Dachijin Adilbich (Dahijin Adilbiš) sa sedištem u Budimpešti.

NORVEŠKA (NORVEGE)

Ambasada. — Od 28.IX.1956 g. ambasador Francis Irgens (Francis Irgens).

Adresa: Tolstojeva 19, Beograd. Tel. 50-232.

Od 25.IV.1952 g. počasni konzul u Zagrebu René Ružinski (Rene Ružinski).

Adresa: Medveščak 57, Zagreb. Tel. 38-208 i 33-621.

PAKISTAN (PAKISTAN)

Poslanstvo. — Od 28.XI.1955 g. poslanik dr Abdul Motaleb Malik (Abdul Motaleb Malik) sa sedištem u Bernu.

Adresa: Giessereiveg 5, Berne, Suisse.

PANAMA (PANAMA)

Poslanstvo.

Adresa: Via Archimede 4, Rome, Italie.

PARAGVAJ (PARAGUAY)

Poslanstvo.

POLJSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE POLOGNE)

Ambasada. — Od 13.XII.1954 g. ambasador Henryk Grochulski (Henrih Grohulski).

Adresa: Kneza Miloša 38, Beograd. Tel. 22-448, 26-038, 23-558, 20-970 i 28-573.

RUMUNIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE)

Ambasada. — Od 10.IX.1954 g. ambasador Nicolaie Guina (Nikolaj Guina).

Adresa: Kneza Miloša 70, Beograd. Tel. 27-366.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA
(UNION DES REPUBLIQUES SOVIETIQUES SOCIJA-
LISTES)

Ambasada. — Od 24.IX.1955 g. ambasador Nikolaj P. Firjubin.

Adresa: Katićeva 8 i 10, Beograd. Tel. 26-615 i 29-759.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA (REPUBLIQUE
FEDERALE D'ALLEMAGNE)

Ambasada. — Od 30.IX.1955 g. ambasador dr Karl Georg Pfeleiderer (Karl Georg Flajderer).

Adresa: Kneza Miloša 14, Beograd. Tel. 27-581, 27-582, 27-583 i 27-585.

Konzulat. — Od 17.III.1955 g. konzul u Zagrebu Erich Kampf (Erik Kampf).

Adresa: Draškovićeva 13/I, Zagreb. Tel. 34-665.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE (ETATS-UNIS
D'AMERIQUE)

Ambasada. — Od 16.XI.1953 g. ambasador James W. Riddleberger (Džems Ridlberger).

Adresa: Kneza Miloša 50, Beograd. Tel. 22-001 do 22-010.

Konzulat. — Od 5.I.1957 g. konzul u Zagrebu Ellwood M. Rabenold (Elvud Rebenold).

Adresa: Braće Kavurića 2, Zagreb. Tel. 24-333 i 24-663.

Konzulat. — Od 5.I.1957 g. konzul u Sarajevu Stephen E. Palmer (Štefen Palmer).

Adresa: Nikole Tesle 7, Sarajevo. Tel. 53-73

SIRIJA (SYRIE)

Poslanstvo. — Od 28.II.1955 g. poslanik Sabet Aris (Sabet Aris).

Adresa: Andre Nikolića 12, Beograd. Tel. 50-585.

SUDAN (SOUDAN)

Poslanstvo. — Od 28.VI.1957 g. poslanik Baghir El Sayed Mohamed Baghir (Bagir El Sajed Mohamed Bagir) sa sedištem u Atini.

Adresa: 8, Leoforos Vassilissis Sophias, Athènes Grece. Tel. 73-081 i 73-027.

ŠVAJCARSKA (SUISSE)

Poslanstvo. — Od 20.VII.1953 g. poslanik Jean Frédéric Wagnière (Žan Frederik Vanijjer).

Adresa: Birčaninova 27, Beograd. Tel. 22-642 i 24-644.

Konzulat. — Od 7.I.1955 g. konzul u Zagrebu Arthur Wegmüller (Artur Vegmiler).

Adresa: Bogovićeve 3, Zagreb. Tel. 35-439.

ŠVEDSKA (SUEDE)

Ambasada. — Od 11.X.1956 g. ambasador Stig Unger (Stig Unger).

Adresa: Pariska 7, Beograd. Tel. 28-423.

TAJLAND (THAILANDE)

Poslanstvo. — Od 5.XI.1955 g. poslanik Luang Vichit Vadakan (Luang Vičit Vadakan) sa sedištem u Bernu.

Adresa: Jungfraustr. 18, Berne, Suisse.

TUNIS (TUNISIE)

Poslanstvo.

TURSKA (TURQUIE)

Ambasada. — Od 30.IV.1955 g. ambasador I. Şadi Kavur (Şadi Kavur).

Adresa: Proleterskih brigada 3, Beograd. Tel. 31-433.

Generalni konzulat. — Od 16.VIII.1956 g. Generalni konzul u Skopju Suphi Tangör (Suphi Tangur).

Adresa: 27 marta 9, Skopje. Tel. 16-28.

URUGVAJ (URUGUAY)

Poslanstvo. — Od 19.V.1954 g. Stalni otpravnik poslova Carlos Hounie Fleurquin (Karlos Uni Flerken).

Adresa: Vladete Kovačevića 8, Beograd. Tel. 50-732.

VELIKA BRITANIJA (GRANDE-BRETAGNE)

Ambasada. — Od 10.V.1957 g. ambasador Sir John Walter Nicholls, K. C. M. G. (Džon Valter Nikols).

Adresa: Prvog maja 46, Beograd. Tel. 20-433, 25-927, 25-931, 23-536 i 24-242.

Generalni konzulat. — Od 20.X.1956 g. generalni konzul u Zagrebu David Osbert Fynes-Clinton (Devid Osbert Fajns-Klinton).

Adresa: Ilica 12, Zagreb. Tel. 37-627 i 36-697.

VENECUELA (VENEZUELA)

Poslanstvo. — Poslanik Juan Rohl (Huan Rol) sa sedištem u Bernu.

Adresa: Aegertenstr. 55, Berne, Suisse.

VIETNAM (REPUBLIQUE DEMOCRATIQUE DE
VIET-NAM)

Poslanstvo.

BALKANSKI PAKT (SECRETARIAT PERMANENT
DU TRAITE D'ANKARA)

Komitet. — Pretstavnici Ljubomir Radovanović, Thra-sybule Tsacalatos (Trasibul Cakalatos) i I. Şadi Kavur (Şadi Kavur).

Biro. — Pretstavnik Cemil Miroglu (Džemil Miroglu).

Adresa: Njegoševa 19, Beograd. Tel. 30-033, 30-035, 33-076 i 33-088.

UJEDINJENE NACIJE (NATIONS UNIES)

Biro za tehničku pomoć (Bureau de l'assistance techni-que). — Od 30.XII.1955 pretstavnik J. R. Symonds (Sajmonds).

Adresa: Svetozara Markovića 58, Beograd. Tel. 28-788.

R. — T. P.

RATIFIKOVANI MEĐUNARODNI SPORAZUMI

Na sednici održanoj 17 aprila 1957 g., Savezno izvršno veće je ratifikovalo sledeće međunarodne sporazume (prethodne informacije »Ratifikovani međunarodni sporazumi«, »Jugoslovenski pregled«, mart 1957, str. 166):

Konvenciju između vlada FNRJ i Kraljevine Grčke o čuvanju i održavanju svetlosno-signalnih uređaja i plovničkih signala kojima je obeležena jugoslovensko-grčka granica na vodama Prepsanskog i Dojranskog Jezera, potpisano u Florini 10 novembra 1956 g.;

Zapisnik sa 1. zasedanja Mešovite jugoslovensko-austrijske komisije, potpisan u Mariboru 24 oktobra 1956 g.;

Protokol o III zasedanju Mešovite komisije na osnovu Sporazuma između vlade FNRJ i savezne vlade Republike Austrije o uvođenju i saobraćaju međudržavnih turističkih autobuskih linija, koje je održano u Beču 26 i 27 novembra 1956 g.;

Poslovnik Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije, predviđene u čl. 2 Sporazuma o regulisanju nerešenih finansijskih i privrednih pitanja između FNRJ i NR Mađarske, od 29 maja 1956 g.;

Opšte uslove isporuke robe po Sporazumu i Pravila stručno-arbitražne komisije ustanovljene na osnovu istog Sporazuma — donete u Budimpešti 16 jula 1956 g.;

Protokol sa III sastanka Jugoslovensko-švajcarske mešovite vladine komisije, održanog u Bernu od 30 juna do 18 jula 1956 g., sa razmenjenim pismima;

Protokol o robnoj razmeni između FNRJ i NR Albanije za 1957 g., potpisan 12 januara 1957 g.;

Protokol o robnoj razmeni za 1957 g. između FNRJ i NR Rumunije, zajedno sa razmenjenim pismima i Zapisnikom, od 10 januara 1957 g.;

Dodatni protokol uz Sporazum između vlade FNRJ i vlade Italijanske Republike o ribarenju od strane italijanskih ribara u jugoslovenskim vodama od 1. marta 1956 g., koji je sačinjen u Beogradu 13 decembra 1956 g.

Savezno izvršno veće ratifikovalo je na sednici održanoj 9 maja 1957 g. sledeće međunarodne sporazume:

Sporazum između FNRJ i Republike Francuske po pitanjima privredne saradnje i tehničke pomoći, zaključen razmenom pisama u Parizu 12 oktobra 1956 g.;

Zapisnik sa IV zasedanja Francusko-jugoslovenskog komiteta za privrednu saradnju i tehničku pomoć, koje je održano 30 i 31 januara 1957 g. u Beogradu;

Protokol o razmeni robe između FNRJ i Republike Turske za period od 15 jula 1956 g. do 31 avgusta 1957 g., sa robnim listama i razmenjenim pismima, koji je zaključen 14 jula 1956 g. u Beogradu;

Konstitucioni akt Evropske komisije za borbu protiv šapa i slinavke, sa priloženim aneksom od 11 decembra 1953 g.;

Protokol o razgovorima Mešovite jugoslovensko-austrijske dvovlasničke komisije, vođenim u smislu tačke III Beogradskog protokola od 8. marta 1956 g., koji su održani od 9 do 20 oktobra 1956 g. u Slatini Radenci.

Savezno izvršno veće ratifikovalo je na sednici održanoj 28 maja 1957 g. sledeće međunarodne sporazume:

Konvenciju o ustanovljenju Evropske organizacije za zaštitu bilja, koja je zaključena u Parizu 18 aprila 1951 g.;

Dopunski sporazum broj 1 zaključen između Vlade FNRJ i Međunarodne organizacije rada u cilju pružanja tehničke pomoći od strane pomenute organizacije Vladi FNRJ, potpisan u Ženevi 10 novembra 1951 g.;

Međunarodnu konvenciju kojom se zamenjuje Konvencija od 21. juna 1920 g., izmenjena 31. maja 1937 g., a odnosi se na Međunarodni institut za hlađenje, potpisane 1. decembra 1934 g.;

Sporazum o kulturnoj saradnji između FNRJ i Kraljevine Belgije, potpisan u Brislu 5 februara 1957 g.;

Sporazum o saradnji na polju kulture, umetnosti, nauke, školstva i prosvete između FNRJ i vlade ČSR, zaključen u Beogradu 29 januara 1957 g.

Savezno izvršno veće ratifikovalo je na sednici održanoj 24 juna 1957 g. sledeće međunarodne sporazume:

Sporazum između FNRJ i SAD o oslobođenju 1.200.000.000 dinara iz kontrapart fondova za razvijanje poljoprivrede u FNRJ, zaključen razmenom pisama od 24. septembra 1956 g. i 13. februara 1957 g. sa prilogima;

Sporazum između FNRJ i Republike Francuske o produženju Trgovinskog sporazuma od 27. jula 1955 g., postignut razmenom nota u Parizu 2. avgusta 1956 g.;

Konvenciju o socijalnom osiguranju između FNRJ i ČSR, potpisano u Beogradu 22. maja 1957 g., sa razmenjenim pismima;

Administrativni sporazum o sprovođenju Konvencije o socijalnom osiguranju između FNRJ i ČSR, potpisan u Beogradu 22. maja 1957 g.;

Protokol o pregovorima između jugoslovenske i čehoslovačke delegacije o socijalnim pitanjima, potpisan u Pragu 5. februara 1957 g.;

Zapisnik sa prvog zasedanja Mešovite jugoslovensko-bugarske komisije za naučno-tehničku saradnju, održanog u Beogradu između 23. februara i 6. marta 1957 g.;

Sporazum za uređenje pogranične prelazne službe za putnički, prtljažni i robni saobraćaj između Jugoslovenskih železnica i Grčkih državnih železnica, zaključen u Beogradu 12. februara 1951 g. i

Sporazum o vazdušnom saobraćaju između FNRJ i Velike Britanije, postignut razmenom nota u Beogradu 8. februara 1957 g.

Savezno izvršno veće ratifikovalo je na sednici održanoj 9. jula 1957 g. sledeće međunarodne sporazume:

Statut Međunarodne agencije za atomsku energiju, donet u Njujorku 26. oktobra 1956 g. i

Sporazum o vazdušnom saobraćaju između FNRJ i Savezne Republike Nemačke potpisan u Bonu 10. aprila 1957. godine.
R. — T. P.

SADRŽAJ IZDATIH BROJEVA

STANOVNIŠTVO

Porast stanovništva i gustina naseljenosti	1—6
Struktura stanovništva po polu i starosti	167—172

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Savezna narodna skupština	7—12
Zasedanje Savezne narodne skupštine	13—14; 71—72; 121; 181—185; 270; 320
Razvoj radničkog samoupravljanja; Sastav i aktivnost organa radničkog samoupravljanja	15—22; 221—224
Lokalna samouprava	61—68
Sistem narodne odbrane	69—71
Savezno izvršno veće	111—116
Parlamentarna delegacija u Velikoj Britaniji; u Rumuniji	116—224
Organizacija sudova	117—120
Sednice Saveznog izvršnog veća	121—122; 186; 225—226; 270; 319
Državna uprava	173—180
Prešednik Republike	215—216
Službenici u ustanovama i nadležnostima	217—220
Javno tužništvo	265—266
Stalna konferencija gradova Jugoslavije	267—269
Kongres radničkih saveta Jugoslavije	271—276
Društveno upravljanje javnim službama	313—318

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Treći plenum Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije ..	23—24
Narodna omladina Jugoslavije ..	73—75
Sedmi plenum CK SKJ	75
Međunarodni kontakti SKJ i SSRNJ u 1956 godini	76—80
Četvrti plenum Centralnog odbora Saveza komunista Srbije ..	123
Četvrti kongres Saveza novinara Jugoslavije	123
Zajednička deklaracija delegacija CK KPF i CK SKJ	123—124
Razgovori između predstavnika SSRNJ i Socijalističke partije Belgije	124
Peti plenum Saveznog odbora SSRNJ	187—190
Treći plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske ..	190
Razgovori delegacija SKJ i SSRNJ i delegacije Socijalističke partije Italije	190
Društvene organizacije u FNRJ ..	227—230
Plenum Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije ..	230
Savez studenata Jugoslavije	321—323
Savez inženjera i tehničara Jugoslavije	323—324

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1957. godinu	25—29
Crna metalurgija	30—32
Boksit	33—34
Hydrosistem Dunav-Tisa-Dunav ..	35
Lična potrošnja	36—38
Ekonomsko-finansijski odnosi sa inostranstvom	39—40
Trgovačka mornarica i luke ..	81—84
Gradnja stanova i stanovanje ..	85—89
Proizvodnja i prerada uglja	90—92
Elektroprivreda	125—130
Drumski saobraćaj	131—134
Aluminijumska industrija	135—138
Metalna industrija	191—194
Deset godina spoljne trgovine ..	195—198
Privreda u I tromesečju 1957 ..	199—201
Izmene u načinu raspodele ukupnog prihoda privrednih organizacija	202
Proizvodnja, fondovi i proizvođači u poljoprivredi	231—242
Industrija	277—288
Gradjevinarstvo	289—296
Tekstilna industrija	325—328
Trgovina	329—334
Turizam	335—338
Privreda u I polugodu 1957	339—342
Industrija nameštaja	343—346

KULTURA

Ekonomski instituti	41—42
Školski prostor	93
Radnički univerziteti	94—95
Političko-informativni listovi ..	96—98
Ustanove u oblasti nuklearne energije	99—101
Filmovi proizvedeni u 1956 godini ..	102
Visoka nastava	139—143
Zaštita spomenika kulture	144—145
Treći kongres Saveza filmskih radnika	145
Književna dela u 1956 godini ..	146—148
Geološko istraživačke organizacije ..	203—204
Jugoslovenska likovna umetnost u inostranstvu	205—206
Književne nagrade u 1956.	206
Akademije nauka i umetnosti	243—248
Stručne škole	249—254
Druge jugoslovenske pozorišne igre »Sterijino pozorište«	254
Obavezno školovanje	297—300
Radiodifuzija	301—304
Bioskopi	305—306
Svetska konferencija za energiju ..	300
Radna konferencija Međunarodnog instituta za administrativne nauke	306
Gimnazije	347—348
Muzeji	349—350

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Dodatak na decu	103—104
Finansiranje zdravstvenih ustanova	104—105
Sanitarna inspekcija	106
Socijalno osiguranje	149—152
Zaštita ratnih vojnih invalida ..	207—208
Lekari	209—21
Vakcinacija protiv zaraznih bolesti	255—256
Trinaesto zasedanje Saveta međunarodnog udruženja za socijalnu sigurnost u Dubrovniku	256
Zaštita materinstva	307—308
Korisnici socijalne zaštite	351—352

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Partizan Jugoslavije — Savez za telesno vaspitanje	43—44
Sportisti na XVI Olimpijadi u Melburnu	44
Deset godina Narodne tehnike — Saveza za tehničko vaspitanje ..	45—46
Savez sportova Jugoslavije	153—156
Šafeta mladosti	257
Deset godina fudbalskog kupa Jugoslavije	258
Škole za obrazovanje nastavnika fizičke kulture	353
Streljački savez Jugoslavije	344—355
Studentski sport	355—356
Druga gimnastrada	356

SPOLJNA POLITIKA

Jugoslovenski stav o događajima u Mađarskoj	47—52
Jugoslovenski stav o suseckoj krizi ..	53—54
Međunarodni ugovori zaključeni u 1956 godini	55—60
Diplomatsko konzularna predstavnictva	107—110
Državne posete u 1956 godini ..	157—164
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Belgiji	164
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića Norveškoj	312
Opšta spoljnopoliitička aktivnost Jugoslavije	165
Ratifikovani međunarodni sporazumi	166
Stav i inicijative Jugoslavije u pitanju razoružanja (1955—1957) ..	211—214
Poseta potpredsednika SIV-a Svetozara Vukmanovića Egiptu, Siriji, Libanu i Grčkoj	214
Stavovi jugoslovenskih predstavnika po važnijim pitanjima na XI zasedanju Generalne skupštine UN	259—264
Stav Jugoslavije u vezi sa problemom eksperimentalnih eksplozija nuklearnog oružja	304—312
Diplomatsko-konzularna predstavnictva u FNRJ	357—359
Ratifikovani međunarodni sporazumi	360

Publikacija izlazi u mesečnim sveskama.

Godišnja pretplata 3.000 dinara. / Tekući račun kod Narodne banke hr. 1032—T—645. / Redakcija: Ulica Moše Pijade 12, tel. 28-392. / Administracija: Ulica Kosmajaska 7, tel. 22-778, pošt. fah 62 / Beograd.

Štampa Beogradski grafički zavod, Beograd

